

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
Міжнародна Ліга “Матері і сестри - молоді України”

Перша всеукраїнська науково-практична конференція

Вплив мистецтва на процес формування світогляду молоді

Київ, 11 грудня 2007 року

Галина Яблонська
народна артистка України
президент МЛ „МІСМУ”

**Шановні делегати і шановні гості Першої
всеукраїнської науково-практичної конференції
„Вплив мистецтва на процес формування
світогляду молоді” –
вітаю вас з початком нашої роботи.**

Не помилюсь, якщо скажу, що окреслена тема є пекучою для всіх присутніх в цьому залі. Фахівці різних галузей гуманітарної сфери діяльності відгукнулися на наше запрошення і з'їхалися з усієї України, яка сьогодні б'є на сполох – гине генофонд нації!

Не буду зупинятись на окремих фактах зловісної навали руйнівних небезпек, які чагують на несформовану психіку підростаючого покоління, - ми всі є свідками цієї руйнації, яку можна порівняти за масштабами із стихійним лихом.

Людство, переступивши поріг нового тисячоліття, увійшло в смугу жорсткого всеохопного протистояння сил добра і зла, двобою світла і п'тьми, і людина, як в усі часи, стоїть перед вибором – яким силам служити, на який бік терезів упаде наслідок наших дій, яку із сфер підсилить енергія наших вчинків і, навіть, помислів.

Передові мислителі сучасності наголошують, що порятунок лежить у пробудженні й розвитку кожної особистості, кожної людини, особливо – молоді. Ця сумарна концентрація глобального, стратегічного мислення порятує планету від загибелі.

І в цьому процесі ключову роль має відіграти високе одухотворене мистецтво. Недарма Луї Повель і Жак Бержье у своїй роботі „Ранок магів” наголошують: „тут ми знаходимо витoki міфів про те, що мистецтва були дані людям Богами, і тут лежить ключ до різних містичних пояснень художнього натхнення”. Дійсно, - істинне прадавнє призначення мистецтва „сіяти добре, світле, вічне”, але чомусь забуте сьогодні в Україні.

Маємо відстояти право і навіть обов'язок високохудожнього національного мистецтва на активну участь у виховному процесі, а отже – у процесі державотворення, що відноситься до питання національної безпеки України.

Сьогодні всі присутні – митці і науковці, літератори і освітяни – зможуть розкрити своє бачення специфіки різних методів виховного процесу.

Я ж дозволю собі більш детально зупинитись на особливостях виховного впливу мистецтва художнього слова, театрального мистецтва, яке після кіномистецтва, є одним з найвпливовіших і найдоступніших видів художньої творчості, що підтверджено тисячолітнім досвідом людства. Крім того, в умовах сучасної України театр є однієї з небагатьох можливостей впровадження державницької, національної українознавчої ідеї в суспільство.

Впливовість театру обумовлена, по-перше, його синтетичністю, театр в тій чи іншій мірі включає в себе всі інші види мистецтв – образотворче, літературу, музику, спів, хореографію, рух і т.ін., по-друге, – і це є найважливішою особливістю театру – в театральній виставі носієм інформації є жива людина, що зумовлює можливість потужного психоемоційного впливу на глядача. Мистецтво театру побудоване на принципі миттєвого, безпосереднього співпереживання, коли через емоційне піднесення відбувається усвідомлення.

Відомо, що силове нав'язування будь-якої найпрогресивнішої ідеї сприймається молоддю з упередженням, а то й відверто ворожо, оминати цю упередженість під силу високому мистецтву. Будь-який інформаційний матеріал, поданий в яскравому сценічному втіленні – через художні образи, насичену емоційну подачу – викликає відповідне емоційне сприйняття, об'єднує сцену і зал в єдине енергетичне поле, а найвищою домінантою такого єднання стає момент високого духовного очищення (катарсису!).

Іван Франко, цитуючи Гете, наголошує: „якщо ви цього не відчуваєте, то ви цього і не збагнете”.

Через глибинне психоемоційне сприйняття подана тема стає близькою, входить в єство людини, як особисте духовне надбання.

Такий підхід до проблеми виховання молоді, при його широкому впровадженні, може за короткий період дати позитивні результати.

Державною програмою дій має стати, підтримка на державному рівні високохудожнього героїчного національного мистецтва, яке в свою чергу формуватиме дух нації.

Неодноразові звернення до багатьох державних структур різних рівнів про впровадження саме такої моделі виховання молоді, на жаль, не зустрічали реальної підтримки. Занадто міцний стереотип залишкового принципу у ставленні до мистецтва.

Непохитною була тенденція першочергового вирішення проблем економічного, соціального характеру, а духовність, мистецтво, увага до психологічного стану індивідуума – можуть почекати...

Таке стійке нерозуміння значення мистецького впливу – дивувало непокоїло, породжувало зневіру, непевність у своїх переконаннях. Особливо гостро відчула це 20 грудня 2006 року на Парламентських слуханнях, які були присвячені „Проблемам молоді”, коли з 25 виступаючих лише я підняла питання про виховання підростаючого покоління, про духовність, культурний рівень, патріотизм. Було відчуття такої глухої ізоляції – „Вся рота йде в ногу, а я – не в ногу”. Можливо, дійсно, я помиляюсь?

Та варто звернутись до праць видатних діячів культури світового рівня – літераторів, митців, філософів, – і ти утверджуєшся в істинності своїх переконань, набираєшся сил відстоювати ці переконання. Філософи минулого стверджували „Збережемо культуру – збережемо націю”.

„Якщо Ви хочете знищити націю – знищить її культуру й мистецтво”.

Китайська мудрість

„Мистецтво – народи із рабства визволяє, а вільним – велич додає”.

Геріх Гейне

„Мистецтво не розвага, а шлях до пробудження живої думки”.

Григорій Сковорода

„Мистецтво є найбільш чуттєвим дзеркалом, яке відображає суспільство і культуру”

Петирим Сорокін

„Мистецькі засоби у вихованні дитини є чи не найважливіші”.

„В музиці, в театрі й лектурі з джерел культурно-історичних праць пізнає юнак до кінця глибини національно-культурної спадщини”.

О. Ольжич

„Мистецтво має велике і прекрасне завдання: виховувати сильних і твердих людей української нації, що вміють жити, творити і умирати для своєї Батьківщини”.

Олена Теліга

„Театр – це один з найдієвіших інструментів у будівництві країни, суспільства, де, як у вищій інстанції вирішуються найважливіші проблеми... Якщо театр має крила, то він може підняти мораль, смак нації за короткий час на значну висоту. А якщо ж у нього замість крил свинячі копита, то він може притупити смак цілої нації й занурити її у сонну байдужість”.

Гарсія Лорка

Ми з вами є свідками того, як методично, цілеспрямовано набирає оберті маховик нищення духовних, моральних, національних цінностей. Є певні сили, що докладають над зусиль – і фінансових, і інформаційних, і мистецьких (з тими „свинячими копитами”), щоб „занурити нашу націю у сонну байдужість”, прищепити (і закріпити) нам, а особливо – молоді, комплекс меншовартості, перетворити її в зазомбовану, легко керовану масу.

Усвідомивши, що це не випадковість, а продуманий системний процес, спрямований на нищення генофонду нації, вже по Україні піднімається досить потужна хвиля протесту, протидії цим ворожим діям. Нас уже багато, лише ми роз’єднані, але, я певна, ця кризова ситуація змусить нас, - представників інтелігенції – об’єднатись! І тоді – ми сила!

І ще одна цитата!

У книзі Геркен-Русової „Героїчний театр” наводиться текст розшифрованого

напису знайденого французькою археологічною комісією у Дельфах на уламках каменя коло руїн театру. Автор розшифрування Роберт де Мірел гадає що це, очевидно, наказ оракула жрецю:

„Коли царство зруйноване, а вороги жорстоко полонять переможену країну, нищать той нарід і коли молоді вояки впали на полі бою, а старші мужи втратили мудрість і силу духу, а юнаки ще не досягнули мудрості і не ввійшли в силу й боротьбу, - пам'ятай, що тоді у того народу залишається непереможна зброя, - меч Мельпомени музи і голос Каліопи, матері героїв, що оповідає про героїчні вчинки. Пам'ятай, видовищем героїчних образів підіймається дух того народу з плачу й розпачу до вершин палких прагнень перемоги”.

Може комусь здатись, що ці слова не мають до нашої ситуації прямого відношення, адже кров не летиться, ніхто не гине на полі бою. Але я з цим не згоджуюсь. Війна іде. Кров не летиться (хоча іноді і це має місце), а війна йде. Ми не бачимо ворога (і це може ще загрозливіше), ми тільки бачимо наслідки його руйнівних дій. Все, що зараз відбувається носить всі ознаки інформаційно-психологічної війни (зброї) націленої на руйнацію національних інтересів України.

Той факт, що українська нація після такого довготривалого поневолення, коли нищились самі основи українського буття, коли було зруйновано першу в світі демократію – Запорізьку Січ, коли шматували нашу землю війни, по яких приходила руїна, заборонялась мова, книгодрукування, а за більшовицького режиму косили народ нечувані в світі голодомори, репресії, розстріли, в яких гинув цвіт нації, і після цього вікового гніту, тотального нищення – хіба сам факт збереження українським народом своєї національної ідентичності не є феноменальним?

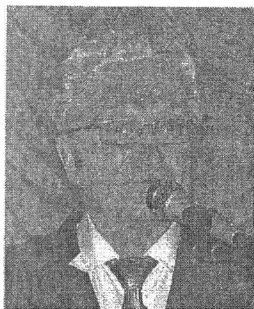
Яка життєдайна сила цього народу, яку потужну кореневу систему має древо українського роду, що дасть таку ж потужну крону – багату і цвітом, і плодом!

Ми ж покликані сприяти цьому історичному процесу. Ми приречені бути національно свідомими і в цьому дусі виховувати нашу молодь.

Гадаю, роль мистецтва слова, театрального українського мистецтва у вихованні підростаючого покоління є однією з визначальних.

Бажаю всім нам успішної роботи, народження цікавих конструктивних ідей, практичних розробок їх здійснення!

Починаємо з Богом!

Петро Кононенко

*Доктор філологічних наук, професор,
академік Української академії наук,
Академії наук Вищої школи України,
Української Вільної Академії наук у США,
Міжнародної Слов'янської академії,
Української академії політичних наук,
Президент Міжнародної асоціації
„Україна і світове українство”.
директор НДІУ*

II-й Міжнародний конгрес «Українська освіта у світовому часопросторі» 25-27 жовтня 2007 року.

Готуючи і Міжнародний Конгрес з мови (2005), і перший (2006) та другий Міжнародні Конгреси з стану й проблем розвитку української освіти у світовому часопросторі, ми змушені були звернути увагу на саму дефініцію поняття «освіта». А саме: коли одні мислять його найперше, а то й головним чином як систему навчання з підсистемами: освітні заклади, управління, предмети й процес навчання, педагогічні кадри, фінансування, - то інші лише як певний рівень освіти та наслідок навчального процесу («Я одержав гарну освіту»).

І як не прикро, але при цьому поза межами інтересу залишаються питання *розвитку* учнів (студентів), - а тим самим розуміння синтезу триєдиного процесу – навчання, виховання та розвитку дитини (покоління). Не випадково, що на перший план випливають технологічні аспекти освіти – її інституції та управління, і лише як супутні чинники виховання та розвиток. Власне, те, заради чого й існують освітні інгредієнти.

Досвід засвідчує: і в Україні століттями, і в цивілізованих зарубіжних країнах центром розмислів та турбот була і є *ефективна* – органічно триєдиний процес виховання, навчання і розвитку. Бо метою всієї системи освіти є виховання, шлях до мети (спосіб досягнення) – і навчання (бо він не є єдиним), а кінцевим наслідком – розвиток особи від початкового рівня (закладеного природою) до можливого для кожного (також визначеного як суспільством, так і природою) найвищого: фізичного, морально-етичного, культурного, гуманістичного, державно-політичного, естетичного, духового і духовного, професійного і патріотичного.

Найперше помітні наслідки навчання: вони засвідчують рівень знань. І це важливо, це також об'єктивний критерій. Але нині добре відомо: рівень знань чи не найменш стабільний критерій, бо він залежить від умов його набуття, є постійно змінним, до того ж – зовнішнім щодо внутрішніх якостей людини. Він порівняно легко змінюється під впливом нових потоків інформації або ж способу життя, не сприяючого саморозвитку й зросту.

Є людина зовнішня (як полова в колоску жита), зазначав Григорій Сковорода, а є людина внутрішня (зерно колоска). Справжня людина – внутрішня, бо вона несе в собі найтривкіші внутрішньо-духовні, морально-етичні, гуманістично-естетичні, соціальні і національні цінності. Отже: передумови життя і вічності. Тож головним завданням всієї системи освіти є виховання й розвиток нової – внутрішньої людини. А заради цього потрібно розбудовувати й усі інституції системи освіти.

А це – завдання не лише освітянських інституцій та способів. Освіта в понятті едукації – це найголовніша мета і турбота кожної сім'ї та всього суспільства, нації і держави. Як наголошував видатний педагог Костянтин Ушинський: «Всяке істотне, а не тільки позірне поліпшення в побуті народу, всяка істотна реформа повинна ґрунтуватися на внутрішній, духовній реформі, на русі вперед, який відбувається в самому дусі народу, бо тільки з цих духовних реформ виростають самі собою тривкі зовнішні реформи... Надати ж швидкість народному розвиткові може тільки свідоме, розумне виховання і розумне навчання: вони пробуджують розум народу, дають волю його свідомості і збагачують його знаннями, до яких він досвідом не добрався б і за багато сотень років».

Ось чому виховання є не додатком, а деміургічною силою всього життя людини – від дитинства до старості і в усіх сферах її життя.

І можна тільки вітати ініціативу цілого ряду освітніх установ (Вінниці та Дніпропетровська, Чернігова і Сімферополя, Чернівців, Івано-Франківська і Львівщини та ін.) провести конференції найперше з проблем саме першооснови освіти – виховання, - а також те, що вони ставить проблему не в традиційному підході: головне - це навчання, а додатком до нього має бути виховання, - а відповідно до сучасної інтерпретації освіти: як органічної єдності виховання, навчання і розвитку. До того ж маючи на увазі, що освіта у формі системи виховання починається з коліски. Ця освіта здійснюється в ланці «школи-родини», у якій «професорами»-вихователями виступають найперше батьки. Тут виховують-навчають любов до мами і тата, до їхньої мови і культури, праці і віри в високі ідеали життя. І навчають найперше власним прикладом.

У шкільних класах переважає система навчання. Але й тут можна насичувати школярів інформацією (і це стає критерієм успішності роботи педколективу), але випускати людей, неспроможних застосовувати одержану інформацію до складних проблем життя (чорнобилі й перенасичення землі хімією здійснювали не слабоуспішні учні), а також – байдужих до питань людяності й добротворчості, совісті й честі, громадянської позиції й реального патріотизму. Одне слово – людей з повними головами і порожніми серцями, неспроможними втілювати в життя українську національну ідею.

Роздумами про причини і наслідки а також про реформу такого типу освіти й зумовили проведення Міжнародних конгресів з проблем мови й освіти в Україні та у світовому часопросторі.

ІІ-й Міжнародний конгрес «українська освіта у світовому часопросторі» відбувся 25-27 жовтня 2007 року.

Нагадаємо:

У жовтні 2006 року представники всіх областей України та 26 зарубіжних країн здійснили:

1. вивчення реального стану освіти в Україні і зарубіжжі. Це було здійснено і шляхом практичного ознайомлення, і за допомогою анкетування, а якому взяла участь майже 40 тисяч респондентів;

2. аналіз Концепції та Доктрини діючої освіти; державного стандарту; програм і підручників; підготовки кадрів педагогів; системи управління;

3. обговорення одержаних даних на пленарних і секційних засіданнях конгресу, – а потім у засобах масової інформації.

Загальний висновок був одноставним: Український народ, його освіта мають а) великі традиції; б) незаперечні досягнення і в сьогочасній практиці; в) немало освітніх закладів і педагогів, чий досвід має світовий рівень.

Таких закладів багато. Для наочності сьогодні ми ознайомимося з досвідом окремих із них; зокрема: 191 київської гімназії ім. П.Тичини – директор Дроздович Ніна Георгіївна; української школи-гімназії у місті Сімферополі – директор Руденко Наталія Іванівна; Кримська філія НДІУ – директор Лукашенко Віктор Володимирович, Міжнародної української школи у Києві, директор школи Іванова Людмила Василівна; факультету української філології та українознавства в Таврійському університеті – декан Прадід Юрій Федорович; кафедра українознавства у Кракові – завідуючий проф. Мокрий Володимир; УГЛ в університеті ім. Т. Шевченка – директор Сазоненко Ганна Стефанівна; кілька створень шкіл українознавства голова «Шкільної Ради» США – Федоренко Євген Васильович. Можна було б цей ряд умножити досвідом 56 гімназій з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови у Львові – директор Лопушанська Галина Василівна; Київської школи № 41 – директор Онаць Олена Миколаївна; 252 київської школи – директор Ярьсько Людмила Петрівна; фінансового ліцею – директор Парашенко Людмила Іванівна; в школах цілої багатонаціональної Чернівецької області та з планами розвитку української освіти в Донецькій області, в Кривому Розі, в Тбілісі, де успішно працює українська школа і в університеті створено Інститут українознавства для підготовки магістрів українознавства – директор інституту акад. Баканідзе Отар Акакієвич. Сьогодні ми ознайомимося з діяльністю Санкт-Петербурзького освітньо-наукового центра, якими керує видатний організатор української справи кавалер ордена Ярослава Мудрого Тетяна Миколаївна Лебединська.

Усе те відбито і в підсумковому дослідженні «Українська освіта у світовому часопросторі» П.Кононенка і Т.Кононенка.

Разом з тим конгрес визнав:

Інтегративною основою всієї системи освіти має бути ідея: українській суверенній державі необхідна ідентична національно-державницька основа виховання й навчання. Тим часом маємо сповзання на рейки старої імперсько-антиукраїнської систем.

Наслідки:

1. Українська освіта є в стані системної кризи;
2. Українська освіта потребує глибокої і всебічної реформи;
3. Одна з причин – те, що освіта у суверенній Україні мала розвиватися на засадах а) об'єктивно-наукових; б) національно-державницьких; в) гуманістично-патріотичних,

– вона ж зупинилася на моделях старого суспільства з його орієнтацією на ідеологічний класово-партійний, імперський – т. зв. Інтернаціоналізм з його нігілістичним ставленням до національних інтересів і пріоритетів кожного народу. Нині до цього добавився ще й фетиш інтерглобалізму.

Дослідження, аналіз, інтерпретація, визначення перспектив будь-якого явища має спиратися на об'єктивні факти й критерії.

В Україні наукові принципи підмінені модернізованими гаслами та часом хитромудрими закордонними моделями, впровадження яких під соусом прилучення до Болонського процесу практично усуває філософію й державницьку та гуманістично-патріотичну домінанту освіти, навіть не ставить питань:

1. Що таке освіта?
2. Яка її мета?
3. Які методи і засоби втілення?

Тому конгрес 2006 року ухвалив здійснити:

1. поглиблене вивчення теоретичної й практичної сфер освіти;
2. розробити проект програми реформи;
3. обрати міжнародну громадську раду з правами й обов'язками:
 - а) створювати важливі документи методологічного плану,
 - б) контролювати хід виконання найважливіших ухвал і законів.

Отже:

1. Що є освіта?
2. Яка її мета?

Ярослав Мудрий в ім'я утвердження величі держави: 1. запровадив школи тривіуму; 2. своєю владою настановив митрополитом Іларіона. Уперше в діяльності церкви найвищий пост зайняв співвітчизник. Учитися у вітчизняних школах мали діти всіх державних сановників.

Володимир Мономах: написавши на схилі літ мудре «Поучення дітям» заклад міцні підвалини педагогіки серця як педагогіки єдності виховання й навчання, – домінантою в яких була б ідея формування доброї, патріотичної й гуманістичної особистості, котра розуміє, як світ створено і що означає бути людиною та в активному житті утверджує принципи добродійності.

Цілою епохою синтезу та окреслення перспектив і шляхів розвитку стали ідеї виховання й навчання як самопізнання Чернігівської філософської школи Лазара Барановича, Транквіліона-Ставровецького, Дмитра Туптала, а в світлі народної педагогіки теорія й практика виховання та навчання у творчості Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, – а згодом Пантелеймона Куліша і Бориса Грінченка, Лесі Українки, Маркіяна Шашкевича, Костянтина

Ушинського, Софії Русової, Івана Стеценка, Сергія Єфремова, Павла Тичини, Олександра Довженка, Григорія Ваценка і так до Василя Сухомлинського.

Коротко нагадаємо опорні вузли педагогіки великих предтеч:

Григорій Сковорода розвинув філософію, етику, а на їх ґрунті педагогіку формування і виховання «внутрішньої людини» в світлі філософії кордоцентризму, яка в підмурівок клала концепцію генеруючої ролі Серця в житті людини; отже, й ідею домінанти виховання в системі освіти;

Тарас Шевченко і висунув, і втілює у життя ідею-філософію національного характеру людини й народу, а тим самим педагогіку виховання поколінь у світлі національних інтересів та перспектив. Саме Т.Шевченко створив не лише «Кобзаря», а й «Букваря», мріяв написати лічбу (арифметику), космологію (тобто природознавство), історію на ґрунті історичної пам'яті нації, її ролі та місці в світовій цивілізації і культурі.

Принцип єдності Природи, Людини, Слова в педагогіці Г.Сковороди та національності й історичної пам'яті у творчості Тараса Шевченка, його орієнтації на системно-науковий, морально-етичний, естетичний і гуманістичний, патріотичний характер виховання глибоко розвинули Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Михайло Грушевський на засадах наукового методу та Сергій Єфремов на засадах українознавства, української національної ідеї. Етапно-новаторськими стали концепції К.Ушинського про примат природно-національного виховання, зокрема народною мовою як найуніверсальнішим феноменом пізнання світу та самопізнання й оволодіння генетичними джерелами пам'яті всіх поколінь і епох, – а також концепції школи-родини Софії Русової, котра посилалася і на традиції української народної педагогіки, і на досвід зарубіжний, зокрема італійки Марії Монтесорі. Як не дивно, але в програмі для наймолодших її автори рекомендують спиратися як на опорні пункти на родове начало, природу, культуру, - поминаючи... мову. Дуже не подобається і сучасним теоретикам серцевина виховання й найуніверсальніша форма спілкування, навчання, розвитку!

XX століття в центр уваги поставило проблему призначення, а відтак змісту освіти. Як писав І.Франко, з вимогою відповіді: 1. що то є освіта? 2. яке її найвище призначення; 3. якими мають бути метод та концепція освіти; 4. як освіта має контамінувати з наукою, зокрема природо, суспільствознавством та етнопсихологією, етикою і логікою. Повчальні відповіді на питання, зафіксовані в енциклопедичних документах.

Б.Грінченко. Словарь української мови. – Т.ІІ. – К., 1909, с.65

«Освіта, ти. Образование, просвещение. Великою працею доходить чоловік освіти. Освіту народно скрізь роспростер. К. (0.1861, II, 228). Отже: освіта – як виховання, досвід, моральні основи почуттів, думання, діяння.

Володимир Даль. Толковый словарь. Т.2, С.-П.-М., 1881.

С. 613: ...»Умъ человека образовывается легче, нежели сердце».

Нагадаємо: В українській народній творчості – синтез начал -

Сонце – Серце – Слово

У єгиптян: Серце – найвищий розум. І в еллінізмі провідна роль виховання, яку виконували філософські школи.

Даль. Образование... Образование горы з толщи земной. Образование гласного суда.

Образование ума и права.

...Первое образование бывает семейное, второе, на обрядной помолвке; третье, при отпуске под венец; ... Образованность... просвещение, или внешний лоск.

Образованный, научно развитый, воспитанный, приличный в обществе, знающий светские обычаи; первое, умственное образование; второе, внешнее; для **нравственного – нет слова!**

Показово: «Есть образина» – нет образования Т. III. С.-П.-М., 1882; Просвещение – ер. Свѣтъ науки и разума, согреваемый чистою **нравственностію**; развитие умственных и нравственных сил Человека; научное образование при ясном сознании долга своего и цели жизни. Просвещение одною наукою, одного только ума, **односторонне**, и не ведет у добру. – с.508

- просвещать... даровать свет умственный, научный и нравственный, поучать истинам и добру, образовать ум и сердце. С.508

Словарь иностранных слов. Сьогочасний.

Нема «образования»; є проституція і протрація, але немає «просвещения».

Советский Энциклопедический словарь –

С.920: Образование, процесс и результат усвоения систематизированных знаний, учений и навыков; необходимое условие подготовки человека к жизни и труду. Осн. Путь получения О. – обучение в уч. заведениях, где оно тесно связано с воспитанием. Большое значение в О. имеют также самообразование, культ. – просвет. учреждения, участие в общ. – трудовой деятельности. Уровень общего и спец. (профессионального) О. обусловливается трубованием производства, общест. отношениями, состоянием науки, техники и культуры.

С.1082. Просвещение – прогрес. идейное течение эпохи перехода от феодализма к капитализму, связанное с **борьбой** нарождающейся буржуазии и народ. масс против феодализма –

Просвещение: 1) распространение знаний, образования; 2) система воспитательно-образоват. и культ.-просвет. Учреждений.

Аналог – «Советский Энциклопедический словарь». – М., 1987, с.910

Сучасна «Концепція Державної програми розвитку освіти в Україні на 2006-2010 роки». Київ, 2005.

І. Як заклинання – постулат: «Явища глобалізації та інтернаціоналізації у всіх сферах суспільного життя визначили необхідність комплексного синергетичного підходу в галузі освіти» (с.2).

Отже:

1. Основний – зовнішній, умовно міжнародний чинник. А йдеться про **Україну і її дітей.**

Тож бачимо:

2. Досі комплексність мислили як а) єдність виховання й навчання; б) суспільних, державних, педагогічних засобів; в) на рівні принципів
3. Нині пропонується синергетичний підхід в царині глобалізації й інтернаціоналізації.

Природно постають питання:

- кого і чого?

- де ж тут ядро (зерно) освіти – дитина?

II. «Проблема є пріоритетною».

Аргументом на підтвердження пріоритетності є те, що освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України... Прямий відгомін – суспільні настрої.

Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал народу, формує патріота і громадянина України»

Реакція і наслідки такої орієнтації:

На запитання, чи потрібне патріотичне виховання, 50% глядачів телебачення відповіли «Ні», 48% «Так».

На питання до дітей, де плануєте і хочете жити після школи, понад 40% молоді вказали на іноземні країни.

Виходить: згідно з глобалізмом й інтернаціоналізмом...

III. «Постійно зростаюча роль освіти і науки у суспільстві та євро інтеграційні процеси, які охоплюють вітчизняну освітню галузь в першу чергу (?! – П.К.) вимагають адекватних змін у структурі, змісті і організації освіти в усіх її ланках: вона має стати більш доступною (?), якісною (?), відкритою (?) до навчання протягом усього життя і конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітніх послуг».

Мимоволі постають питання:

1. Які ж ланки освіти?

2. Чи може бути дитина конкурентоспроможною на міжнародному ринку?..

Особливо в її юному віці?

3. А на терені внутрішнього життя як? Отже, чи має вагу внутрішній світ мільйонів дітей і в цьому зв'язку тип педагогіки? Роль батьків? Природне оточення?

Концепція Програми відзначає: головне – це

Важливі показники рівня – індекс людського розвитку та індекс освіти. –

«Упродовж 1992-1996 років Україна послідовно втрачала індекси» – і людського розвитку, й освіти: якщо він в Європейських країнах рівний 0,99, то в Україні – 0,93, – і ми тут ділимо «першість» з Росією, Вірменією, Казахстаном, Туркменією.

«Вітчизняна освіта не в повній мірі відповідає вимогам формування моделі (?!) особистості громадянського суспільства, демократизації, відкритості та прозорості (?!)». І це за умови, що гасла скеровують увагу не на модель (усереднення), а на індивідуальний підхід до кожної дитини.

Причини?

Документи фіксують:

1. Фінансування
2. Матеріально-технічне забезпечення
3. Вади в управлінні, –

і знову думаєш, а де ж основа – таки зміст і пафос, мета освіти? як запорука успіху – тип педагога в усіх ланках освіти?

Шукаєш відповіді в «Концепції», наголосимо – «державної програми розвитку освіти в Україні» про необхідність «підвищення», «поліпшення», «досягнення адекватності»... – «ефективних механізмів залучення та використання ресурсів держави на потреби освіти» і думаєш: чи укладачі Концепції 1. знають реальний процес освіти? і 2. чи знайоме їм відчуття – на рівні серця! – Української духовності? Ігнорування тисячолітніх традицій вітчизняної педагогіки та національно-державницьких інтересів в ім'я «приведення у відповідність європейським стандартам» усіх ланок освіти, надій на успіхи і тепер, і в майбутньому не вселяє.

Сподіваючись, що знайдемо оптимістичну перспективу, звертаємося до Доктрини освіти, Програми розвитку та Державного стандарту. І спочатку появляються проблиски надій. І в Доктрині, і в Програмі знаходимо наголос на покликанні освіти задовольняти насущні потреби нашого суспільства, а тому будувати освіту на **українознавчій** основі.

Однак знайомство з Державним стандартом, програмами, а далі й підручниками засвідчує ілюзорність тих сподівань. Бо спочатку негоція виразилось в тому, що чиновники «тихою сапою» вигребли з Державного стандарту українознавство, а далі інтерглобалісти пішли по шляху рішучого корегування не тільки українознавства, а й суспільно-гуманітарного циклу предметів українознавчого змісту, особливо у ВНЗ.

Секціям з питань концепційних засад нашої освіти та державного стандарту довелося здійснити велетенський обсяг роботи по вивченню й аналізу реального стану і перспектив зазначених напрямків розвитку освіти. Стало очевидно: концепція складалася одними, а ДС – іншими, у відриві від досвіду педагогів, і особливо тих, хто твердо стоїть на позиції невідкладності принципової реформи всієї системи української освіти, а це означає принципових змін насамперед в змісті спрямовуючих документів – Концепції й Державного стандарту. Наголосимо: для цього необхідна копітка, прямо скажемо – державотворча робота, бо ж від стану освіти прямо залежить характер і рівень розвитку суспільства й держави. А це означає, що в основу мають кластися не так популярські заклики до розвитку освіти в залежності від глобалізації та прокислої оскоміною інтернаціоналізації, добре відомої наслідками ще з часу СРСР, – як національні інтереси України. А це означає: інтереси дитини, батьків, педагогів, усього суспільства й держави, національної культури та мистецтва.

І це все має визначати: по-перше, структуру нашої освіти, зокрема її ланки. Досі освіта формально починається з першого класу. Дошкільний період опинявся поза системою. І це суперечить задекларованій тезі про її природовідповідність та безперервність, бо наукою доведено: генотип дитини

структурується до 3-х років. То й виховувати її необхідно починати до 3 років. Ми ж починаємо освічувати її з 6-7 років. Найважливіший етап втрачено: ми не формуємо ядра характеру (а тим і долі) дитини, а лише нашаровуємо на її вже сформовану перфокарту, точніше – на мозок певні знання. Так опиняється в сфері впливу інтелект й ігнорується серце. Отже – морально-етичні й культурно-естетичні та психічні глибини її ества. Втрачається гармонія між рацією і емоцією, що закріплюється тим більше, що в нашій концепції головна увага приділяється навчанню і лише довіском до нього прилаштовується виховання. І то не як цілісна система, а лише як сума заходів по вихованню громадянської, гуманістичної, патріотичної, національної, правової, культурно-естетичної (і ще низки інших) свідомості. Не як норма життя, а як зовнішні постулати, і тому мало ефективні як для навчання (розуму), так і для виховання цілісної душі. Освіта зводиться до суми засвоєної інформації. Але інформація постійно змінюється! Поза нашим впливом лишається душа.

За ініціативою міністра доручено першому заступнику міністра Б.М.Жебровському та директору Інституту українознавства розробити досконалішу програму виховання.

Створена комісія запропонувала свій проект, яким передбачено виховні заходи для всіх класів, наявні ознаки системності. Це вже є кроком уперед. Але – в майбутньому. І тому проблема залишається.

Паралельно над концепцією і структурою освіти працювали групи в Чернігові і Кривому Розі, в Сімферополі, Донецьку, Чернівцях, Львові і Києві. Вони створили концепції та програми від школи-родини до ВНЗ.

За цими концепціями система освіти має починатися ланкою школи-родини і базуватися на органічній єдності виховання й навчання, при тому головну роль мають відігравати батьки і вихователі та система всіх предметів, насичених не лише інформацією специфічного знаннєвого характеру, а й потужним виховним змістом. І це торкається не лише початкової й середньої, а й вищої школи, а також педагогів усіх рангів: вони не повинні ділитися на викладачів і вихователів, а виховувати і своїми предметами, і особистим прикладом. А це означає, що насамперед всі предмети мають бути дійсно насичені виховним українознавчим змістом, філософією патріотизму і гуманізму; а також, що має бути обов'язковим окремий предмет – **українознавство** і в усіх ланках загальноосвітньої, і в усіх типах вищої школи, адже маємо формувати гуманістів-патріотів, а у ВНЗ національно-державницьку інтелігенцію, еліту, а не ремісників дещо вищого рівня професійної підготовки. Наголосимо:

Маємо виховувати народну еліту!

А що маємо нині?

Освітня і всіх областей України, і українського зарубіжжя надзвичайно прикро вражає примітивно трактована «технократична», антипатріотична й антигуманістична орієнтація не лише в Концепції освіти в й у таких директивних документах, як Доктрина розвитку освіти та Державний стандарт.

Нагадаємо: навіть за часу СРСР в навчальних планах і загальноосвітніх шкіл, і всіх ВНЗ на суспільно-гуманітарні предмети відводилося не менше 37 % годин.

Не важко переконатися, що гуманітарною недостатністю, як побачимо далі, відзначаються й навчальні програми загальноосвітніх, особливо профтехшкіл. Але тривожно катастрофічними є програми ВНЗ: чи не в більшості з них сіспільногуманітарні предмети ледве чи сягають 7 %. Гірше того: чиновні працівники ВНЗ вимагають ще й дальшого скорочення. Зокрема: історії України, культури і мистецтва, – а мову, державну мову, втискають різного ґрадами ерзацами «ділової мови».

Зазначимо одразу ж: іноземні мови вивчаються в школах, і у ВНЗ. А на цій основі – ще й курси країнознавства. Української мови – нагадаємо: державної! – у ВНЗ не викладають. Тому (формально) не вивчають і українознавства. І це при тому, що: 1. іноземні мови знадобляться в житті мільйонів лише частині громадян; 2. державна мова потрібна всім і все їхнє життя; 3. іноземними мовами насичені і майже всі технологічно-інформаційні системи. Це принципово впливає на мовну культуру не лише загальну, а й професійну випускників ВНЗ, а головне – на їх почуття, мислення, патріотичні, що в даному випадку означає – антипатріотичні симпатії та орієнтації, життєву практику. Англійська мова щорічно доповнюється 800 словами. Чи не такою ж мірою збіднюється українська? І то – внаслідок свідомо спланованих процесів.

Мотивація, прямо скажемо, примітивна: «так ми ближче до Європи і світу, а до того ж – і історія, і українська мова, література, культура вивчалася в школі...» Бо елементарно освічена й культурна та інтелектуальна людина розуміє: у школі все розглядалося на рівні середнього, а то й посереднього учня; а в системі ВНЗ все має осмислюватися на рівні найвищої свідомості інтелігента. Школяра ми вчимо, щоб він міг обрати дорогу в життя, а студента – щоб він став лідером суспільної думки, і практики. Скільки понять – слів у пам'яті людини – стільки елементів культури.

Як можна стати лідером за панування вузько утилітарно спрямованої профорієнтації?

За відповіддю далеко ходити не треба: достатньо проаналізувати причини 1. кризових явищ в розвитку державно-політичної системи та в поведінці її представників; 2. небезпечних для будучини незаперечних тенденцій люмпенізації і в середовищі людей з вищою освітою, і в усій масі суспільства.

Свого часу видатний вчений і державний діяч Сергій Єфремов писав: «Що найбільш мені до серця промовляє й зворушує мене в новому українському письменстві, так це величезна його внутрішня краса, що безмірно переважає ті зверхні цінності, які вже дали вони світові. Збудити великий народ, не останню частку людськості до свідомого життя, Духа живого вдмухнути у приспаного історією велетня, перетворити сирову етнографічну масу у свідому і своєю свідомістю дужу націю – я не знаю більшого заміру на світі, ширшого розмаху для праці, кращої мети серед людей».

А от сучасні укладачі ДС та навчальних планів і програм виявляється знають «більший замір» - глобалізацію й псевдо інтернаціоналізацію: за їх допомогою вони роблять усе навпаки: націю (свідомий народ) прагнуть обертати в сиру етнографічну масу, українську державу в державу територія Україна, а культуру

(в даному разі літературу й мистецтво) на засіб прилучення до напівфакультативних предметів і тому неспроможних формувати народно-патріотичний світогляд та протистояти масованому наступу люмпенізації засобі чужоземної «масової» продукції (у тому числі засобами телебачення й ЗМІ).

Міністерство освіти й науки зацікавилось якістю підручників з літератури, - але ешелони старого світу дуже міцні. Їхня інерційна протидія не слабне. І не лише стосовно мови, літератури, культури, а також характеру підготовки кадрів.

Доказ – і проблема українознавства.

Щонайперше: до усвідомлення, що воно або розвивалося як філософія і політика держави, або переслідувалося й усувалося залежно від умов розвитку суспільства та держави. Українознавство замінювало на вирішальних етапах національного піднесення (переконливий приклад – перша чверть ХХ ст., коли саме українознавство було проголошене «політикою і філософією держави» та покладено в основу освіти, науки, культури, державного будівництва і коли чітко окреслилися риси національно-культурного Відродження), а переслідувалися за умов панування імперських ідеологій та режимів.

Період становлення суверенної України завершився уведенням українознавства до Державного стандарту затвердженого Кабінетом Міністрів 1998 року. Нині на рівні документів його підступно усунуто і теоретично, й практично з системи освіти, науки, культури. То який процес ми переживаємо? Не на словах, а насправді?

Бо на словах, як ми вже відзначали на I Конгресі, заступник Міністра освіти В.Огнев'юк навіть Президентові доповідав, що всі предмети нашої освіти є українознавчими, – а в той же час адміністративно виживав його з усіх ланок освіти. Було сподівання, що за таку лицемірно-українофобську діяльність заступник міністра буде покараний і усунутий з царини освіти. Однак абсурд не припинився: Київськими керівниками освіти п.Огнев'юка впроваджено на посаду... в.о. ректора університету ім. Б.Грінченка...

Та ще абсурдніше, що його політика не тільки не знайшла офіційного осуду, а набула ще ширшого застосування.

Заступник голови міськдержадміністрації п.Журавський проголосив «підвищення інтересу деяких громадян до мови Пушкіна» й заявив, що адміністрація знайде кошти для поглибленого вивчення мови... іншої держави. Освітняни питають: а що, мова Гомера, Данте, Сервантеса, Гюго, Гете, Байрона, Міцкевича, Руставелі киян не цікавить? І головне: а самого п.Журавського, державного службовця, державна мова – українська не цікавить? І з яких джерел він знайде фінанси для уведення щотижнево, в кожному класі російської мови, отже, для реставрації тотальної русифікації столиці, що неминуче пошириться по всій Україні... А це ж питання годин, програм, підручників, кадрів, до того ж – нав'язування мови іншої держави всім, наголосимо – всім, а не етнічним росіянам, громадянам України. При цьому зауважимо: українці Австралії, США, Канади..., коли хочуть вивчати свою мову й культуру, самі збирають на це кошти. Так функціонують школи в численних державах, інститути українознавства в Гарварді, Едмонтоні, Тбілісі, Перемишлі, сотні кафедр та

наукових центрів у країнах Європи, Америки, Австралії. П.Журавський хоче підживлювати русофілів за рахунок всіх громадян столиці, заплющуючи очі на те, що найбільше – мільйони! – українців в Росії, але там немає жодної державної української школи, жодної години, навіть хвилини на радіо і телебаченні, жодної української газети.

Лицемірні глобалісти та інтернаціоналісти нерідко при подібних перекосах національно-державних інтересів посилаються на Хартію про вимираючі мови. Російська мова до таких, слава богу, не належить і за її піднесенням над державною українською криється лише політична спекуляція й протидія українській Конституції.

Повідомлення останніх днів: на звернення колективів української діаспори до урядуючи кіл РФ про сприяння їхній діяльності надійшла відповідь: це можливо лише за умови проти вступу України до НАТО, за надання російській мові статусу державної та об'єднання з Росією в одній державі.

Водночас у Москві здійснюється тиск на колектив Української бібліотеки задля перетворення її в бібліотеку загальнослов'янську.

Імперсько-асиміляторська гільйотина діє на повну силу...

На минулому Конгресі вже аналізувалися наші навчальні плани, програми, підручники, система підготовки кадрів; висновок такий: переважна більшість із них не пронизані ідеєю українознавства, а отже й реалізацією національно-державницької ідеї: наголошуємо на двоєдиності поняття – **національно-державницької ідеї**, щоб не робилося перекосів у трактуванні національного. Маємо багато етнічних груп, їхні інтереси мають бути гарантовані в специфічних формах та варіаціях, – але всі ми громадяни однієї держави, і в практиці освітянській часткове не може домінувати над загальним. Має панувати те, що об'єднує, а не те, що Диференціює й протиставляє та ділить навіть всю Україну на частини на основі специфічних етнічних, мовних, культурних, регіональних, конфесійних, партійних інтересів. Над народним прагнуть впровадити сектантські норми.

Всяке біополе має свій центр. І біополе Терену України повинне існувати не на відцентрованій, а на **центробіжній** енергії. Достатньо прикладати досвід як великосяжної Київської держави, так і Гетьмансько-Запорозької: як тільки появлялося кілька державно-політичних центрів, столиць, так одразу розпочинався процес розламу цілісності. Київ символізував сакральну столичність, інші тимчасові столиці – провінційну. Втративши столицю (голову народного організму) й містами втратили опору державності.

Освіта має спиратися на єдиний закон, а відтак і на єдиний Державний стандарт. Тому освіта має не тільки вчити, а й виховувати в душі ідей гуманізму та патріотизму, який у свою чергу, має не зводитися до абстрактних лозунгів, а коренитися на любові до мами і тата, роду свого, рідної природи, мови, культури, держави Україна, до світового українства.

Шляхи досягнення мети:

I. Маємо звернутися до Президента України з пропозицією створити при Президентові Всеукраїнську раду з питань освіти й науки. До Ради мають увійти представники освітян України і зарубіжжя.

Завданням Ради буде:

1. створювати найважливіші освітянські документи: проекти законів, Концепції, Програми, Державного стандарту; 2. організувати роботу (колективи) по підготовці програм і підручників усіх типів освітніх ланок; окремо – для закладів освіти зарубіжжя; 3. особливе завдання – контролювати хід виконання і своїх ухвал, і державних законів та постанов.

2. Пропонувати Міністерству освіти й науки координувати заходи по розвитку освіти й науки з Всеукраїнською Радою з питань освіти.

II. Рекомендувати Міністерству освіти й науки та іншим міністерствам спільно з Радою розробити найголовніші документи – Концепцію освіти, Програму, Державний стандарт у відповідності з ідеологією та завданнями розвитку сучасних суспільства й держави.

III. До Державного стандарту має бути повернуто українознавство – і як окремий предмет, і як методологія програм та підручників загальноосвітніх та ВНЗ, бо без українознавства ефективної системи виховання не домогтися.

IV. Запропонувати Міністерству освіти й науки увести до навчальних планів всієї освіти і щонайперше ВНЗ вивчення української мови, інтегративний курс української культури, історії й географії України на рівні їх наукового осмислення.

V. Невідкладним завданням є створення дійсно науково-гуманістичних і професійно-патріотичних програм і підручників з усіх освітніх предметів. Взяти за основу досвід створення програм для школи-родини I-IV, V-VII, IX-XII класів та ВНЗ Науково-дослідним інститутом українознавства МОН.

Домінантою всіх програм і підручників має стати філософія єдності виховання, навчання і розвитку.

VI. Необхідно розробити оптимальну систему підготовки й підвищення кваліфікації кадрів, особливо педагогів, спроможних виховувати і власним прикладом.

VII. Налагодити постійну взаємодію освітніх і науково-педагогічних інституцій і центрів та закладів України і Зарубіжжя.

Ширше й повніше стан і перспективи розкриваються в матеріалах аналізу та ухвалях секцій Конгресу.

Вплив пропаганди насильства та жорстокості в ЗМІ на свідомість молоді

Вплив ЗМІ у сучасному суспільстві важко переоцінити. Вони вважаються одним з найважливіших явищ сучасного світу, могутньою силою, яка впливає на свідомість мільйонів людей.

Огляд матеріалів у більшості сучасних ЗМІ свідчить, що вони в значній мірі сприяють поширенню насильства. Така політика найчастіше спостерігається, зокрема, на телебаченні, в кіно та в комп'ютерних іграх.

Психологічна наука приділяє значну увагу вивченню механізмів впливу екранного насильства на глядача. Створено цілий ряд теорій, які описують поведінкові наслідки пропаганди культури насильства: теорія моделювання, катарсису, культивациї, посилення до агресії, агресивних сценаріїв тощо. Багатьма дослідженнями і експериментами доведено, що перегляд насильства збільшує рівень агресивної поведінки як у короткостроковому так і в довгостроковому плані.

На сьогоднішній день психологи та експерти з питань ЗМІ впевнені, що сцени насильства в західних ЗМІ стала причиною безпрецедентного зростання жорстокості серед західної молоді. В ході досліджень було з'ясовано, що насильство в мас-медіа в значній мірі сприяє поглибленню соціальних конфліктів. Науковці стверджують, що конфлікти набули особливого поширення з 1965 року, коли перше покоління після появи телебачення досягло юнацького віку і отримало можливість брати участь в злочинницькій діяльності. Дослідження свідчать: рівень злочинності в тій чи іншій країні зростає через 10-15 років після появи телебачення.

До аналогічних висновків прийшли американські вчені. Зокрема, Сентероул і Джой, проаналізувавши динаміку зростання злочинності майже за 30 років, з'ясували, що рівень злочинності, пов'язаний з насильством в різних країнах зростає паралельно з появою телебачення. Так, між 1945 та 1974 роками рівень вбивств серед білих американців і канадців зріс на 93% і 92 % відповідно. А серед білого населення у Південній Африці цей рівень знизився на 7%. У Південній Африці люди жили приблизно у тих самих економічних умовах, але без телебачення (ТБ з'явилося лише у 1975 році). Після появи телебачення кількість вбивств відповідно зросла і там (слайд) (Centerwall, 1989 a, 1989 b, 1993).

За останні 40 років у світі було проведено понад 1000 досліджень, присвячених впливу телебачення та кіно на дітей. Дослідження проводились в багатьох країнах світу, серед хлопчиків і дівчаток різних рас, національностей

і соціальних груп. Проте результати досліджень були практично ідентичними: агресія на екрані робить дітей більш агресивним стосовно людей та предметів. Американська Академія Педіатрії опублікувала чотири фундаментальні висновки цих досліджень. По-перше, діти, які дивляться багато передач із сценами насильства, сприймають насильство як легітимний метод вирішення конфліктів. По-друге, перегляд сцен насильства робить людину менш захищеною щодо насильства в реальному житті. По-третє, чим більше дитина бачить сцен насильства на екрані, тим більше шансів, що вона може стати жертвою насильства. По-четверте, якщо дитина надає перевагу перегляду телепрограм, які містять сцени насильства, існує велика ймовірність, що вона виросте агресивною людиною і навіть скоїть злочин.

Леонард Ірвін (Мічиганський університет) стверджує: телебачення відповідає за 10 % випадків насильства серед молоді. Дослідники Леонард Ерон та Роуел Хьюсман за результатами 10-річного дослідження з'ясували, що діти, які бачили до 8 років багато різних сцен телевізійного насильства, у 30-річному віці були більш схильні до актів насильства, у тому числі по відношенню до власних дітей та дружини.

Аналіз телевізійного контенту, який проводився у 80-90 р.р. у США засвідчив, що приблизно у 60% американських телепрограм і 90% телефільмів зустрічалися сцени бійок і насилля. Однак, під тиском громадськості та державної адміністрації – від газетних статей до звернень президента Б.Клінтона на адресу працівників ефіру - ситуація змінилася. До того ж, більшість телеприймачів, що надходять на ринок США, мають пристрої, які дозволяють дітям вмикати телевізори без відома батьків.

За результатами дослідження, проведеного в Україні 2001 року сцени агресії на телебаченні в середньому зустрічалися кожні 16 хвилин, а в прайм-тайм (з 19-00 до 23-00) КОЖНІ 12 ХВИЛИН.

В доповіді Всесвітньої організації охорони здоров'я „Про стан охорони здоров'я в світі у 2001 році. Психічне здоров'я: нове розуміння, нова надія” наведені дані, які засвідчують, що ЗМІ впливають на рівень насильства та інтерес до порнографії. Американські психологи із Стенфордського університету під керівництвом А. Бандури після численних експериментів та спостережень прийшли до висновку, що сцени насилля на екрані викликають сильні агресивні імпульси у глядачів, а вигляд страждаючої жертви лише посилює інтенсивність агресивної реакції.

В Германії після того, як 19-річний учень гімназії вбив 16 чоловік, розгорнулася гостра дискусія щодо впливу на психіку людини насильства, яке демонструється на телебаченні. Перший канал німецького телебачення виключив із своїх програм фільми із сценами насильства. Голова протестантської церкви в Германії М. Кок виступив із заявою, що те, що називають „відображенням дійсності, насправді, не більше, ніж проповідування насильства у чистому вигляді”.

Звичайно, власники ЗМІ не визнають такого явища. Вони впевнені, ЗМІ відображають лише існуючі реалії насильства. Американський кінокритик

Мішель Медвед вважає хибним таке уявлення. На його думку, в реальних умовах, коли тільки невелика кількість людей стає свідками вбивств в реальному житті - на телебаченні, в кінофільмах можна постійно спостерігати акти насильства. За результатами досліджень, у 87% випадків злочинність в реальному житті не має характеру жорстокості, а в документальних телепередачах спостерігається тільки 13% злочинів. І тільки 2% розкритих ФБР злочинів складають вбивства, в той час, як майже половина злочинів, на телебаченні – це акти людиновбивства.

В той же час насильство лишається одним з ключових сюжетів, який використовується у кіновиробництві, зокрема, в Голівуді. За даними Адміністрації Класифікації та Рейтингу (служба, яка відповідає за маркування фільмів та визначення доступності для дітей), з 1968 по 1990 рік в США було створено більше 10 000 фільмів, в яких акти насильства складають основу сюжету.

У 2002 році голлівудськими студіями було знято 132 фільма, 49 з яких містили сцени жорстокості та насильства.

Деякі експерти вважають, що велика кількість ігрових фільмів нівелює у глядачів цінність людського життя. Справжні життєві катастрофи, теракти, в результаті яких гинуть люди, частина суспільства сприймає, як “реаліті-шоу” або продовження відомого бойовика.

При цьому, жорстокість притаманна не лише ігровим жанрам. Різноманітні катаклізми, техногенні катастрофи, аварії з людськими жертвами – все те, що у професіоналів отримало назву «чернухи» - заповнило екрани. Щоденні випуски інформаційних новин насичені сюжетами, які пов’язані з жертвами, насиллям, жорстокістю, вбивствами. Журналісти різних каналів змагаються в передачі натуралістичних подробиць трагічних подій. Складається враження, ніби глядача прагнуть залякати, увігнати у депресивний стан, подавити його волю.

Можливо, варто запозичити досвід роботи американських журналістів під час подій 11 вересня 2001 року. Вони зуміли настільки обережно подати інформаційний матеріал, що за обставин, коли за півгодини загинуло майже 3 тисячі людей, обсяг трагедії був переданий без показу жодного трупа.

Поширеними стали телепередачі, які відтворюють кримінальні події в тому числі, докладно описуючи (тобто навчаючи) механізми скоєння злочинів («Кримінальні історії. Прецедент», «Очевидець», «Розповіді мерців», «Кримінальна країна», «Заради кохання» та інше) В таких програмах можна побачити і почути, як злочинець буденно розповідає про жакливі подробиці своїх «подвигів», що за відсутністю чіткої моральної оцінки скоєного для неокріпших душ може стати прикладом для наслідування. Складається враження, що дехто з журналістів прагне забезпечити прижиттєву славу маніякові, убивцеві, гвалтівникові, роблячи їх екранними героями сьогодення (як тут не згадати численні інтерв’ю із злочинцем Онопрієнком).

Психолог Е. Фром стверджує, що показ насилля на ТБ – спроба компенсувати страшенну нудьгу, яка оволоділа позбавленим природніх людських зв’язків

індивіда. Він (індивід) “відчуває пасивну тягу до зображення злочинів, катастроф, кривавих та жорстоких сцен – цього хлібу насущного, яким щоденно годують публіку преса та телебачення. Люди жадібно поглинають ці образи, бо це найшвидший спосіб викликати збудження і тим самим полегшити нудьгу без внутрішніх зусиль. Але лише маленький крок відділяє пасивне насолодження насильством від активного збудження через садистські та руйнівні дії”.

Серед експертів телебачення існує думка, що, зображуючи “виставу” насильства, вона ніби відволікає від насильства реального: реальне життя виявляється кращим ніж в кіно. Тобто “створюється культура насильства, яка замінює реальність насильства” (так звана гіпотеза катарсиса). Проте психологи доводять, що *культура насильства не заміщує, а узаконює реальність насильства*.

Наведемо приклад. В січні цього року на російському телебаченні з’явилася інформація про створені в Підмосков’ї молодіжні злочинні банди (т.зв. “бригади”), дуже схожі за розподілом ролей і навіть прізвиськами схожими на героїв відомого серіалу. Не один “Саша Білий”, так вражаюче привабливо зіграний Сергієм Безруковим, проливав кров у російській столиці та на приміських територіях, наслідуючи події популярного фільму.

Австрійський режисер Міхаель Ганек відомий у світі як один із активних противників брутальності екрану. Підступність екранного насильства він вбачає в тому, що типовий сучасний глядач має надто малий досвід контакту з реальним насильством у житті. Віртуальне насильство, насильство мас-медіа мають мало спільного з реальністю і тому здається, що насильство можна чинити легко і з мінімальною шкодою. Але найважчий злочин проти глядачів – зробити насильство приємним для споживання.

Огляд інформації щодо діяльності установ та організацій (за матеріалами Інтернет-мережі), які виступають на захист інтересів суспільної моралі свідчить про те, що проблема пропаганди насильства та жорстокості в ЗМІ знаходиться в центрі уваги громадськості. Це, перш за все, пов’язано із занепокоєнням батьків змістом програм, які дивляться діти.

Про негативне ставлення глядачів в Україні до сучасної телепродукції, яка пропагує насильство та жорстокість свідчать результати соціологічних досліджень.

Близько 20% українців вже відмовилися від перегляду бойовиків і фільмів з використанням нецензурної лайки, передач і сюжетів, які принижують людську гідність, а 43-55% готові зробити це.

Такими є дані опитування, яке проводилося з 26 лютого по 6 березня 2007 року у всіх регіонах України Українським інститутом соціальних досліджень на замовлення Міжнародного жіночого правозахисного центру “Ла Страда - Україна”. У дослідженні брали участь 2024 респонденти у віці від 18 до 70 років.

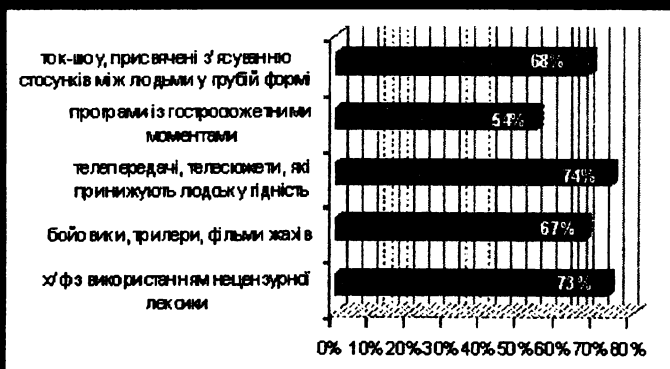
Під час дослідження не називалися конкретні телепередачі, серіали і фільми, не аналізувалася робота жодного з українських телеканалів. Основним

завданням дослідження було вивчення ставлення населення України до демонстрації насильства і жорстокості на телебаченні, в друкованих засобах масової інформації.

Згідно результатів опитування, 67% респондентів вважають насильством і жорстокістю бойовики, трилери, фільми жахів; 73% - художні фільми з використанням нецензурної, грубої, образливої лексики; 74% - телепередачі або телесюжети, які принижують людську гідність, наприклад, будь-які дії за гроші.

Більше половини - 54% респондентів вважають насильством і жорстокістю демонстрацію програм з гостросюжетними моментами, які викликають страх; 68% - ток-шоу, присвячені з'ясуванню стосунків між людьми у грубій формі.

Телеглядачі вважають проявами насильства та жорстокості в ЗМІ

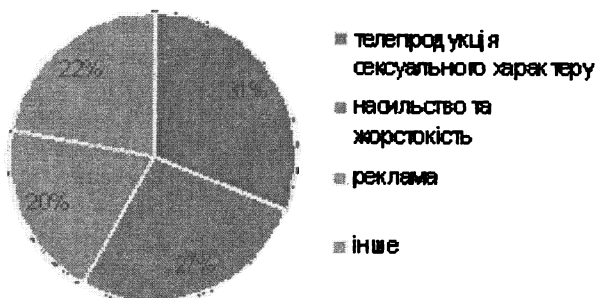

Проблема засилля сцен насильства та жорстокості на телеекрані хвилює громадськість і в інших країнах пострадянського простору.

Зокрема, результати соціологічних досліджень в Росії свідчать про зростання кількості громадян, які згодні із введенням цензури на телеекранах. При цьому, росіяни виступають не за обмеження свободи слова, а за виключення з ефіру сумнівної з точки зору етики продукції. На їх думку, цензури на телебаченні підлягають, перш за все секс і порнографія (так вважає 31 % опитуваних), насильство і жорстокість (27 %), реклама (20 %) (за даними дослідження 2003 - 2005 р.р.).

Всеросійський центр вивчення громадської думки:

Цензурі повинні підлягати

Хто і яким чином виступає за зміни в суспільстві, спрямовані на захист суспільної моралі в країнах СНД?

Аналіз подій за період останніх років свідчить про те, що усвідомлення необхідності захисту суспільної моралі в Росії охопило як представників різних соціальних інститутів – державних, федеральних органів, громадських та релігійних організацій, так і самих виробників телепродукції. Балансуючи між прагненням захистити суспільство від страху та розтління і небажанням затиснути себе між жорсткими лезами цензури, невдовзі після оприлюднення соціологічного опитування, яке проводилось Всеросійським центром вивчення громадської думки (ВЦВГД) в Росії в 2005 році в Державній Думі керівники найбільших телеканалів – (Першого, ВГТРК(?), НТВ, ТВЦ, СТС та REN TV) підписали Хартію телемовників проти насильства та жорстокості. Хартія спрямована на добровільне обмеження демонстрації в ефірі сцен насильства та жорстокості. Також телевиробники брали на себе добровільне зобов'язання не допускати поширення матеріалів відверто цинічного та непристойного характеру, пропаганди порнографії, а також поширення інформації щодо методів розробки наркотичних та психотропних засобів. При цьому в Хартії містяться положення про забезпечення прав дітей на отримання інформації, яка не наносить шкоду їх моральному та фізичному здоров'ю. За висновками оглядачів, підписання Хартії дозволило вирішити питання контенту без суворої цензури.

В листопаді цього ж року в Москві відбувся VIII Євразійський Телефорум під девізом „Телебачення без насильства та жорстокості”, який закликав до створення соціально відповідального телебачення, зорієнтованого на інтереси суспільства та забезпечення діалогу і свободу висловлювання думки.

В Білорусії у грудні 2005 року пройшла міжнародна наукова конференція «Християнська етика солідарності проти насильства та жорстокості», яка була організована спільно Міжнародним Громадським Центром ім. св. Мефодія та Кирила та Інститутом релігійного діалогу та міжконфесійних комунікацій при Синоді Білоруської Православної Церкви. В ході конференції проводився круглий стіл, присвячений обговоренню практичних кроків на шляху подолання насильства та жорстокості в сучасному світі. Розглядалися приклади міжрелігійної взаємодії.

У липні 2007 року в Мінську пройшов II Білоруський інформаційний форум «Соціальна відповідальність засобів масової інформації». Його організували Міністерство інформації Республіки Білорусь, Постійний комітет Союзної держави за підтримкою «Білоруської спілки журналістів» та Євразійської академії телебачення та радіо. У форумі взяли участь понад 400 представників ЗМІ та експертів, політичних та громадських діячів Білорусії, Росії інших країн СНД. Учасниками були представлені різні точки зору на сучасну журналістику та тенденції її розвитку. В бесіді з журналістами радник генерального директора ЮНЕСКО Генріх Юшкявічус підкреслив, що у світі існує переконання, що ЗМІ відповідальні перед суспільством і повинні сприяти цивілізованому розвитку нації, підтримувати на високому рівні моральні та етичні цінності, створювати в соціальному середовищі стимули для збереження культурних традицій.

На нашу думку, серед першочергових задач необхідно визнати необхідність створення державної концепції телебачення, яка сприятиме збереженню та розвитку національної культури України та її ідентифікації у світовому просторі, як невід’ємної частини загальнодержавної концепції захисту суспільної моралі (ст. 19 ЗУ «Про захист суспільної моралі»).

В цьому році в законодавстві Білорусії з’явилися зміни, які передбачають економічні санкції – великий штраф – за виготовлення та розповсюдження продукції, що пропагує насильство та жорстокість. Більш суворими стають правила користування мережею Інтернет у Інтернет-кафе. Всі відвідувачі повинні реєструватися, а власник закладу або уповноважена ним особа повинні вести електронний журнал доменних сайтів, до яких відвідувачі мали доступ. Термін зберігання журналу 12 місяців і його необхідно пред’являти у випадку державного контролю. При цьому забороняється в комп’ютерних клубах та Інтернет-кафе використовувати програми, які пропагують культ насильства, жорстокості та порнографію.

В Україні останнім часом питання захисту суспільства від пропаганди насильства та жорстокості у ЗМІ піднімають неурядові організації. Зокрема, про нагальну необхідність відповідних змін в інформаційному просторі обговорювали 23 липня цього року під час проведення круглого столу

представники Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда» та Міжнародного гуманітарного центру «Розрада». Керівник центру «Розрада» Валентина Бондаровська вважає, що на сьогоднішній день питання інформаційно-психологічної безпеки суспільства потребує не тільки обговорення громадськості, але й підтримки держави.

Журналіст Галина Погутьяк назвала одну із своїх статей «Пекло, яке нам створили ЗМІ». На її думку, сучасне українське суспільство сповідує соціальний дарвінізм, дає себе переконати у незнищенності зла. Безпристрасне подання фактів без моральної оцінки призводить до розмивання духовних цінностей та формування цинізму. Телевізійні герої, герої кіноекранів, популярність яких зросла на образах насильства стають прикладами для наслідування для підлітків та молоді.

Але насильство у ЗМІ небезпечне не лише поширенням насильницьких стереотипів поведінки, дегенерацією душі («Душа обязана трудиться...» – Ярослав Смеляков), яка призводить до руйнації особистості, але й залежністю, схожою до наркотичної, до споживання все більш грубих образів. За таких умов виникає тенденція до посилення жорстокості, а також - заміщення натуралізму ігрового документальним задля задоволення потреб споживачів із забаганками.

На сьогодні в США існує вид бізнесу, який на жаргоні називають snuff (нюхати). Він полягає в записуванні на підпільних студіях відеофільмів про тортури, агонію і смерть викрадених людей. Ціна таких відеоматеріалів на ринку дуже велика! В Англії у поширенні фільмів із тортуррами дітей задіяні до 4 тисяч продавців.

Недопущення пропаганди насильства та жорстокості є одним із основних завдань Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі.

Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі

Основними завданнями є:

- Проведення експертизи продукції, що містить елементи або пропаганду культу насильства та жорстокості;
- Проведення аналізу процесів та тенденцій, що відбуваються у сфері захисту суспільної моралі, розроблення для органів державної влади та органів місцевого самоврядування рекомендацій з її правового регулювання;
- Здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері захисту суспільної моралі;
- Попередження розповсюдження та заборона демонстрації фільмів, програм, інформаційних матеріалів.

Нещодавно Комісія визнала неприпустимим для поширення в Україні фільму «Хостел 2», який пропагує культ насильства та жорстокості. (На сьогодні представники Комісії в регіонах разом із Генпрокуратурою вживають відповідних заходів).

Фільм є сиквелом відомого фільму «Хостел» режисера Елі Рота і продовжує оповідати про трагічно жакливі пригоди студентів (на цей раз – дівчат) у Словаччині. В центрі сюжету - ідея підпільного клубу мільйонерів, які розважаються вбивством студентів.

Фільм закінчується епізодом, в якому групка словацьких дітлахів (майбутнє країни!) грає в футбол відрубаною головою. Які образи ці діти збережуть в своїх душах? Що привнесуть у суспільство?

Відповіді на ці запитання повинні дати і громадськість, і держава, і майстри мистецтв.

Олексій Семенюченко

*науковий співробітник відділу національної культури
Науково-дослідного інституту українознавства
Міністерства науки і освіти України,
член Національної спілки письменників України
та Національної спілки кобзарів України*

СТАНОВЛЕННЯ СВІТОГЛЯДУ УКРАЇНЦІВ

**“Ніхто не має права вкладати
у мову народу те, що народ
у своїй мові не віднаходить”**

**Мысль и язык
О. О. Потебня**

“Я на сторожі коло їх поставлю слово...”
Подражаніє 11 псалму

**“Борітеся – поборете, вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава і воля свята!”**
Кавказ

“В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля.”
І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам
моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє

**“Ходімо дальше, дальше слава,
а слава – заповідь моя.”**
Доля
Т. Г. Шевченко

Під світоглядом розумітимемо систему поглядів на об'єктивний світ і місце людини в ньому; на ставлення людини до дійсності і до себе; а також зумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їхні переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації тощо. Світогляд – ядро суспільної та індивідуальної свідомості, через нього відбувається відображення світу, його загальне розуміння, ціннісне ставлення до нього людини, суспільства, що визначає соціально-політичну, філософську, релігійну, моральну, естетичну, науково-теоретичну орієнтацію людини. Суб'єктом світогляду є соціальна група та особистість.

Становлення світогляду українців нами розглядатиметься через призму філософії, культурології, психології, мовознавства, теорії інформації. Ми

відходимо від традиції описовості якостей характеру українців та їхніх вірувань як, наприклад у вказаних працях [1, 6-14, 17, 18 та ін.] і скеровуємо нашу увагу на засадничі постулати видатних мовознавців Вільгельма фон Гумбольдта та Олександра Опанасовича Потєбні щодо світогляду як мови. За їхнім переконанням, мова – посередник між людиною і довкіллям, з одного боку, а це призводить до того, що всі стосунки людини зі світом зумовлені тим, як світ проявляється і постає в мові. А з іншого – мова – справа божественна, до неї ніщо не може дорівнятися, окрім духу, разом вони прямують як до, так і від першоджерела (Творця), вона є переходом від несвідомості до свідомості, це шлях усвідомлення естетичних та звичаєвих ідеалів, засіб створення мислі та ін. [2, 15].

За О. Потєбнею, слово об'єднує чуттєвий образ та “оформлює” його для свідомості, та ж функція в мистецтві відводиться ідеалу, мистецтво може бути творчістю лише тоді як між витвором мистецтва і природою є думка [15].

Отже, покладаючись на українську мову, на її корінні утворення, засхематизуємо структуру світогляду (див. Сх. 1):

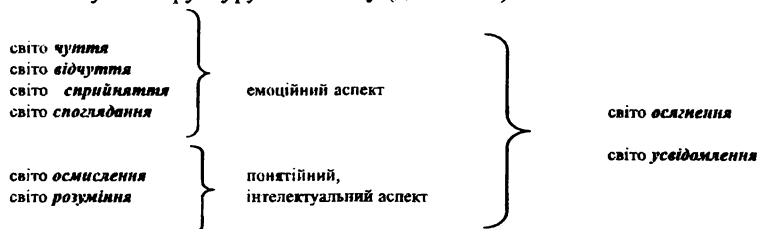

Схема 1. Структура світогляду

Аналізуючи схему структури світогляду, задамо питання: “Як людина сприймає довкілля?”. Відповідь буде даватися з позицій системи української мови, системи осягнення українського світогляду. Отже, як українець дивиться, то він бачить, коли слухає – чує, торкається, мацає, куштує – відчуває. Зведемо до таблиці цей невеликий опис (див. Таб. 1):

Таблиця 1. Інформаційні канали входу та виходу інформації в українця

ВХІД	ПРОЦЕС ОБРОБКИ	ВИХІД (РЕЗУЛЬТАТ)	КОРІНЬ
Дивлюся	?	Бачу	бач
Слухаю	?	Чую	чув
Торкаю,			
Мацаю, Куштую	?	Відчуваю	чув

Висновки можна зробити такі, що на вході є три канали сприйняття, а на виході два – слуховий та чуттєвий канал спарені. На наш погляд, саме через інформаційний підхід можна побачити суттєві відмінності у “наріжних каменях” світогляду як цілісності. Адже через світогляд людина визначається у житті, діє та творить згідно до своїх настановлень, ціннісних орієнтирів і т. і.

Звернемо увагу на те, що є найціннішого в мові українців, що найбільше б

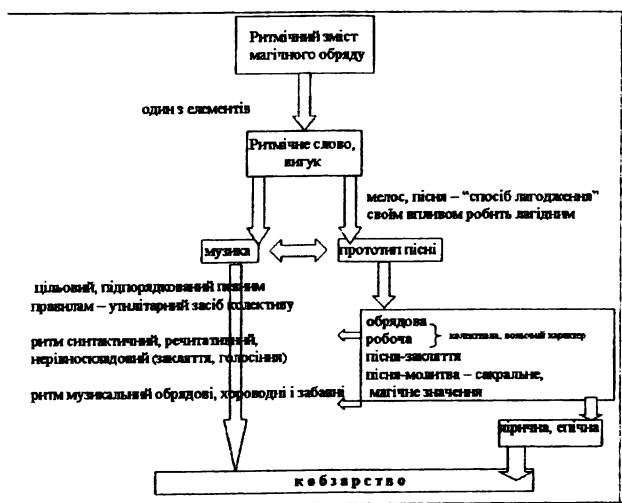
давало можливості до прояву замисла Творця, що функціонально “виштовхувало” до призначення у світі. На наше переконання – це слово лад, світолад. Процес світового ладування до якого покликані українці має здійснюватися через відповідні творчі дії на засадах рідного українського національного природовідповідного світогляду. Йому як системі притаманна інтегративність та цілісність. Результатом побудови українського світогляду як посередника між українцем і довкіллям, буде самовизначення української людини у світі, світі Прави, Яви та Нави.

Створення світогляду може відбуватися по-різному. Так, на думку Антоніо Грамші, «можна “думати”, не усвідомлюючи критично своїх думок, “думати” незв’язно і випадково, іншими словами, “розділяти” деякий світогляд, що механічно вкарбовується довоколишнім, однією із соціальних груп, в якій людина автоматично розчиняється... Але людина може вибрати інший шлях, спробувати виробити своїм рефлексивним і критичним мисленням власний світогляд, і в такий спосіб вибрати свій напрямок діяльності [4], а ми зауважимо і творчості.

Через творчість, що є складовою культури, можна звертатися до себе, самоусвідомлювати й самопізнавати себе людині, родині, роду, народу, нації, вселюдству. А культура, за висловом відомого українського вченого М. Семчишина [16] є “своєрідним рефлексом життя”.

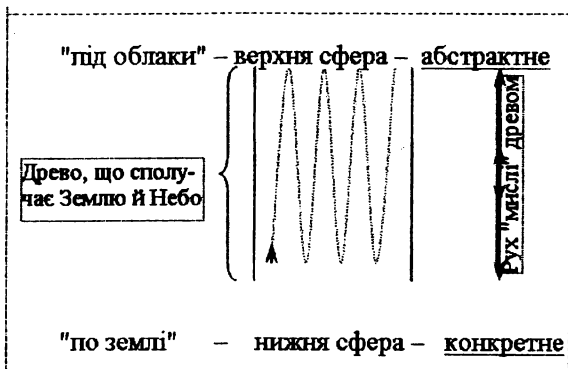
В історичному процесі найвиразніше рефлексивність української культури можна простежити на прикладі епічного співцтва – кобзарства, що бере початок з сивої давнини, з магічного обряду. Це можна побачити на схемі 2, зробленої на основі праці видатного українського дослідника М. Грушевського [5].

Схема 2. Витоки епічного співцтва

Як приклад ладування, наведемо фрагмент волхвування з відомого і славного українського твору “Слово о полку Ігоревім”. У ньому Боян має “замишленіє”, вольовий та творчий аспекти. Він не залежить від тимчасовості та плінності, а, отже, ґрунтується на вічному, бо він віщий, творить не від свого імені, а від імені Вічності, бо має вічне універсумальне відання щодо цілісності. В результаті бажання творення пісні як акту волхвування здійснюється дія за певним методом. Він містить конкретний опис – рух Світовим Древом у вигляді розтікання мислю (тобто створення мислі) згідно конкретних подій, що відбулися в даному просторі та часі, а наступним етапом є співставлення того, що відбулося з тими віданнями, що «під облаками». Як результат – утворюється мисль волхва стосовно ситуації, що склалася, згідно вищих норм, законів, правил. Схематично метод творення показано на схемі 3.

Схема 3. Боянів метод творення

Висновки, що можна зробити з цього невеликого фрагменту розмислів є такими:

На момент створення «Слова о полку Ігоревім» ще існувала традиція волхвування. Вона здійснювалася за певним методом, якого чітко дотримувались.

Древо яким розтікається “мисль” є Світове Древо – універсальний образ ще з епохи бронзи. Даний мотив співвідноситься з ідеєю космогонічного творення світу. Він закорінюється у такий стан існування творення, що в українців означає “лад”.

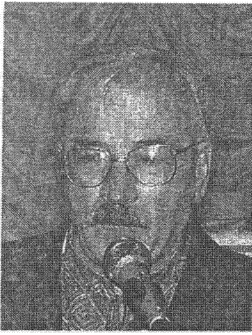
Творення можливе тільки тоді, коли відбувається поєднання архетипових Неба і Землі, гори й низу, вічного й тимчасового, абстрактного й конкретного, предикату й суб’єкту. Даний метод може бути прообразом логіки сходження від абстрактного до конкретного, створення судження та умовиводів згідно конкретних подій. Боян віддав найвищі цінності і стосовно них творив пісню – здійснював акт волхвування.

Зосередимо увагу на тому, що використання слова і музики сприяло проходженню в глибини надсвідомого. Якщо знову говорити про слово і мову, то варто нагадати слова психолога Лева Виготського “Затримка у розвитку логічного мислення і в утворенні понять відбувається через те, що діти не оволоділи ще достатньо мовою – головним знаряддям логічного мислення і утворення понять... Повна заміна однієї, ще не сформованої мови іншою, також не сформованою не відбувається безкарно для психіки. Ця заміна однієї форми мислення іншою, особливо знижує психічну діяльність...”. [3] За багато років до цього славетний українець Олександр Потєбня писав про те, що знання двох мов у ранньому віці утруднює досягнення цільності світоспоглядання, заважає науковій абстракції [15]. А це в свою чергу у майбутньому не дозволить людині творити на високих абстрактних рівнях (рівень макро- і мікроуправління, професії, що потребують вміння аналізувати та синтезувати і т. і.). Отже, українці, пізнаймо себе, своє покликання та здійснімо його.

Література

1. Бичко А.К. Моральний зміст менталітету українців // Національна культура в сучасній Україні / Н.О. Старовойтова /упор./; І.Ф. Курас та ін. /ред./; - НАН України, Ін-т нац. відносин і політології. -К.: Асоціація «Україна», 1995. -С.240-260.
2. Вильгельм фон Гумбольдт. О различных строениях человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. Избранные труды по языкознанию. М. – 1984. – С. 37-297.
3. Выготский Л.С.. Проблема культурного развития ребенка (1928) // Вестн. Московского университета. Сер. 14, Психология. 1991. N 4. С. 5-18.
4. Грамши А. Общие вопросы философии и эстетики / Тюремные тетради // Искусство и политика: В 2 т. / Пер. с итал. – М., 1991. – Т.1. – С. 180.
5. Грушевський М. С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т. I. / Упоряд. В. В. Яременко; Авт. передм. П. П. Кононенко; Приміт. Л. Ф. Дунаєвської. – К.: Либідь, 1993. — 392 с.
6. Донцов Д. Дух нашої давнини. - 2-е вид. - Дрогобич: “Відродження”, 1991.-341с.
7. Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: історико-релігійна монографія. -К.: АТ “Обереги”, 1992. - 424с.
8. Крип’якевич Іван. Український світогляд. Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. Львів, 2001. — С.151-166.
9. Кульчицький О. Світовідчування Українця //Українська душа. -К., 1992.,-С.48-66.
10. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців //Філософська і соціологічна думка. -1995. -№11-12. -С.37-60.
11. Мельник Л.Т. Утвердження ідеї українського національного самовизначення: Консп. лекцій. -К., Ун-т ім. Т.Шевченка, 1992. -84с.

12. Мірчук І. Світогляд українського народу // Народна творчість та етнографія. -1996. -№1. -С.22-33.
13. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. -К.: Обереги, 1993.-87с.
14. Огородник І.В. Український романтизм: філософія і світогляд // Історія філософії України. //Підручник. -К.: Либідь, 1994. -С. 195-224.
15. Потєбня Александр Афанасьевич. Собрание трудов: Мысль и язык / Ю.С. Рассказов (подгот.), О.А. Сычев (подгот.). – М. : Лабиринт, 1999. – 300с.
16. Семчишин М. Тисяча років української культури: історичний огляд культурного процесу. – 2-е вид., фототипне. – К.: АТ “Друга рука”, МП “ФЕНІКС”, 1993. – 550 с.
17. Степаненко М. Народні джерела національного самоусвідомлення // Народна творчість та етнографія. -1996. -№5-6. -С.65-74.
18. Українська душа: Зб. наук. праць /Відп ред В. Храмова. -К.: Фенікс, 1992.-128с.

Володимир Кувшын

*завідувач лабораторії історії психології
інституту психології ім. Г.С.Костюка
АПН України, канд. психол. наук*

Від мономіфу до моральної належності

**Важко збагнути природу міфу.
До нього слід ставитися як до живої істоти.**

Сучасний державотворчий процес чи не найбільше потребує згуртованості народу, що можливо передусім на засадах самоусвідомлення людей на засадах самоототожнення, подібності у способі життя, життєвих настановленнях, домаганнях, спільності аксіологічних вимірів, одне слово, усвідомлення єдиного ментального кореню. Тому на порядку денному стає питання етнопсихогенези. Його заполітизованість в останній час істотно пригальмувала можливість досягнення істини. Визначення «точки відліку» початку формування українців У століттям нашої доби, монополізоване археологами, лише вносить сум'яття у пошукові домагання. Досить зазначити публікацію поважних академічних праць з мовознавства, у яких обгрунтовано розглядається формування словника української мови починаючи з III тисячоліття до н.е., або захист докторської дисертації з історії мови, у якій обгрунтовується існування великої кількості лексем у мові людей на території України у т.з. трипільську добу. Нам видається необхідним у цій ситуації звернутися до найдавніших джерел – міфологічних знань і пластів свідомості.

Ретроспективний аналіз історії формування світоглядно-віросповідних уявлень належить до основоположних передумов сучасного світорозуміння, у т.ч. психологічної сутності самої людини. У цьому контексті уявлення і знання про зародження життя належить до непересічних самоцінностей, що не потребують обгрунтування своєї вагомості у формуванні не лише побутової свідомості, а й взагалі системи світовідчуття, світорозуміння, світогляду. Саме вагомість такої „події-подій” обумовлює обставляння (обряджання) її звичасними конструктами вищого рівня значимості, доцільності. Її винятковість забезпечує, скажімо, тематичній обрядово-святковій різдвяно-новорічній композиції та сукупності звичаїв супроводу обставляння особливої вибірковості, добору найістотніших і найвластивіших народові поведінкових стереотипів; вони, в свою чергу, диференціюючись, вибудовуючи ядро традиційно-побутової культури, можуть найоб'єктивніше репрезентувати самотність етнопсихогенези, загалом культурно-психологічне обличчя народу.

Усі традиційно перенесені до сучасної побутової свідомості уявлення про життєтворення якщо не містять у собі посилань на міфологічну природу, то неодмінно ґрунтуються на культурній традиції, коріння якої все ж сягає до

архаїчних міфологічних пластів. Міфологічні сюжети різних культур і епох не прагнуть обминати теми первородності, скоріш намагаються вмотивувати та освятити колізії довкола уявлень про Першопочаток. Це властиво не лише українській, а практично всім стародавнім культурам у т.ч. китайській, японській, корейській та ін.

Сутності об'єктивації міфологічних уявлень та їхньому відображенню в національній орнаментіці присвячено чимало праць, у тому числі й сучасних дослідників Ю.Лотмана, В. Данилейка, Т. Кара-Васильєвої, М. Селівачова, О. Найдена та ін., проте нами не виявлено успішних спроб подолання методологічного бар'єру описовості й належного застосування пояснювального, етнопсихогенезового підходу у розкритті сутності традиційної символіки. У той же час вона та її графічні версії у вигляді орнаментики є складною системою об'єктивованих уявлень, образів, знаків міфологічного, космогонічного походження. Частково природа психологічної детермінованості світотворчих уявлень і втілення їх у традиційно-побутовій культурі розкрита у працях автора (1, 6-11), (2, 107-112), (3, 313-315) та ін., що забезпечують передумови розуміння нами методологічних засад тлумачення психології міфів. Істотно відзначити, що завдяки їм вдалося провести загадково разючі паралелі між міфологічним образом Першопочатку та графічним відтворенням уявлень про творення Всесвіту, викладеними та синтезованими академіком В.Г.Пановим (4) за найсучаснішими науковими уявленнями – вони виявляються надзвичайно близькими. Принаймні, графічне зображення Першопочатку у сучасному науковому баченні за В.Пановим має образ традиційної світотворчої змії, відомої у багатьох культурах.

Для розкриття сформульованої тези проаналізовано два першородні міфи. Один з них повідомляє про обставини народження першої людини серед подніпровських сколотів, переданих Геродотом з уст еллінів, що мешкають на узбережжі Понту. Ось його стислий сюжет.

Геракл, „коли він гнав Геріонових бугаїв”, прибув до країни, де тепер мешкають скіфи і яка тоді була пустельною. Скіфії а точніше до Гелону Знеможений, він заснув, а прокинувшись, не знайшов коней, що зникли з „божєї волі”. У пошуках він дійшов до Гілеї, (за сучасними відомостями це територія, що охоплює місцевість від нижнього Подніпров'я і включно до Полтавщини), де в печері натрапив на „істоту подвійної породи: наполовину вона була дівою, а наполовину змією”: верхня частина її тіла була жіночою, а долішня - зміїною. Ця істота, Єхидна, за умову повернення коней зажадала з'єднатися з Гераклом. Від такого шлюбу народилося троє синів. Найменшому було дано ім'я Сколога (грецьке Скіф) (5, 182). Зауважмо – перша людина за повідомленням міфу була народжена змією.

Там же Геродот повідомляє зміст ще одного міфу про народження першої людини на ім'я Таргітай, батьками якого „як вони (скіфи – В.К.) кажуть, але я цьому не вірю, були, за їхнім твердженням, Зевс і дочка бога річки Борисфена” (5, 181). Отже, за другою версією міфу перша людина народилася від шлюб бога Зевса й доньки бога ріки Борисфена (Дніпра), при тому він дуже

сумнівається в істинності повідомлення скіфів, але вони стверджують, що саме так було. Отже, ми маємо, вочевидь, справу з віросповідним явищем народження першої людини від космічного щлюбу двох світотворчих субстанцій. Народжений Таргітай мав трьох синів, меншому з яких – Колаксає! (цареві-сонцю!) – випало правити всією державою.

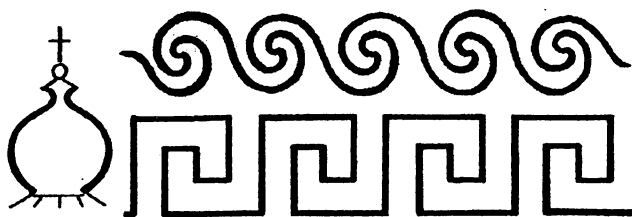
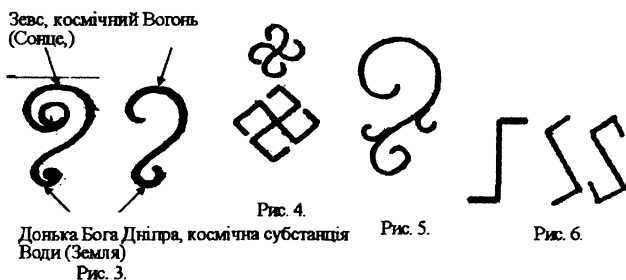
У контексті наших зацікавлень *істотною є тричленність формули творення*, що звичайно виглядає як *триетапність або трисутність творення життя* – дві полярно протилежні світотворчі субстанції (Вогонь і Вода) поєднуються і творять третю, а також статус Сонця-Владаря. Розбіжності у змістові обох світотворчих міфів мають формальний характер, бо за сутністю – вони є тотожними, доведення чого будуть викладені нижче.

Графічне зображення сюжету другого міфу може бути подане як бінарна модель світотворення у такому вигляді (рис. 3). Така сигмоподібна фігура у побутовій культурі українців має назву „вертун”, трапляється назви „вертута”(Черкаська, Кіровоградська та ін. обл.), „півсварга”, оскільки два такі зображення накладені одне на одне утворюють знак „сварги”, символ Сварога у різних стильових поданнях (рис. 4). У традиційній культурі воно стрічається як поєднання двох розірваних кілець, спіралей, м’яко сполучених за дотичною інколи з гармонійними відгалуженнями від основної лінії по дотичній (рис. 5). У практичному традиційному вжитку поширеним є геометризоване передавання образу у вигляді поєднання трьох, або п’яти прямих ліній (рис. 6), що може пояснюватися обмеженими виражальними можливостями матеріалів (камінь, цегла, дерев’яні композиції), з часом – стильовими вимогами, скажімо, в архітектурі, декоративних тканинах тощо. Доречним буде навести тут один із зразків українського традиційного замовляння, яке наводить самобутній дослідник народної психології Валерій Ілля. Відомо, що замовляння базуються на психотехнологіях аналогічних сучасним засобам психотерапії, психоаналізу і передбачають занурення до глибин підсвідомості, генетичної пам’яті, аж до пластів мета символів, до яких належать і світотворчі стихії. Наводимо текст: “Є ливада, а на тій ливаді - Верба¹, а під вербою сидить дівка розплетена, а в тієї дівки одне око вогняне, а друге – водяне (правопис збережений за оригіналом – В.К.)” (6, 7). Таке вписування бінарної моделі світотворення як понятійної пари в українське ментальне середовище сприймається органічно ще й тому, що й донині верба в Україні належить до небагатьох священних дерев („Без верби і калини нема України” – народна приповідка).

Як буде показано нижче *таке зображення означає образ творення*, цілком припустимо, що у *питомій релігії так позначався й образ Творця*. Принаймні, його зображення, або композиції на його основі, як найпромовистіші світотворчі символи, обереги, створили ідею увінчання зорового образу навіть християнських культових споруд – бані, куполу, вони несуть досі одне з центральних образно-зорових навантажень на рівні панівних архітектурних символів на численних храмах (такими є північний фасад церкви на Бересті у Києві, фасад П’ятницької церкви у Чернігові та ін).

Взагалі описана графічна подача ідеї творення належить до одного з центральних символів зорового естетичного ідеалу в українській традиційній культурі. Там вони представлені у вигляді єдиних уніфікованих композиційних елементів, своєрідних алгоритмів творення (далі для зручності - АТ) „безкінечника”, у грецькій термінології – „меандра” – відомого сакрального символу циклічності й безкінечності Всесвіту. У зображенні першого застосовуються півсварги м’якої, коловидної форми, а другого – геометризованої. Названі композиції виконані на ребро поставленою цеглою, тобто сам матеріал зображення зумовлює меандрову, геометризовану виражальну версію. Прикметно, що місця поєднання двох „півсварг” є, у свою чергу, символом творення – поєднання двох полярно протилежних субстанцій.

Складаючи основу багатьох сакральних композицій, образотворчих сюжетів і, насамперед, - орнаментів як системи первинного письма, донесення найпотаємніших закодованих знань і вчень. Він є визначальним у велетенській кількості композиційно-просторових вирішень у житковому мистецтві, малій та великій архітектурі, світотворчій та національній символіці тощо.

Абсолютна більшість керамічних виробів трипільської доби орнаментована саме такими символами. Більше того, приватна колекція Трипільського мистецтва, що експонована як постійно діюча виставка у Софії Київській містить кілька шеститисячолітньої давності макетів тогочасних храмів, на яких у всю площину бокових фасадів зображено такі символи:

Ідея поєднання двох протилежних субстанцій як передумови творення Першопочатку, життя, поширена у багатьох давніх культурах. Більше того, можна твердити, що у більшості міфологічних вчень світу уявлення про Першопочаток є тотожним, принаймні у графічному образі (китайське Ін і Ян, ведичне Шива та Вишна та ін). З огляду на відому українсько-санскритську мовну спорідненість лексема „вишивати” може етимологічно мати вигляд „Ви(шна)+Шива-ти”. Як твердить О. Братко (7), у межах індоєвропейського простору універсальним було зображення чоловічого первеню у вигляді вертикальної риски, перетнутої горизонтальною рисою – жіночим первенем – як символ народження світу, Першопочатку, у теперішньому сприйнятті – „плюс”, знак позитивного, добра.

Образ АТ слугує універсальним ключем для розуміння і тлумачення не лише нашої етнопсихогенези, а й багатьох засадничих ідеологем культурного буття українців, розуміння знакової системи довілля.

Заслугує особливої уваги цей символ як домінантна складова доабеткового письма, яке М. Ю. Брайчевський відносить до ідеографічного (ієрогліфічного), тобто системи передавання інформації за допомогою образів (8, 49-50). Навіть побіжне спостереження засвідчує використання АТ на рівні одного з провідних образотворчих композиційних елементів творення ієрогліфу (табл. 1, 2). Більше того, незважаючи на обмежене подання у статті ідеографічних знаків (всього їх відомо близько тисячі), окремі з них є абсолютно тотожними з малюнком герба періоду Київської держави – варто зіставити ієрогліф за №167 і передкласичне зображення герба (див рис.15). Очевидна тотожність ідеї у зоровому поданні її семантичного статусу дає підстави для глибоких і далекоюсяжних психологічних аналізів, проте це є предметом окремого дослідження.

Космогонічна формула творення Першопочатку на засадах трисуття розкриває таємниці основ національної символіки: поєднання теплого спектру (вогню) та холодного – (води) відбито у символі національного прапора. Саме

жовто-блакитного, але ніяк не синьо-жовтого, як це у спотвореному вигляді затверджено законодавчо у наших державних реаліях. Правила науки прапорництва досить чіткі: барви читаються згори донизу, чим передають психогенетичний зміст і співвідношення у поєднанні кольорів як сакрального образу, національної святині. Подібні святотатські дії не є поодинокими у державотворчій практиці сучасної України. Прикметним є такий приклад, пов'язаний зі складним процесом диференціації світотворчих символів і втілення їх через ядро культури у всій сфері традиційного буття. Йдеться про космічну субстанцію міфологічного Вогню-Перуна. Цей віросповідний символ втілений у земних реаліях в образі дуба зі всіма відомими його характеристиками символу чоловічої статі – сили, мужності, міці, оборони тощо. Розвинута система фольклорних образів з активним використанням саме цього потужного семантичного носія є досить промовистою („я ж думала, що дуб зелененький, // а то стояв козак молоденький...”, „гей розвивайся ти зелений дубе, // скоро мороз буде, // гей собирайся, молодий козаче, // скоро похід буде” та багато інших). Цей символ у вигляді листя дуба з жолудями віддавна розміщувався на петлицях генеральського мундира, підкреслюючи у такий спосіб через архітипові механізми синтезовану характеристику високого військового звання. Віднедавна місце дуба заступила калина – символ, дівочої краси і цноти, символ України. Сприйняття образу вояка, що асоціюється з дівчиною вступає на підсвідомому рівні в конфлікт з архітиповою семантичною матрицею і породжує, принаймні спантеличення свідомості.

Тут влору нагадати застережуючий вислів відомого французького філософа Мішеля Фуко: „руйнування символів довкілля руйнує саму людину”.

¹ Іва, Ива, Гива (Верба)

– Дерево Життя. За безвічним руським переказом першими людьми на землі були її діти Іван та Ївга, першою пташкою

– Ивилга (прим. В.Іллі).

Дослідження еволюції форми та змісту національного герба також підтверджує панування у його композиції світотворчої семантики АТ (Рис 15). Етапи його становлення і набуття сучасної форми корелюють з багатьма знаками вище викладеної ієрогліфічної системи.

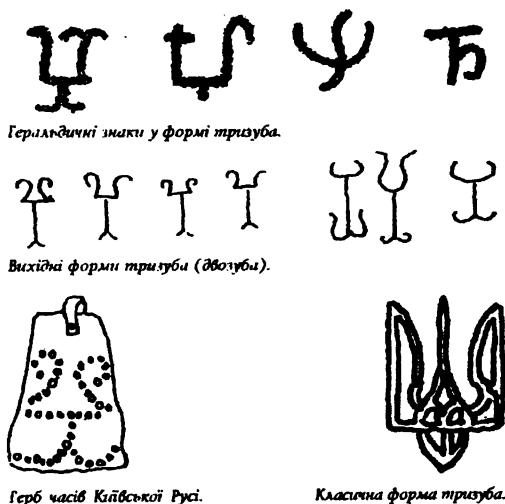

Рис. 15

Уже у вихідних формах тризуба бачимо знайомі моделі творення естетичного ідеалу, для чого варто обернути зображення на сто вісімдесят градусів.

Однією з причин невдач дешифровки орнаментики було звуження методів тлумачення до описових форм, які потім слугували предметом для умоглядних відтворень, не обіпертих достатньою мірою на системні поліфакторні джерела та передумови творення. Саме так з'явилися „грабельки”, „триріг”, „півень”, „ромб” і ромбовидний орнамент. Прикметно, що останній є найпопулярнішим українським орнаментом геометричного типу, який мистецтвознавцями віднесено до різновиду ромбовидних саме і є не чим іншим як геометризованою версією типового для української орнаментики безконечника, або об'єктивованою опредмеченою меандровою ідеєю, конструйованою на засадах АТ (Рис. 16). У ньому елементами творення ромбічних зображень є ті ж півсварги, або вертуни геометричної версії. Отже можна стверджувати, що принципова схема геометризованого українського орнаменту є знаковою системою, у якій закодовано архаїчні знання українців про Першопочаток, тобто уявлення про творення світу й графічний образ самого Творця. Іншими словами, маємо справу з ключем до розуміння цілої віросповідної системи, яка поклала початок психосемантичному стрижневі самої

картини світу, втіленому в звичаєвості, усіх без винятку видах декоративно-вжиткового мистецтва, ув естетичному та етичному ідеалові, зрештою у всій аксіологічній системі.

Там же інший варіант – мотив безкінечника у рослинній версії, також поширений у традиційній орнаментиці. Трипільська орнаментика посуду побудована на домінантах АТ (рис. 17). Підтвердженням „ланцюга спадкоємності” української традиційно-побутової культури, традиційної ідеології служить широке використання АТ сколотами (скіфами), особливо розміщення такого віросповідного знаку як символу відзнаки на одязі по лінії ramen (рис. 18), де й зараз звично на військовій уніформі розміщують погони для нанесення символів відзнаки.

Рис. 16

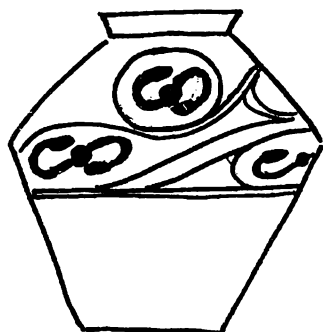

Рис. 17

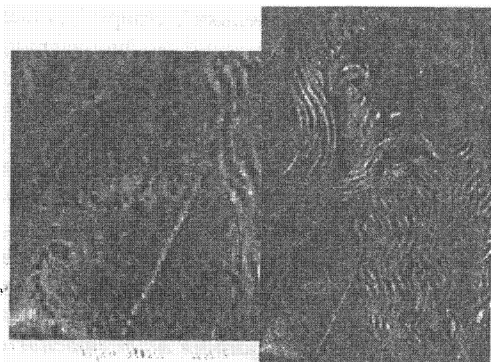

Рис. 18

Рис. 19. Верхній зріз брами в образі півсварги – „оберіг” обійстя, господи (с.мт. Мельниця Подільська на Тернопільщині)

Архаїчні уявлення втілені в елементах малої архітектури, екстер'єрах та інтер'єрах будівель, вітрових дошок на причілках будинків, „коньках”, оформленні криниць, господарчих приміщень, вітряків, в оздобах меблів.

Давні декоративні вироби (килими, обруси, рушники тощо) часто ще зберігають зображення світотворчих символів на рівні віроповідних знаків (Рис. 20, 21, 22), проте у більшості випадків, в основному у процесі світоглядно-релігійних протистоянь, вони залишилися для користувача ознаками красивого, втративши розуміння глибинного змісту.

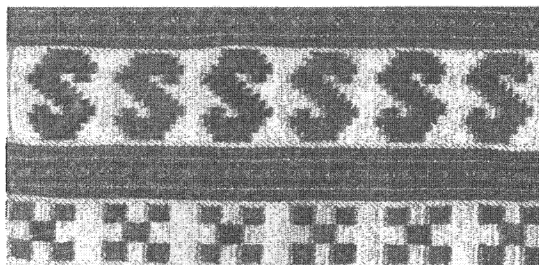

Рис. 20 Деталь рушника, с. Колодрібка на Тернопільщині

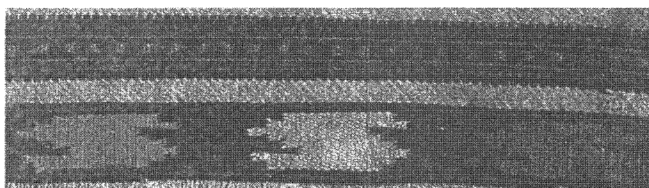

Рис. 21 Деталь обруса з напівсваргами (с. Колодрібка на Тернопільщині)

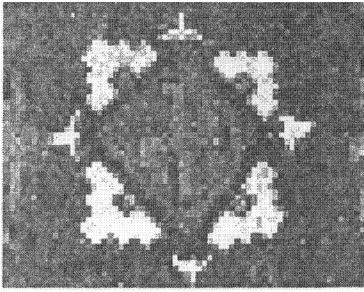
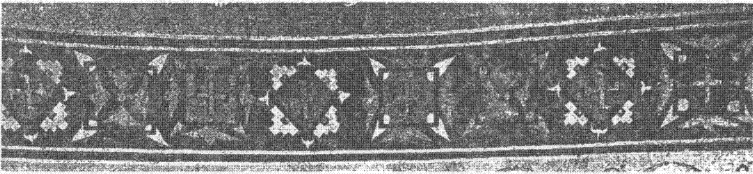

Рис. 22 Сварги на фризі Софії Київської

Варто відзначити, що аналогічні світотворчі символи спостерігаються, крім наведених вище, у багатьох давніх культурах, у яких з часом у процесі самобутнього розвитку етнічних моделей, вони переважно втратилися (Рис. 23).

Рис. 23 Добудистська Японія,
кераміка

Латинська Америка,
образ з оберегами

Проте така тяглість описуваних символів, яка спостерігається на території України, не простежується у жодній культурі світу. Прикладом того може слугувати браслет з Мізинської стоянки періоду пізнього палеоліту (рис.24), який суцільно орнаментований на засадах АТ, безумовно як культового символу оберегового призначення.

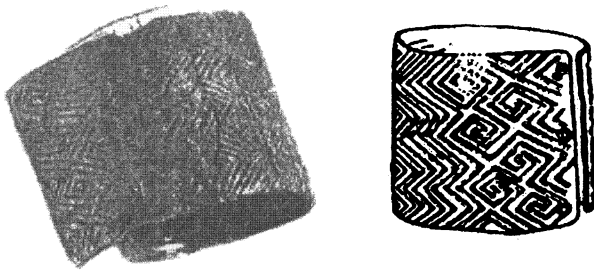

Рис. 24. Фото Мізинського браслету з бивня мамонта і малюнок з нього для чіткішої передачі змісту

У спеціальних дослідженнях відзначається, що такий „орнамент, який народився у Мізині, так і не подолав за кілька тисячоліть північно-західної межі розселення українців” й „автохтонними є ромбо-меандрові візерунки, що трапляються у палеолітичному селищі Мізині коло Новгород-Сіверського”. Ці висновки належать доктору мистецтвознавства М. Селівачову (9, 47), відомому своїми дослідженнями української культури, орнаментики. Повідомляючи про поширеність „ромбічного” (за усталеною термінологією) орнаменту в багатьох землях сучасної України, автор, разом тим, тут же заперечує свою ж тезу про автохтонність авторів мізинських пам’яток. Він не припускає думки про зародження й еволюційний розвиток такої образної світотворчої та віросповідної системи, втіленої у символі-орнаменті, власне як акумульовану модель уявлень про світотворення наших пращурів. При тому М. Селівачов навіть покликається на літературу, у якій авторство мізинських пам’яток і, природно, орнаменту приписується якійсь художньо обдарованій (всього лиш художньо! – В.К.) оріньяцькій расі, „котра сформувалася в Україні (куди, можливо, перейшла з азійських просторів) і згодом розселилася по Західній і Середній Європі” (там же). Подібна непевність суджень з відвертими натяжками задля того, щоб відмовити своїй землі в авторстві мізинської ідеології, втіленої в орнаменті, з переважанням констатації фактологічних викладок не є чимось незвичним. Стрункість і логічність відтворення світотворчих уявлень здатні забезпечити запропоновані у цій статті методологічні засади, які, звичайно ж, потребують подальшого ґрунтовного розвитку.

Міфологічні ідеологеми впродовж тривалого періоду трансформувалися й втілилися практично у всьому культурному обширі України, охопивши світ зооморфних символів, рослинної символіки, „поселившись” у всіх без винятку сферах духовного життя й часто непомітно вживаючись серед нас донині, становлячи неодмінну, органічну частину нашого духовного світу, що дає підстави сформулювати низку висновків:

1. Світотворчі уявлення про Першопочаток є тотожними у багатьох давніх культурах від Японії, Китаю й до Південної Америки.

2. Незважаючи на те, що психологічна природа адекватності міфологічних уявлень сучасним науковим остаточно не з'ясована, сам факт тотожності змушує ставитися до нього з належною мірою наукової відповідальності, оскільки йдеться не про випадковий збіг.

3. Етнопсихологічним механізмом накопичення й часової трансляції міфологічних знань слід розглядати традицію й традиційність як універсальний інструмент спадковості, що забезпечує низку життєвизначальних функцій у психічній й діяльності людини – селекція, накопичення й трансляція у часі й просторі кращого життєвого досвіду для забезпечення життєвих потреб, відбір кращого досвіду з потужного інноваційного потоку з наступною його традиціоналізацією, формування на цій основі зразків естетичної та етичної належності, утвердження провідного життєвого мотиватора, настановлення, сенсотворчого джерела людини.

4. Модифікація образу Першотворення у різних культурах впродовж формування етнічних картин світу, зазнаючи уніфікуючих впливів новітніх релігій, урізноманітнила їхнє втілення в національних системах символів, внесла чимало формальних відмінностей в їхніх образах.

5. В українській культурі спостерігається тяглість стереотипізованих уявлень про Першопочаток від Мізинських, Трипільських, скіфських (сколотських) зразків до основ сучасної традиційної культури.

6. Традиційна ідея світотворення втілена не лише в орнаментах, але й в держаній символіці, символах барв, чисел, вона простежується у народній аксіологічній системі, визначаючи природу традиційної віри і вірувань, закладаючи основи етичного та естетичного ідеалів. Таким чином, можна припустити, що узагальнена традиційна картина світу сформована на викладених у статті уявленнях про засади світотворення, засвідчує у такий спосіб принцип психологічної детермінованості, незглібність дії традиційності.

7. Наскрізно відображаючи ідею Першопочатку в усьому процесі культуротворення, уявлення про Світотворення і Творця склали зміст предмету віри, віросповідності, що, незважаючи на жорстокі утиски монопольних релігій, зберегло свій статус святості, щоправда часто у латентній формі. Таким чином, йдеться про основи народної ментальності, об'єктивовані у його способі життя, буття, тобто у звичаєвій культурі.

8. Традиціоналізована картина світу як втілення ментальності та виявлена у традиційному способі життя становить складну систему психічної активності, яка забезпечує людині найдоцільніші (узвичаєні) форми забезпечення життєвих потреб, загалом життєдіяльності, а тому сприймається людиною як найвища життєва цінність.

9. Саме такий тип цінності має бути піднесеним державою на найвищий пріоритетний рівень як духовне обличчя народу, стати предметом пробудження історичної пам'яті, національного самоусвідомлення, засобом подолання національного нігілізму, меншовартості та утвердження почуття гордості за свій народ, землю.

10. Сформульована вище система цінностей має скласти психологічний стрижень сутності національної ідеї, яка досі не має чіткої дефініції.

11. Жодна передова держава сучасного світу у своєму становленні не змогла обійти національну ідею як універсальну доцентрову потугу. У етнічно змішаних суспільствах, на зразок американського, було шгучно сформульовано таку ідею, втілену в національних і державних символах. В українських реаліях, маючи такий могутній етнокультурний потенціал, задіяння на цьому ґрунті етнонаціональної свідомості є першочерговим завданням.

Література:

1. Куєвда В. Світотворний міф українського етносу. У надрах генетичної пам'яті / Артанія, 1999, №5. – С. 6-11.
2. Куєвда В. "Позанаукові" знання у системі етносоціальних уявлень // Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. –К.: 2000 – т. 11, ч.5. – 309 с.
3. Куєвда В. Етнопсихологічні джерела історичної пам'яті у контексті формування національної свідомості / Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: 36. наук. праць / За заг. ред. В.М.Литвина та М.М.Слюсаревського. – К.: Інф.-вид. Центр Тов-ва „Знання” України, 2001. –Вип. 3. – 344 с.
4. Панов В. Эмоции. Мифы. Разум. – М.: Высшая школа, 1992. – 252 с.
5. Геродот. Історії в дев'яти книгах: пер. з грецької. - К.: Наукова думка, 1993. – 571 с.
6. Ілля В. Сварга: Поезії. – Харків: Фірма „Майдан”, 1996. – 208 с.
7. Братко О. А. Уявлення про світобудову та їх відображення в українській національній символіці (нова наукова гіпотеза). – Вид-во Інституту історії АН УРСР, К.: 1990. – 28 с
8. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності. Видання 2-ге. – К.:Видавничий дім „КМ Академія”, 2002, - 154 с.
9. Селівачов М. До специфіки українського народного мистецтва. / Народне мистецтво, 1997, №2. – С. 47.
10. Соломоник Э.И. Сарматские знаки Северного Причерноморья, К., 1959.
11. Куєвда В.Т. Традиция как психологический механизм наследственности. Персонал, 2002, №1. – С.32-38.
12. Куєвда В.Т. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі; психологічний аспект. Донецьк, Східний світ, 2007. – 264 с.
13. Куєвда В.Т. Традиціологія – провідна теоретико-методологічна засада дослідження проблеми „Україна-Схід”// Україна – країни Сходу в ХХІ столітті: діалог мов, культур, цивілізацій: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18 травня 2002 р./ Відповідальний редактор Г.П.Балабанова – К.:, 2003. 318с. Обсяг -0,5 арк., стор 165-173.

Володимир Первак

*доктор філософських наук, професор,
Завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Медичного
Інституту Української Асоціації ,народної медицини.*

Плекання особистості (формування особистості студента)

Формування особистості сьогодні – це не абстрактне поняття, а складний і довготривалий процес підготовки вірних і відданих громадян України з національним і загальнолюдським обличчям, процес докорінної переробки їх свідомості як однієї з провідних умов створення якісно нової особистості людини.

В останні роки чимало зроблено для утвердження гуманістичних цінностей освіти, її спрямованості на розвиток особистості.

На наш погляд, вислів “формування особистості”, “формування світогляду”, не цілком вдалий. Сформувати можна горщик з глини, тощо, а формування людини не досить точно визначає цю вельми складну діяльність. Для цього ми запропонували вислів “плекати особистість”, який винесли в назву доповіді. Але з огляду на те, що більшість дослідників звикла до словосполучення “формування особистості”, залишаємо його використання.

Принциповою особливістю сучасного стану формування людини, є зміна функцій таких чотирьох провідних соціальних інститутів як: Держава; ЗМІ (засоби масової інформації); Освіта; Сім’я.

Залишилося тільки дві – це освіта та сім’я!

Представники науки і мистецтва неодноразово попереджали керівників (архосів) держави і ЗМІ про пагубність пропаганди гріха, людських вад, насильства, злочинності, моральної нечестивості. Але їхніх слів, нажаль, не чують ті, хто відповідає і контролює сьогодні інформаційний ринок.

Кожний знає, що для виховання необхідно плекати добрі паростки, а не будяки. А що ж вирощує наше телебачення, нові телеіміджмейкери? Керують інформаційним простором ті люди, які оголосили інформаційну війну культурі і народу.

Хто це робить, хто підбирає саме це? Адже не диявол це робить. Не забудемо, що в Євангелії від Матфея сказано :“Вбивство душі це більший гріх, чим вбивство тіла”.

Нестабільність, відсутність впродовж тривалого часу ґрунтовної національно – державної теорії, нових програм політичних та економічних перетворень, сприяло тому, що на одному полюсі суспільства накопичилася маса багатства, а на іншому прогресувало зубожіння населення.

Дуже повільно зростає середній клас “золота середина”, який поки що не може задовольнити свої соціальні потреби, зростають крайнощі - люмпени і олігархи!

Проблеми елементарного виживання, соціальної тривоги нагадують ситуацію в Англії в XVI столітті. Пам'ятаєте, у Томаса Мора (Утопія), вівці з'їдають людей!? Так і у нас – деформована, спотворена демократія “з'їдає” людей. Тривалість життя людей зменшилася, населення постаріло, прогресує депопуляція, тобто стало перевищення кількості померлих над кількістю народжених.

Шановні представники мистецтва!

В запрошенні на участь в конференції чітко визначена мета і головне завдання конференції:

Мета – вивести мистецтво з сфери примітивно - розважальної;

Завдання – відстояти право мистецтва на активну участь в формуванні особистості, в процесі державотворчості.

А хто забрав у вас право на активну участь в вихованні особистості? Ніхто. Можливо тут необхідно шукати інші причини?!

Мистецтво – є однією з важливих форм пізнання. Воно має рівні права разом з наукою, релігією, філософією, мораллю, тощо. І кожна з форм пізнання задовольняє наші потреби;

Мораль у регулюванні суспільних відносин;

Наука задовольняє потребу у знаннях;

Мистецтво у виразі естетичних почуттів та ідеалів, і не тільки.

Без мистецтва тяжко осягнути сутність відбуваючих процесів в суспільстві, тяжко осмислити політичні явища.

Не випадково, що художнє навчання є обов'язковим видом будь якої форми освіти. У художній творчості поєднані: перетворююча, пізнавальна, ціннісно – орієнтаційна діяльність. Продуктом є художні образи.

Сьогодні проводячи першу конференцію ми висловлюємо турботу про необхідність повернути мистецтву високу місію вихователя.

Починаючи з 1993 року в Медичному Інституті УАНМ здійснюється планомірний пошук нових форм впливу на формування особистості, створена “Концепція”, організована штатна лабораторія. Дослідження цього питання ми проводимо разом з Інститутом вищої освіти Академії педагогічних наук та Національним педагогічним університетом ім. Драгоманова. З якими заключені договори на співпрацю, проведено 7 наукових конференцій, 3 “круглі столи”. Видано 16 праць – посібники, рекомендації тощо.

Чому саме наш навчальний заклад залучено до цікавої і необхідної роботи у сфері формування особистості?

Ключ до таких пошуків – ментальні особливості молодого вузу, викладацький корпус якого активно сповідує художнє навчання, тобто справжньої уваги до незаслужено забутого пласту культури – народної медицини.

Більш детальне і ширше висвітлення з проблем формування особистості. Ви можете знайти в навчальному посібнику, який рекомендований МОН України для студентів “Плекання особистості”. Київ. Нора – Принт. 2006 рік, 110 сторінок.

Кирило Гринько
Курсант IV курсу
КВІКНУ ім. Т.Шевченка

Масове мистецтво як інформаційно-психологічна зброя: аналіз явища та стратегії протидії.

Аналізуючи реалії сьогодення, можна простежити виразну тенденцію до поступової та диверсифікованої руйнації (такого собі непомітного «вимивання») духовних основ нашого суспільства, і особливо – молоді.

Методологія здійснення психодеструктивних впливів на масову свідомість має всі ознаки вчення Антоніо Грамши про гегемонію, котра, згідно з його теорією, встановлюється довготривалим і різнобічним впорскуванням різноманітної інформації з єдиним смисловим вектором впливу у „культурне ядро” суспільства. Завдяки глобалізації інформаційного простору та практичної монополії ЗМІ на формування суспільної думки та способу життя (а отже – і цінностей), протистояння між державами з метою реалізації власних інтересів перейшло від захоплення території внаслідок бойових дій до захоплення влади над свідомістю населення і нав’язування свого способу життя. І тут провідна роль належить саме масовій культурі. Масове мистецтво є складовою маскультури, що включає у себе суто мистецькі складові, що зараз подаються в маси – кіно, мультиплікація, музика, література. Важко переоцінити можливості їхнього впливу, адже тут задіюється емоційно-чуттєва сфера – база для людської психіки, для якої характерне некритичне сприйняття інформації. У межах публікації автор виділяє двох основних суб’єктів деструктивного інформаційно-психологічного впливу засобами масового мистецтва – США та Російську Федерацію, оскільки в українському інформаційному просторі сукупна частка їхньої продукції є домінуючою.

Інформаційно-психологічний вплив США

США здійснюють дуже потужно інформаційно-психологічну агресію в українському інформаційному просторі, спрямовану на ураження всіх верств населення, але що найзгубніше виявляється у впливі на молодь. Вплив цей можна охарактеризувати як “повзучу вестернізацію”.

Напрямки ураження (цілі) та засоби здійснення ІІсВ США:

1. Система цінностей і світосприйняття, намагання замінити існуючу картину світу на бажану (перш за все, за допомогою засобів телебачення: репортажів та новин, кіно та мультфільмів, розважальних телепередач та ін.).
2. Спрощення та стандартизація шаблонів мислення та поведінки, максимальне наближення складних психічних процесів до рефлексивних

реакцій, виведення базових інстинктів на найвищий шабель ієрархії цінностей (кіно, мультиплікація, музика (особливо кліпи) та розважальні телепередачі)

3. Цілеспрямований негативний вплив на ще несформовану психіку дитини, зміна функціонування її когнітивних процесів, вбудова асоціальних моделей поведінки, прищеплення не лише елементів чужого менталітету, а часом і взагалі деструктивних елементів (дитячі фільми та мультиплікація).

4. Формування з молоді, особливо перспективної, «*avida dollars*» - «жадаючих долларів». Цілеспрямований вплив на наукову та творчу інтелегенцію з метою «купівлі мізків» не лише за рахунок грошей, але й перспектив професійної реалізації (ЗМІ, особливо Інтернет, реклама, спеціальні акції, науково-дослідні програми, конкурси).

5. Створення стереотипу, що США – наддержава, без котрої неможливий порядок і розвиток у світі, недопускаються будь-які альтернативи іншого розвитку (всі засоби впливу).

6. Поширення англomовності (через підтримку престижу цієї мови спільно з англomовними країнами Європи) та вживання іншомовної термінології для позначення багатьох явищ сучасності, особливо у науковій сфері.

Засоби та методологія здійснення ІПсВ.

Провідними засобами здійснення ІПсА США є телебачення. Вплив здійснюється у наступних формах:

1) Кіно. В українському телепросторі просто-таки засилля амереканської кінопродукції, особливо художніх кінофільмів. Вони є надзвичайно ефективним засобом впливу, оскільки активізують емоційно-чуттєву сферу, завдяки чому знижується критичність сприйняття інформації і особистість стає більш схильною до навіювання. Окрім того, кінофільми мають “ефект подвійного впливу”: перший - відкритий та усвідомлюваний, - пов’язаний з сюжетом фільму та його головною ідеєю, а другий – більш прихований, діє здебільш на підсвідомому рівні або ситуативно сприймається некритично, позитивно для даної ситуації (як висловлюється молодь - “це круто виглядає”), - на рівні поведінки героїв, їхніх висловлювань і вчинків, що на фоні основної ідеї фільму трохи “стираються” для критичного і осмисленого сприйняття на свідомому рівні. Використовуючи властивість людської психіки до наслідування, фахівці з інформаційно-психологічних операцій, створюючи позитивний образ героя, разом з тим вкладають у нього необхідні думки і уявлення, що цілісно запозичуються разом з іншими характеристиками героя. Схema “класичного” американського фільму досить проста: (герой втрапляє у неприємності через гроші/партнера/виконуючи державне завдання), він один долає всі неприємності, майже не ушкоджений, його подолати неможливо. На шляху до мети життя людини не має жодного значення (вбиваються десятки людей, але трагізму обірваного життя немає, це сприймається як щось цілком нормальне) і у 80% фільмів - обов’язкова сексуальна сцена. Ось вам шаблон поведінки “успішної людини”, справжнього чоловіка, що активно вживляється у масову свідомість. Адже це традиційна схema побудови понад 90% фільмів,

що транслюються в Україні. І це вже важко назвати природньо нормальним культурним обміном, оскільки частка українського кіно співвідносно до американського просто мізерна та й належної фінансово-рекламної підтримки не має. Якщо вдуматись – м'яке зомбування. І на диво, однотипність сюжетної лінії не викликає супротиву і не знижує популярність кіно. Адже не треба напружуватись і вдумуватись – “що хотів сказати автор?”. Просто сиди і сприймай, відпочиваючи.

Як стверджують фахівці з інформаційно-психологічних операцій, фільми з агресивною та сексуальною спрямованістю, що супроводжуються вираженими емоційними реакціями глядачів, суттєво впливають не лише на біохімічні показники та показники гормональної регуляції функцій організму, але й на функції вищої нервової діяльності та соціальний статус людини у суспільстві, колективи та родині. Метаболічні, регуляторні та функціональні зрушення створюють при цьому певний фон психічних процесів, що роблять людину особливо вразливою до сугестії у будь-якому вигляді. [2]

2. *Мультфільми.* Мультфільми є особливо небезпечним засобом впливу, бо основна цільова аудиторія – діти. Психологічна структура дитини, її ціннісна орієнтація та ієрархія, її когнітивні процеси перебувають у стадії формування і є надзвичайно чутливими до зовнішніх впливів. Мультики завдяки своїй спрощеності, розважально-веселому характеру, чіткості характерних рис героїв (що найчастіше виражають якусь із акцентуацій характеру) є потужним світоглядотворчим засобом впливу. Саме через мультфільми, нарівні з вихованням, дитиною засвоюються базові шаблони поведінки у соціальних відносинах, основні поняття про добро і зло, що потім мають вирішальний вплив на все подальше життя дорослої особистості.

Якщо пригадати радянські мультфільми або діснеївські повнометражні мультфільми початку і середини 90-х років ХХ століття (напр., “Король Лев”, “Бембі”, “Красуня і Чудовисько”, “Мулан” та інші мультфільми “ери докомп'ютерної мультиплікації”) – то вони несли потужний заряд добра, людяності, співчуття, любові, взаємодопомоги та взаємоповаги, мужності та честі – все те, що дійсно є загальнолюдськими цінностями. Мультсеріали типу “Мікі-Маус”, “Том і Джеррі”, “Качині історії”, “Черепашки-ніндзя” стали вже початком розважальних мультиків, без виховного навантаження (хоча насправді з негативним виховним – бій та бійку перетворили на основний елемент комедії, прибравши при цьому кров, надавши кумедність травмі та ліквідувавши можливість смерті – тобто, знищивши реалістичність наслідків показуваних дій). Це позначилось свого часу і на поведінці дітей: зросла кількість порушень поведінки, відбулася зміна норм міжособистісного спілкування у малих групах однолітків у бік підвищеної агресивності та зменшення поваги до особи, збільшення випадків травматизму під час ігор на перервах та у групах подовженого дня (зважає, ігор у школі!).

З появою ж ком'ютерної анімації, а також мультиплікації у стилі “Гей, Арнольд!”, “Невгамовні”, “Монстри” відбувається повне руйнування цінностей, викривлення уявлення про взаємовідносини між людьми і навіть –

втрата образу людини. Як може формувати здорову психіку образ монстра? Спостворюються ідеали краси і гармонії в людині ще з дитячого віку.

Тому не дивно, що в останні роки, як зазначають психологи та працівники МВС, збільшилася кількість невмотивованих і жорстоких злочинів, що скоєні дітьми, при тому, у загальному процесі гри, а не спланованого злочину, коли граючись, діти на смерть забивають бомжа чи скалічують п'яничок. І, зважте, така тенденція спостерігається не серед “дітей вулиці”, а серед дітей із забезпечених і повноцінних родин.

Інформаційно-психологічний вплив Російської Федерації

Інформаційно-психологічна агресія РФ в Україні є найбільш вираженою, масштабною та – найнебезпечнішою, оскільки тут експлуатуються спільні соціокультурні складові, а головна зброя, що є у РФ – це російська мова, яку розуміють понад 90% населення України. Це відкриває практично необмежені можливості для впливу, що РФ з успіхом і здійснює.

Вплив здійснюється як на свідомому, так і підсвідомому рівні.

Напрямки ураження (цілі) та засоби здійснення ІІСВ РФ:

1. Удари по іміджу України на міжнародній арені з метою послаблення геополітичного значення нашої держави у регіоні.
2. Маніпуляція інформацією у ЗМІ з метою дестабілізації ситуації в Україні та впровадження власного „керованого хаосу”.
3. Спотворення історичних подій, формування стереотипу меншовартості та вторинності, поширення російської мови з метою утвердження себе у свідомості українців; руйнація почуття нації та народу.
4. Витіснення мови, культури, а відповідно – і традицій, як основних джерел самоідентифікації нації.
5. Перманентне втручання у внутрішні справи країни, особливо посиляючись на захист прав своїх громадян.

Засоби здійснення ІІСВ Російської Федерації:

1. **Книговидання.** В Україні просто засилля російськомовної літератури. До того ж, на всіх рівнях: наукова та спеціалізована література, дитяча, енциклопедії та художня література, історична - і що важливо, найчастіше у інтерпретації, вигідній РФ. Особливо багато „карманних” детективів та романів, невисокої якості, а також злочинної тематики (типу „Вор в законі”, „Возвращение бешеного”, “Обожженные зоной” і т.п.), що аж ніяк не слугують зразками духовності та формують хибні цінності (гроші, секс, грубість, романтизація злочинного образу і ствердження через силу). Тож не дивно, що для молоді все більш стають характерними „дух наживи” та стереотипи злочинної поведінки. Чисельні історії-фентезі виховують звичку до втечі від реальності, і хоча такий шлях кращий від алкоголю і наркотиків, проте ще невідомо, чи не є це першим кроком до них. У будь-якому випадку, формується пасивність у реальному житті на рівні суспільної та політичної діяльності. За

статистикою, із 70 млн. примірників книг, які споживаються в Україні щороку, тільки 20 млн. видається на її території, 10 млн. потрапляє до нас із-за рубежу легально, а 40 млн. книжок - це контрабанда, внаслідок якої вітчизняні фінансові втрати сягають 700 млн. грн..

2. **Телебачення.** Нині в Україні зареєстровано 791 телерадіомовну організацію (513 приватних, 29 державних). Сотні приватних телекомпаній в регіонах України, створених не без сприяння російського капіталу, ведуть передачі, як правило, російською мовою. Ні регіональні, ні центральні телекомпанії, які отримали ліцензії на роботу в українському телеєфірі, не дотримуються вимоги закону, яка передбачає, що не менше половини телепродукції має виготовлятися в Україні. Деякі компанії (наприклад, київська "ЮТАР") взагалі спеціалізуються на ретрансляції передач російського телебачення. Держкомінформполітики визнав, що "типовою ознакою телерадіопростору України є засилля іноземної продукції, легковажні, сумнівної якості ведучі програм".

Вже стало характерним, що російські ЗМІ висвітлюють події в Україні тенденційно, не особливо приховуючи свої „імперські” настрої. Найяскравішими прикладами можуть бути Президентські вибори 2004 року та „газовий”, „м’ясо-молочний” та „лікєро-горілочний” скандали. Телепрограми застосовували методи дотування інформації (дозованої „точечної” подачі), викривлення ходу подій, дезінформацію, інформаційний суррогат (суміш фактів та особистих думок і припущень, що не виділялися як такі з ряду подачі фактичної інформації), вибіркєву подачу матеріалу, інформаційний рефреймінг (підбираючи відповідний контекст до і після трансляції повідомлення, а також під час повідомлення – у вигляді коментарів; особливо ефективним є метод подачі інформації „без коментарів” після налаштування необхідних фільтрів сприйняття у слухача попередніми повідомленнями), перебільшення і замовчування інформації.

Яскравим зразком державної інформаційної політики РФ стосовно України може слугувати репортаж про передвиборчу кампанію - 2006 в Україні Олександра Ботухова по Громадському російському телебаченню (Первый канал ОРТ) від 19.03.2006 року. Автор вважає за доцільне навести лиш найпромовистіші уривки, на які важко не звернути увагу: *„Украина - не Россия, а окраина по-польски. Через год после Майдана власть опять лежит на улице. Если в Белоруссии выборы сегодня, то в Малороссии, или, как еще называют эту страну, на Украине - выборы в следующие выходные. Политики, как военные, все время готовятся к предстоящей войне. Победа Ющенко год назад в мифическом третьем туре надолго определила отношение к нему как к главному "не нашему" на Украине, и, одновременно, как к главному на Украине вообще. Однако, за год случилась поправка на параллакс - вступила в действие конституционная реформа по которой Президент Ющенко - более или менее символическая фигура - что-то вроде английской королевы, но с более своеобразным, что ли, политическим лицом. Реальная власть перешла к парламенту - Верховной Раде Украины, выборы в которую и состоятся в*

следующие выходные. И уже сейчас абсолютно ясно одно - эти выборы никто не выиграет. К власти придут несколько политических сил, за которыми стоят разные группы экономических интересов. Их объединяет только одно - полная неспособность договориться друг с другом по главным вопросам. Такая вот украинская общенациональная идея. Это, скорее всего, не значит, что на Украине наступает безвластие, разруха и коллапс. Но это значит, что договариваться эти политические силы будут вынуждены через третью силу - другую страну... На центральной улице Севастополя ряды висельцев. Это предвыборная кампания шагает по стране... На Украине за неделю до выборов возможно все. Киевский таксист Слава, чуть не попал в аварию, когда увидел снова порывжеский майдан. Думал, сошел с ума. Оказалось - агитация. Восбуждение для этой предвыборной кампании - понятие "украинский" смешалось с понятием "антироссийский". ПЕРВЫЙ КАНАЛ Воскресенье, 19.03.2006 20.55"

І це дозволяє собі Перший канал Громадського телебачення... Показовим є звернення до російських журналістів депутата Державної Думи РФ Григорія Явлінського під час виборів Президента України 2004 року:

«Обращение Григория Явлинского к российским журналистам: Любои, кто хочет посмотреть, как лгут государственные российские СМИ, может это сделать, сравнив их информацию с информацией, идущей из Украины. Эта ложь очевидна всем. Особенно хорошо она видна в самой Украине, где хорошо знают, что происходит в стране на самом деле. Презрение к российским СМИ за ложь в критический момент останется среди людей на долгие годы. Официальный сервер Г.Явлинского, 26 ноября 2004 года»

Як бачимо, інформаційна агресія в українському телепросторі російських та проросійських каналів і передач наразі є реальною загрозою національній безпеці України і вимагає впровадження негайних та жорстких заходів (детальний розгляд протидії – у третьому розділі).

3. Радіозасоби. Основним джерелом такого впливу є переважно музичні FM-радіостанції, що у своїй більшості є російськомовними або транслюють російськомовну продукцію у значно більшому співвідношенні до україномовної (виключення становлять „Радіо ЕРА”, „Наше Радіо”, „Радіо Промінь”, „Радіо Свобода”). Радіо є особливо ефективним засобом психологічного впливу, оскільки лише йому властивий „ефект співучасті” завдяки імітації прямого спілкування з людьми. У поєднанні з музичним впливом підвищується сугестивність та некритичність сприйняття радіоінформації. Окрім того, музичні радіостанції, на відміну від телеканалів, більшістю населення не вважаються політично заідеологізованими.

Висновки

Отже, як свідчать результати проведеного аналізу, Україна знаходиться під сильним інформаційним впливом одразу декількох найпотужніших світових суб'єктів інформаційних відносин.

Враховуючи все вищезначене, пропонуються наступні стратегії протидії агресивним інформаційно-психологічним впливам:

- На державному рівні:

1. Створення єдиної державної системи інформаційно-психологічної протидії та створення позитивного іміджу України. Для цього необхідно:

- Організація цілісної співпраці державних та приватних ЗМІ та рекламних і PR-агенцій та аналітичних центрів, що скоординовано функціонували б на всіх рівнях (від районного до закордонного) у випадку потреби організації антикризових комунікацій та постійно опосередковано вели роботу щодо створення позитивного іміджу України як всередині держави, так і закордоном.

- Цілісність проведення антикризової інформаційно-психологічної протидії забезпечувалась би документальним зобов'язанням усіх медіаресурсів національного рівня та найвпливовіших – регіонального, щодо скоординованої діяльності у разі зовнішньої інформаційної атаки, на підставі якого і видавалась би ліцензія на мовлення.

- Для запобігання перетворення цього інструменту у важіль зловживання і тиску на ЗМІ доцільно створити контролюючий комітет (наприклад, при РНБО), який би пропорційно складався з представників провідних громадських правозахисних організацій, людей, що професійно опікуються інформаційною безпекою та власників медіаресурсів.

- Створення іміджевих центрів впливу закордоном: від офіційних представництв (і не лише при посольствах, а, наприклад, реалізація проекту створення т. зв. «Українських Домів», котрі б провадили активну діяльність зі створення позитивного образу України у громадськості інших країн – на зразок Французького культурного центру в Україні) до окремих журналістів та аналітиків.

- Створення власного супутникового каналу (напр., втілення в життя проекту «Культура»).

- Реалізація державної квоти на FM-радіостанціях з метою поширення високого мистецтва і поступового залучення молоді, і не в нічний час, а денний.

- Створення відеоматеріалів цільового впливу та їх трансляція у загальнонаціональному масштабі (напр., чудовий відеоролик «Україна – найкраща!» лише в інтернеті знайти можна, а у нашому суспільстві, на жаль, це не гарантує покриття масової аудиторії в масштабі країни, особливо певних вікових категорій);

2. Перегляд інформаційної політики держави. Навіть якщо ми будемо успішно протистояти всім загрозам інформаційно-психологічної безпеки населення, ми все одно будемо сприйматися як постійна держава-жертва інформаційних атак. Тож варто застосовувати політику (в розумних межах) демонстрації сили, хоча б на стратегічно важливих напрямках для України.

- Власними зусиллями:

1. Створення високоякісного продукту, враховуючи кращі світові тенденції, який спроможний зацікавити сучасну молодь. Адже всі вже втомились від примітивізму попси, але альтернативного продукту масам не пропонується – театр, опера і балет лишаються високим елітарним мистецтвом для шанувальників. Виховувати це потрібно поступово, адже кожному віку своє. Уже не вперше себе успішно зарекомендувало гармонійне поєднання класики і сучасності, наприклад, оперного співу та сучасного аранжування (напр., Ема Шاپлін), використання у класичних театральних творах новітніх костюмів, сучасних танців, поєднання етнічних музичних мотивів та естрадних (напр., Олег Скрипка, Руслана) чи джазових і т.п.

2. Створення невеликих кінозалів при митецьких об'єднаннях чи університетах, де б за невисоку плату (до 10 грн.) транслювалися б кращі зразки як українського, так і світового кінематографу різних років (як це практикує Візуальна лабораторія при Державному центрі театального мистецтва імені Леся Курбаса), а також де б могли презентувати свої фільми початківці (напр., проект «Театріон» - щонеділі ввечері ця кав'ярня запрошує всіх бажаючих безкоштовно на презентації студентів-кінематографістів)

3. Запропонувати внесення змін до навчальних програм шкіл, де б 2-ге півріччя 11 класу сучасні школярі знайомились із зразками сучасної української та світової літератури за варіативним вибором.

4. Активізація своєї діяльності в українському сегменті інтернету – адже зараз це чи не найефективніший спосіб охопити широку аудиторію саме молоді.

5. Та найголовніше – активізація цієї діяльності саме в регіонах.

Список джерел інформації:

1. В. Б. Вепринцев, А. В. Манойло, А. И. Петренко, Д. Б. Фролов Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. М.: Горячая линия – Телеком, 2005. 495 с.

2. Прокофьев В. Ф. Тайное оружие информационной войны. М.: СИНТЕГ, 1999. 152с. (Сер. «Информ. России на пороге XXI в.»)

3. Почепцов Г. Г. Информационные войны. К.: Валкер, 2000. 352 с.

4. Карпенко А. «Антиукраїнські тенденції в українській державі», www.inshi.info/infowar/antyukrainski_tendencii_karpenko

5. www.otv1.ru/news/arch/190306/botuhov

6. Дзюба М.Т., Жарков Я.М., Ольховой І.О., Онищук М.І. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій. Навчальний посібник. – К., 2006.

Антоніна Листопад
Лауреат премії імені Василя Стуса

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ

Спочатку було Слово... Богом і Богословом. Людьми.
Альфа і омега, початок і кінець.

Слово – душа людини. Духовність людства –
СЛОВО! Найвитриваліше. Найгеніальніше.
Найспадкоємніше!

Найм'якший віск... І найгостріша криця. Найперший щит. І найостанніший меч... **ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ!!!**

Письменниця Тетяна Байда з Луцька, моя колишня однокурсниця. Її, 16-літню старшокласницю, тоді Таню Барбелюк, арештували московські окупанти. За один зшиток з поезіями. Про Україну! Ще вилучили дівочий щоденник... Коли оголосили вирок – 15 літ тюремної каторги, вона наївно запитала: „Чому? Чому мені так багато, як і моєму братові-повстанцю, якого взяли з автоматом в руках?!”

Енкеведіст примружив єхидно очі: „Твій брат невідомо ще, чи вистрілив би з того автомата, а якби і вистрілив, то вбив би, ну одного-двох. А твоє Слово піднімало б тисячі тисяч...”

Саме слова, **УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА** найдужче боялися наші поневолювачі. СЛОВО – вістря. І Слово – віск. Уколе і обволоче. Слово – Вежа. І вартовий!

Найперше нищили володарів Елітного Слова – письменників. „Апостольским числом” я назвала розділ про Розстріляне Відродження в моїй новій книзі „Соловки”.

Коли я вперше взяла в руки книгу поезій Євгена Плузника, я уже чітко відчула, що мушу поїхати на Соловки. Книгу прочитала в 1975-му десь році. Прощу на Соловки відбула в 2003 р. Я мусила їм, розстріляним, вклонитися саме там.

Валер'ян Підмогильний – прозаїк, у 18 років видав першу книжку, яку зухвало назвав „Твори. Перший том.”. Микола Зеров, Павло Филимонович – два професори літератури, два поети, драматург Микола Куліш, режисер Лесь Курбас, прозаїк Григорій Епик, поет, мій земляк з Більча, що поруч з моїми Перекалями на Волині, Валер'ян Поліщук, поети – син і батько, Марко і Микола Вороній, письменник Олекса Слісаренко, мовознавець Микола Трохименко, вся освітянська родина Антона Крушельницького. Це про них найгіркіше запитання Євгена Сверстюка: „Розкажи Матвеев, як ти за один день Божий погасив усі великі зорі на культурному Небі України, навіть не помітивши цього...?! Так, це той Страшний Сандармох!

Куди ми повинні їздити щороку на поминальний день 5 серпня... Так, їх погасили кулями. АЛЕ ВОНИ НЕ ЗГАСНУЛИ! Вони світяться своїм Духом і

будуть світити завжди.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, ТИРАНИ І КАТИ! Слово спопеляє таких, як ви. Слово – для ворогів вогонь!

Слово – це неподільність. І найдетальніший поділ. Слово – це націоналізм. Бо по своїй суті Слово завжди – національне. Воно належить лише окремій нації. І чим більше в сукупності Національного слова, тим досконаліша гармонія людства. Від одномовності падають Вавилонські вежі. І московські теж...

Слово – десниця. Слово – праця. Але що таке наша нація?

Українська нація – це високий інтелект, вроджена шляхетність, досконалий господарський хист, природня гостинність. Я вже не кажу про нашу красу і пісню... Чому, чому ми так бідно живемо на своїх найбагатших землях?! Пора, нарешті, задуматися. Слово – річ матеріальна.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ!

Що посилаємо вперед, те повертається назад. Закон бумерангу діє незмінно. Бо Слово – ПРОРОК.

І хоч душу манить Волі приваб,
Але кров моя – раб!
Але мозок мій – раб!

Іван Франко

Не заріже батько сина.
Не заріже: викохає
Та й продасть в різницю москалеві.

Тарас Шевченко

Умри, душе, розбийсь,
Холодне серце.
Так жить не варт.

Леся Українка.

Як жили, так і писали. Що боліло, те й наривало. Але які важкі слова. Але які важкі пророцтва!

Може, ми самі себе закодували, чи запрограмували так, як треба. Чи наврочили самі себе? Треба змінити коди і зняти вроки.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, ДОРОГІ ПОЕТИ!

Слово – могутня зброя. Не зриваймо передчасно курки. Не випускаймо найтяжчих куль!

Слово – це Боже Благословення! І покара – теж Боже Слово. Слово – це гірлянди. І гілля... І ланцюгова реакція, сильніша від атомової. Слово – це наші соки. І наші споруди!

Українська ментальність – в різноманітних іпостасях. Нам вона найдорожча в найкращих генетичних проявах. Але якщо детальніше проаналізувати – щось не спрацьовує. Десь перемичка. Наша терплячість геніальна. Добре, що ми ще маємо і генетично-геніальну пам'ять. Вміємо добре вмирати. **ТРЕБА НАВЧИТИСЯ ЖИТИ!**

Яка Держава, то таке й життя. Які державні символи, то така Держава. Може, саме тому кремлівський орел так довго клював наше українське серце. Тому хоч зупинитися саме на наших державних символах. Герб, гімн, прапор!

Але зараз починається космічна ера ВОДОЛІЯ. Водолій – ВОЛОДАР ТРИЗУБА! Як і чар води Нептун. На планеті Земля тільки ми, Українці, маємо герб: ТРИЗУБ. З прадавніх-давен... Це наша Українська пора! **ЦЕ НАША ЕРА!** Але знову крутить сатана. Мовляв, це наш малий герб. Треба його доробити, якось обрамити. Не треба ні він'єткування, ні обвінкування. Ні левами, ні пшеницею, ні солов'ями.

Тризуб – є ТРИЗУБ. Тризубом кресанеш – і Сонця торкнешся. А торкнешся Сонця – і Сонячною стане наша держава.

Довго ми співали „Ще не вмерла...” І безконечно помиралі, від голодоморів, репресій, геноцидів. Panta rei... Все тече, все змінюється. Змінилися і ми. Хай вибачить мене Павло Чубинський, скінчилася і пора на його гімн. Це був наш гімн періоду поневолення. Зараз потрібен Гімн Волі. Але не треба нічого ні писати, ні шукати, ні видумувати.

БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ, НАМ УКРАЇНУ ХРАНИ!!!

Десь які роки уже тверджу, як тільки в Українському Парламенті заспівають на державному рівні „Світлом її осіни!”, Господь просвітить навіть найтемніші кути душі. **ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, ПАНОВЕ ПОЛІТИКИ!** Слово матеріалізується.

Чому ми зразу не зробили Духовний Український Гімн, який давно співаємо в наших Церквах, чому не зробили Державним?! Не вистачило Духу опісля безбожницької епохи?! Так. Бо і Усевишнього Господа ще не всі визнавали.

Слово – це тернові вінки. І царственні німби! Слово – це Благовіщення Бога. І Людська плаголиця.

Пече мені душу давній спогад Володимира Бандери про свого брата Степана. То був час становлення ОУН... І молодий Бандера знехтував піти до церкви разом з набожним батьком у неділю. Натомість зібрався на свої збори. Батько зачинився з ним у світлиці і довго сварив. Розпалений Степан вибіг, грюкнувши дверима і кинув, як штрикнув: „Спочатку – Україна, а потім – Бог!” Неначе каменем кинув... у наше століття.

Без Божого Благословення ніколи Україна не стане Україною. Спочатку – Бог, а потім – Україна.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, ПАТРІОТИ І ПРОВІДНИКИ! Святотатство не прощається нікому. Може, зопалу сказане слово стало національним Фатумом?!...

Слово – це майбутня реалізація. Або негайна дія. Слово – це наш з вами Світ. І Всесвіт – одночасно!

Прапор України – це космічний прапор! Жовто-блакитний. Синьо-жовті лише басамаги на нашому страждальному тілі.

Переверни прапор! І будеш жити добре – напучувала нас болгарська провидиця Ванга. Сонце дає життя Землі. Воно – угорі! Де ж бути Сонцю?... А блакитна вода землю напуває. Без неї ні людині, ні рослині не прожити. А що найприродніше, те й найсвятіше!

Минулого року в Бабиному Яру на Дні пам'яті Олени Теліги на поминальний мітинг народна артистка України Галина Яблонська прийшла з нашим Справжнім прапором, тобто сонячно-блакитним... І усі теж почали міняти смуги місцями. Жовтий – зверху, блакитний – унизу. Ви навіть не уявляєте, як все раптом засяяло довкола! Яка з'явилася сонячна аура! Аж посвітлішав хмарний день...

ПЕРВЕРНІМО ПРАПОР! ОБЕРЕЖНО З КОЛЬОРАМИ!!! Кожен колір – це космічне Боже визначення. У нас на прапорі – космічна бездоганність і найсильніші сйайва. А ми їх – догори дном. Так легко усе виправити.

Слово – рушій. І Слово – порушник. Як говоримо, так і маємо. Що побажаємо, те отримаємо. Тільки треба дуже хотіти і дуже вірити. Але обережно, обережно з берегами, хай вони лише наші символічні береги!

- Дай, Боже, щастя! – я чула, як вітаються в Бориславі на Прикарпатті.
- Добридень! Добраніч! – бажаємо доброго дня і доброї ночі своїм близьким людям .

Жодна нація, жоден нарід в Світі, ні французи, ні чехи, ні японці і ніякі інші люди так не добивалися Слави, як ми, Українці. А Бог чомусь посилає нам одну ганьбу. І зрада поганяє зрадою. І свій свого не визнає. А ми все кричимо „Слава!” Слава – собі, слава померлим і живим?

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛАВОЮ! Слава лише в Господа-Бога. Не привласнюйте собі Божого. Кесарю – кесарево... А ще той, хто так добивається Слави, ніколи її не отримує. Слава Ісусу Христу! Господу слава навіки! Найпророчіше і найдостойніше вітання. Коли до мене вітаються – Слава Україні!, я відповідаю – Господу Слава навіки.

Слово – широка знаменність. І безмежна іменність – Слово! Слово – наш Гончар. Випадає наші історичні амфори. Слово – наш мисливець. Хапає нас за лікті, ловить за п'яти.

Ми можемо поважати навіть ворога, якщо він бореться відкрито. Але як можна поважати друга, який зрадив і честь, і чистоту. Як можна поважати Державного Діяча, який відчинив національні ворота своєму ворогові. Як хвалить тебе вороги, то справа твоя погана. Прислухайся ото ж, хто тебе хвалить. Не можна служити Богові і мамоні.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, ДЕРЖАВНІ МУЖІ!

Можна поранити цілу націю. А можна і зцілити. Вибір – за Вами! Обережніше, пастирі і вівці...

Слово – це наше пасовисько. Слово – це свята спожива. Якою найперше треба нагодувати нащадків своїх!

Хто не дбає про молодь, той не буде мати старости. Чи знаєте Ви, що ми в Україні маємо найкращу в Світі українську молодь? Щоб там не говорили про дотрон, наркотики, усяке сміття... Наші гени найздоровіші. Наша кров цілюща. Наша віра незгасима. Вони, молоді, набагато кращі за нас. Я в цьому переконалася уже не раз. Вперше : Запоріжжя, кінець вісімдесятих, друга „Червона рута”. До мене в готельний номер поселили Марічку Бурмаку. Так я заізналася з усією червонорутівською плеядою. Пісенне зіркове Небо України! На тому фестивалі була українська молодь з усього світу. Прекрасна молодь! Вроджена інтелігентність, культура вищого гатунку, щира привітність і духовна щедрість! Суцільні таланти. Просто їм перекрили горло і зупинили на Шляху. Ні на телебачення, ні на радіо, ніякої Державної підтримки

Вдруге: Помаранчевий Майдан. Вища толерантність, національна гідність, відкриті серця... Я тоді написала:

Горда, Вкраїно, Тобою!
Килими всюди стелю.
Кланяюсь Молоді в пояс.
Бога за молодь молю.

Порозбивали пороги.
Волею спрагу втолю.
Кланяюсь Молоді в ноги.
Бога за Молодь молю.

Все у Віках обізветься.
Прямо в Безсмертя дивлюсь.
Кланяюсь молоді в серце.
Бога за Молодь молю.

Праведний Світе, послухай!
Правди по вінця наллю.
Кланяюсь Юному Духу.
Бога за Молодь молю.

А зараз я хочу вибачитися перед тою Молоддю. За тих, хто розтоптав Помаранчеві Скрижалі! Хто зломив нам Оранжеві крила! Хто просто заплікував зрадою ваше чисте молоде осердя... Своєю вирлокою вигодою в чорних сутінках дійсності.

ОБЕРЕЖНІШЕ, БАГАТТЯ! Можна і згоріти...

Але ми – ФЕНІКСИ. Ми відроджуємося з попелу. Третій раз – це зараз. Дивлюся на наших молодих політиків. Вячеслав Кириленко, Юрій Луценко, бійці за Україну, справжні бійці.

Арсеній Яценюк, вишукане парламентське слово якого насичене цвількованими європейськими акцентами. Голова парламенту – в 33 роки! Це уже нова ГЕНЕРАЦІЯ! Це – уже Справжнє вільне покоління! Юля Тимошенко

–її гарт, її витримка, витривалість! Перенести стільки зрад від найближчих соратників і знову перемагати! Нові виміри! Нові величини! Я вірю в це молодше і молоде покоління!

ТІЛЬКИ ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ, РІДНІ МОЇ СОРАТНИКИ!

Слов – це рілля. І зерно. Слово – це ніжні проліски душі. І крем’яні квіти зі самого серця! Слово – це Найглибша Глибина і Найвища Верховина! Обережніше зі серцем...

Мусимо визнати: наші діти набагато мудріші за нас. Переводжу з вірменської Григора Нарекаці „Книгу скорботних піснеспівів”. Друга опісля Біблії духовна Книга у вірменів. Її і зараз кладуть під подушку хворим людям на зцілення душі і тіла. Написана тисячу років назад в монастирі Нарекаванк, вона потрапила в мої руки рівно через тисячу років в 2001 р.Б. Книга сповіді. Книга печалі. Очі – в словниках. Тільки зараз по-справжньому осягаю велич, незрівнянність, духовну глибину рідної Української мови. Працюю з точним російським підрядником. На одне російське слово – чотири-п’ять наших синонімів, один кращий іншого. Не мова – Богонатхненне Українське Чудо!

Як грім серед ясного неба – нове життєве випробування. За що, Боже?! Дочка питає, що я пишу.

- Пишу, Наталю, Книгу печалі.
- А ти б краще написала, мамо, Книгу радості.

Сказала, як припечатала. І того ж дня я написала перший розділ. Так-так, Книга радості „Милосердя”. Потім ще сорок вісім: Гідність, Софійність, Боговгодність, Спадкоємність, і Любов, і Віра, і Діти, і Материнство і т.д.

Цією Книгою Радості я хочу змінити Ментальність свого народу. Послати вперед те, що ми б хотіли мати. І отримати назад і Вірність, і Відданість! От тільки б видати...

А як же це зробити у нібито вільній вже Україні? Де наше книгодрукування? Де українські книги? ... Кіоски нашпиговані московськими газетами. Закриваються останні українські книгарні. Посягнули навіть на письменницьке „Сяйво” у столиці. Рукописи письменників у шуфлядах. Письменники – жебраки. У мене особисто не видано десять книг по чотириста сторінок. Як їх видати? Як, взагалі, хоч би дістатися на Форум видавців у Львові? При нинішніх цінах! Кажуть, що рукописи не горять. Я молю Бога, щоб мої не зотлили у шафі!

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ! Невидані букви темніють, а видане Слово сяє у віках! Обережніше із Сяйвом...

Той буде, той руйнує – сказав великий Кобзар. Дивлюся оце „Карооке на Майдані”. І хочеться провалитися і через Майдан і через їхню лежкарючість. Гвалтівники, суцї гвалтівники. Приходять юні чисті серця, співають щирі українські пісні. А потім ті могилевські роблять з них просто могильні чучела, вкладають в уста російський графоманіт і заставляють цю гидоту співати. То ж нехай не дивується головна гвалтівниця Наталка Могилевська, що їй не дістається омріяне перше місце за її танці. Те святотатство, яке вона витворяє з українськими співцями – це гріх до сьомого коліна.

ОБЕРЕЖНІШЕ ІЗ ПІСНЕЮ! Пісня має право помсти.

Пісенне Слово – особливе. Як і особлива наша Україна. Те, що загубиться, - знаходиться в іншому рідному місці.

А от у нас в Луганську Свобода розправляє крила. Український підприємець Дмитро Снігирьов, по матері Писаренко заснував Український виховний Центр, орендувавши колишній дитячий табір. І найперше закладено підвалини Покровської Церкви. Спочатку знову Слово. І Слово стало Молитвою. А молитва дала освячення. І появилася Свячена вода. Уже освячена тут і українська бібліотека. Буде і українська культура і бойовий гопак. Свободу треба захищати.

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СВОБОДОЮ!

Слово на службі у Свободи. Слово – найніжніша пелюстка. І найвисокіше дерево! Слово – крапля. І цілий океан! Слово – грім и блискавка. І тиша Божественна – Слово!

Штиль і шторм – це теж Слово. Але найперше Слово, це плавна Ріка Життя з усіма відтінками усіх кольорів. На усіх берегах Віри, Надії, Любови!

Читаю нову поезію Катерини Мотрич „Мові”. Боляче! Усе так і є, як вона пише. Але я не хочу, щоб так було. Треба зробити так, як має бути. Так народилася моя поема „Осяйномовність”. Це про наше Українське Царське Слово! Яким воно має бути. Яким воно буде! На своєму Рідному Троні.

Луганська плацкарта дванадцятого поїзда. Мчимося в столицю. Навпроти-гарна юнка. Їде до інституту, російськомовна. Такий захоплений погляд. „Яка у вас чудова українська мова! У нас вчили української мови в школі так, щоб ми не навчилися. Я хочу зараз вибачитися перед Вами, що не можу відповідати на такій гарній мові. Але я її вивчу. Обов’язково! І буду розмовляти так, як Ви”, - запевняє мене юна луганчанка...

ОБЕРЕЖНІШЕ ЗІ СЛОВОМ! Ви, наші недостойні діляльники... То ж не діліте на на Схід і Захід, Україна одна!

Слово, як приціл. Слово, як вистріл. Ось що кажуть на Донбасі, коли дізналися про Помаранчеву перемогу:

- Яка різниця, лиш би працювали. А не чубилися. І швидше б результат!
А то вже терпіння кінчається.

Діляться політикани, а нарід завжди єдиний.

ОБЕРЕЖНІШЕ З НАРОДОМ!

... Сиджу перед Маріїнським палацом. Навколо вигулюють собак. І дітей. Вуха ріже чужа мова. Болить душа. Ние серце. Кладу на папір зболені рядки. І раптом – рученятко тягнеться до моєї ручки.

- Хочеш стати письменницею? – питаю.

- О, вона вам намалює! Вона дуже любить писати, - як медом розіллалось Рідне Слово.

- Як же тебе звати? – питаю навздогін.

- СОФІЯ.

СО-ФІ-Я! СОФІЯ... – луна на київських пагорбах.

Ось вона – мудрість. Господь змилосердився. Показав мені : не печалься. Ось вона – твоя Україна. Є І БУДЕ! Ще росте...

ОБЕРЕЖНІШЕ ІЗ ПОКОЛІННЯМ!

А твоя Україна прекрасна. Ти навіть не уявляєш, яке у неї прекрасне майбутнє. Це пророцтво болгарської Ванги. Нехай так і буде!

**На вогонь не можна дмухати.
І плювати у криницю.
Обережніше із слухом
Обережніше із Духом!
Скрізь на варті – Духівниця.**

**Розправляє янгол крила.
В сонячно-блакитних лентах!
Обережніш на могилах...
Обережніше на скрентах!**

**Обізветься все у Дзвоні.
Як серпи – у серпантині...
Рубікон – на Рубіконі!
Обережніше на троні
Обережніше: СВЯТИНЯ.**

**До Присяги вже готові.
Буде Рід – то буде й врода.
Осінь... Сяє Свят-Покрова.
Обережніше зі Словом!
Обережніше з Народом!**

Лариса Хоралець

*народна артистка України, член НСПУ, драматург,
перший міністр культури і мистецтв
незалежної України,
радник Уповноваженого ВР України з прав людини.*

Захист прав громадян на вільний і всебічний розвиток своєї особистості, користування здобутками культури

**За матеріалами щорічного аналізу
Уповноваженого ВРУ з прав людини.**

За міжнародними стандартами всі права людини – громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні є універсальними, неподільними, взаємозалежними та взаємопов’язаними. Незначна кількість звернень до Уповноваженого з проблем культурних прав є наслідком більшою мірою соціально-економічної кризи, через яку унеможлиблюється реалізація цих прав. Усвідомлюючи, що духовність народу, збереження його культурної спадщини є ознакою цивілізованості і демократичності будь-якої держави, Уповноважений з прав людини приділяє значну увагу захисту культурних прав громадян України. Завдяки зверненням громадян, а також перебуваючи у регіонах, Уповноважений з прав людини знайомиться з проблемами культури, збереження і відновлення духовних і культурних цінностей, пам’яток історії, вивчає актуальні проблеми закладів культури – бібліотек, музеїв, театрів, а також окремих митців.

В Україні мережа закладів культури налічує понад 40 тис. одиниць; діє 18,9 тис. публічних бібліотек, 20,1 тис. клубних закладів, 378 музеїв, 131 театр, 1,5 тис. шкіл естетичного виховання. Під охороною держави перебуває 123 тис. пам’яток історії та культури, музейний фонд України нараховує 10 млн. одиниць зберігання.

Економічна криза в Україні 1990-х років найболючіше відбилась на функціонуванні закладів культури, зокрема у сільській місцевості. Внаслідок недостатнього фінансування мережа закладів культури суттєво зменшилась, з 1991 р. кількість бібліотек скоротилася на 3,5 тис., клубних закладів – майже на 4 тис., скорочено значну кількість працівників сфери культури, фактично припинено будівництво нових клубних закладів.

Серед нині працюючих закладів культури більше половини – в незадовільному технічному стані і конче потребують капітального ремонту, близько 500 клубних закладів – у аварійному стані, у сільській місцевості взимку їх не опалюють.

Понад десять років не оновлювався спеціальний транспорт (автоклуби, пересувні бібліотечні пункти тощо), не поповнювалась матеріально-технічна

база (меблі, костюми, сценічне обладнання, аудіо- і відеотехніка, музичні інструменти тощо). У жодній області немає навіть частково задовільної матеріальної бази. Якщо коефіцієнт зносу основних фондів культури у 1980-х роках становив 40%, то у 2000–2001 рр. у деяких областях України він перевищив 95%.

З 1995 р. припинили діяльність 117 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), контингент учнів зменшився майже на 96 тис. Насамперед ці негативні процеси стосуються сільської місцевості, де лише 1% учнів 1–9 класів відвідує школу естетичного виховання. Так, на сьогодні не залишилося жодної сільської школи естетичного виховання у Чернігівській області, у Волинській – їх лише чотири, у Полтавській – п'ять, у Житомирській, Донецькій, Сумській та Харківській областях – по шість. Постійно зростає плата за навчання дітей, практично не діє система надання пільг з оплати за навчання дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей.

Упродовж останніх десяти років кількість кіноустановок на селі зменшилася з 19 до 6 тис., і з них працює лише половина. Майже у сто разів скоротилася й кількість відвідувань кіносеансів.

Як свідчать звернення громадян до Уповноваженого, сьогодні особливо гостро постало питання кадрового забезпечення закладів культури на селі. За попередні роки (1992–2001 рр.) скорочено близько 4 тис. клубних працівників і 7 тис. бібліотечних. Однією з найбільших проблем у сфері культури є надзвичайно низький рівень оплати праці спеціалістів і працівників культури. Працівники культури не отримують передбачених законодавством пільг, обмежені в надбавках і доплатах.

На селі закріплюється лише 25% випускників училищ культури. Причина цього – відсутність роботи на повну ставку, несвочасна виплата заробітної плати, відсутність житла, а нерідко й неувага керівників села до проблем молодого спеціаліста.

Уповноважений з прав людини вважає, що внаслідок відсутності умов для творчого розвитку, забезпечення інформаційних потреб, організації змістовного дозвілля, недоступності початкової мистецької освіти реально обмежуються конституційні права громадян на задоволення культурних потреб, вільний розвиток особистості. Особливо помітно знижується культурний рівень сільського населення. Все це призвело до негативних соціальних наслідків: зростання злочинності, пияцтва, поширення наркоманії, падіння престижу професії працівника культури, відтоку кращих кадрів у інші сфери суспільного виробництва, виїзду за кордон у пошуках роботи.

Протягом 1998–2002 рр. Президентом України було видано Укази “Про державну підтримку клубних закладів” від 21 березня 2000 р., “Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України” від 22 березня 2000 р., “Про невідкладні заходи щодо розвитку музеїв України” від 22 березня 2000 р., розпорядження “Про проведення щорічної Всеукраїнської культурно-

мистецької акції “Майстри мистецтв – трудівникам села” від 22 березня 2000 р., “Про оголошення 2003 року Роком культури в Україні” від 19 лютого 2002 р. та дано ряд доручень за результатами всеукраїнських зборів селян, жінок-аграріїв, працівників культури. У щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 р.”, зокрема, зазначено про необхідність здійснити заходи щодо поліпшення матеріально-технічної бази закладів, підприємств та організацій культури, особливо у сільській місцевості, та провести ремонтно-будівельні роботи. Парламентські слухання.

Проте через відсутність належного фінансового забезпечення передбачені заходи лишилися значною мірою невиконаними. Існуючі нормативи та державні реєстри не беруться до уваги при формуванні місцевих бюджетів, що є порушенням п. 2 постанови Кабінету Міністрів України за № 510 від 30 травня 1997 р. та п. 2 постанови за № 1775 від 12 листопада 1998 р.

Підвищення заробітної плати працівникам культури нерідко здійснюється за рахунок скорочення їх кількості, що є порушенням прав людини.

Протягом останніх років призупинено дію окремих положень законодавчих актів України з питань культури. Так, не діє ст. 28 “Основ законодавства України про культуру” від 14 лютого 1992 р., якою передбачено оплату праці спеціалістів і працівників культури на рівні середньої зарплати по народному господарству. Призупинено з моменту їх прийняття і дію ст.28 Закону України “Про музеї та музейну справу” від 29 червня 1995 р. та ст. 30 Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” від 27 січня 1995 р., що стосуються виплат за вислугу років музейним і бібліотечним працівникам. Не надаються встановлені законодавством пільги сільським працівникам культури в частині безоплатного користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм.

У забезпеченні культурних прав людини важливу роль відіграють бібліотеки. Тому, на думку Уповноваженого, проблеми бібліотечної справи в Україні потребують пильної уваги. Адже бібліотека – це не просто берегиня досягнень розуму і таланту народу, досвіду попередніх поколінь; вона несе людям знання, моральність, культуру, надаючи потужного імпульсу розвитку творчих і продуктивних сил суспільства. Саме публічні бібліотеки є сьогодні установами, що забезпечують рівні можливості для доступу всіх громадян до інформації.

Сьогодні кожний третій мешканець нашої держави користується послугами бібліотек різного призначення, яких в Україні налічується 45 тис. Попри труднощі, бібліотечні установи намагаються модернізувати свою діяльність. Новітні технології, хоча й повільно, але впроваджуються у діяльність бібліотек.

Гострою проблемою залишається поповнення бібліотечних фондів. Недостатньо профінансовано навіть видатків головних державних бібліотек, зокрема Парламентської, на передплату періодики.

Аналіз діяльності бібліотек свідчить про те, що в цій галузі є й інші суттєві недоліки. Зокрема, суттєво скоротилася мережа бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України. Технічний рівень більшості районних і сільських бібліотек не відповідає сучасним вимогам інформаційного обслуговування суспільства. 80% техніки є застарілою і не забезпечує належних обсягів та швидкості обробки інформації. Через відсутність сучасних каналів зв'язку практично не здійснюється інформаційний обмін між бібліотеками.

У критичному стані матеріально-технічна база сільських бібліотек. Більшість сільських бібліотек не опалюється, потребує капітального ремонту, що утруднює доступ читачів до інформації. Серйозною проблемою в бібліотечній галузі є переведення майже в усіх регіонах країни сільських бібліотечних працівників на **0,5; 0,25; 0,15 посадового окладу**, хоча зарплата бібліотекаря і без того чи не найнижча в державі. Це вже призвело до суттєвої втрати кадрів та зменшення мережі бібліотек. Зокрема, упродовж останніх десяти років село збільшило на 2696 бібліотечних закладів.

Наприклад, діяльність бібліотечних закладів безпосередньо пов'язана з книговидавництвом, яке теж переживає в Україні не найкращі часи. Адже літературу інших країн отримують через книгообмін, а оскільки з нашого боку дати нічого, то й книги, видані за кордоном, не можуть потрапити на полиці українських книгозбірень.

Через ці та інші прикрі об'єктивні фактори чимало бібліотечних установ поступово припиняють виконання своєї безпосередньої функції інформування населення України, позбавляючи тим самим громадян можливості використати своє **право на вільний доступ до інформації**, а відтак і **на свободу слова**.

Добре, що на допомогу в цих питаннях останнім часом приходять закордонні спонсори. Так, Посольством США в Україні проведено конкурс проектів "Інтернет для читачів публічних бібліотек" серед бібліотечних установ. На поліпшення доступу громадян нашої держави до інформації через відкриття в публічних бібліотеках безплатних Інтернет-центрів уряд США виділив 700 тис. доларів. І тепер кожна бібліотека-переможець отримала на поліпшення своїх виробничих умов, на придбання техніки, навчання та користування нею по 24 тис. доларів. Увагу бібліотечній справі приділяє і Міжнародний фонд "Відродження". На тлі такої дійової уваги іноземців, ще більш незрозумілою видається відверта байдужість до сумних перспектив наших бібліотек, а відтак і конституційного права народу на інформацію багатьох вітчизняних керівників різних рівнів – від столичного до районного.

Попри два президентські укази, де уряду пропонується "вжити невідкладних заходів щодо створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу, передбачити бюджетом збільшення асигнувань на поповнення бібліотечних фондів", маленькі районні бібліотеки в містах і селах ледь животіють економічно, ще утримуючись на своєму територіальному просторі як справжні осередки духовності й культури.

Поряд з цим є приклади позитивного ставлення до бібліотечних закладів, зокрема у м. Києві (міський голова – О.Омельченко), де за свідченням столичних

бібліотечних працівників міська влада ніколи не обходить їх своєю увагою та турботою. Варто відзначити роботу у цьому напрямі державної адміністрації Миколаївської області, де прийнято регіональну програму інформатизації публічних бібліотек.

Не можна не згадати і турботливого ставлення до вузівської бібліотеки керівництва Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут” (М.Згуровський), а також Києво-Могилянської академії (В.Брюховецький). Сьогодні на базі бібліотек цих вузів проводяться міжнародні школи-семінари на тему сучасних інформаційних технологій для бібліотек.

Так, Національний технічний університет “Київський політехнічний інститут” може слугувати чудовим прикладом сучасного європейського рівня у бібліотечній справі. І все це відбувається насамперед за підтримки керівництва славнозвісного вищого навчального закладу, де розуміють всю важливість права людини на інформацію. Видано спеціальний наказ ректора “Про фінансове забезпечення діяльності НТБ”. Завдяки цій турботі бібліотека КПІ викликає до себе інтерес і повагу багатьох культурних центрів, підтримує з ними зв’язки, здійснює міжнародний книгообмін з бібліотеками багатьох країн світу. Послугами цієї бібліотеки по міжнародному бібліотечному абонементу користується 330 бібліотек земної кулі.

Уповноважений з прав людини вважає, що такі приклади заслуговують на беззаперечну підтримку і, зважаючи на високий освітній рівень української нації, мають бути непоодинокими.

Закріпивши у частинах четвертій і п’ятій ст.54 Конституції України положення про охорону культурної спадщини та збереження історичних пам’яток, держава взяла на себе зобов’язання опікуватися цими проблемами, врегульовувати їх законодавчо. Пам’ятки культури на території України – невід’ємна частина національної спадщини, що в традиційному розумінні є елементом культури минулого. Ця культурна спадщина повинна слугувати сучасним і майбутнім поколінням, адже кожен має право користуватися культурними надбаннями.

На сьогодні з 15,1 тис. пам’яток містобудування і архітектури, які становлять історично-культурну цінність, кожна десята – в аварійному стані.

Уповноважений порушує цю болючу проблему і кризь призму тривалих досліджень певних її аспектів, зокрема у деяких регіонах України, та звернень громадян. Як засвідчила перевірка Уповноваженого з прав людини в грудні 2000 р. з виїздом у Львівський регіон, тут діє найбільша в Україні мережа закладів культури і мистецтв, зосереджена величезна кількість давніх оборонних і палацових споруд. В області працює 11 державних музеїв та 36 їх філіалів і відділів системи Міністерства культури і мистецтв України, в яких зберігаються визначні історичні та культурно-мистецькі цінності. У музейних фондах зосереджено понад 1,5 млн. експонатів, що становлять 15% усього музейного фонду України; їх страхова вартість оцінюється мільярдами доларів США.

Львівська область має також потужний театральний-концертний потенціал. Тут зосереджені найдавніші театральні колективи України. Відповідно до розрахунків Міністерства фінансів України, витрати на утримання установ культури та мистецтва Львівської області у 2001 р. визначені в розмірі 12 742,5 тис. грн. Цей обсяг асигнувань не забезпечує навіть мінімальної потреби закладів культури області. Мистецькі ж заклади культури залишаються повністю без фінансової підтримки місцевих бюджетів. Так, мінімальний розмір дотацій для театральних-концертних організацій області на 2001 р. становив 3 млн. грн., які забезпечили лише виплату заробітної плати з нарахуваннями. Міністерством фінансів не враховані і видатки на охорону музеїв, заборгованість становить 800 тис. грн. Усього для забезпечення нормального функціонування закладів культури та мистецтва області мінімальна потреба в коштах становить 21,6 млн. грн.

На думку Уповноваженого, для збереження історико-культурних цінностей Львівського регіону з боку держави необхідний диференційований підхід. Держава має відмовитися від “залишкового” принципу фінансування закладів культури і мистецтва, знайти можливість забезпечити їх достатньо фінансово.

З набуттям Україною незалежності постала проблема повернення в Україну пам’яток культури, що були насильницьки, протиправно вивезені з території нашої держави. Уповноважений вважає, що суспільно-історичні зміни та зрушення, що настали у світі після Другої світової війни, спонукали народження нових уявлень і юридичних норм, пов’язаних з розумінням і розвитком проблем повернення культурних цінностей. Не випадково Генеральна конференція ЮНЕСКО у 1970 і 1972 рр. прийняла принципово важливі конвенції для регулювання міжнародного культурологічного простору, виходячи з існуючих норм міжнародного права: про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності та охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.

Україна виступила з заявами на підтримку норм міжнародного права стосовно повернення культурних цінностей. Принциповою з культурологічного боку була ідея прийняття документів на рівні країн – членів СНД у Мінську, в результаті чого 14 лютого 1992 р. одинадцять країн світу підписали Угоду про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження. Цей історичний документ, створений на підставі міжнародної практики, ініціатив ООН у галузі культури, дав орієнтири для співпраці у сфері історико-культурної спадщини.

Багато нерозв’язаних проблем стосовно збереження національної спадщини чекає конкретної реалізації. В Україні проблемами збереження і повернення культурної спадщини опікуються: Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, Рада з питань збереження національної спадщини при Президентові України, НАН України.

Благородну мету поставили перед собою, зокрема, вчені Інституту археології Національної академії наук України: систематизувати археологічну спадщину України, в тому числі ту її невід’ємну частину, що в різні історичні періоди була вивезена з місця її походження.

Уповноважений з прав людини вважає за необхідне порушити питання повернення в Україну, зокрема на Львівщину, незаконно вивезених культурних цінностей. Відомо, що у 1941–1944 рр. окупаційна влада Німеччини вивезла зі Львова тисячі предметів мистецтва та історичних пам’яток. Більшість із них не повернулися в Україну. Тим самим громадяни нашої держави були позбавлені можливості користуватися цими культурними цінностями.

Насамперед це стосується творів мистецтва з колишньої колекції Любомирських у Львові. Серед цих творів мають особливу цінність відомі малюнки А. Дюрера (усього 31). Пізніше вони були продані на аукціоні у Нью-Йорку. Серед них – всесвітньо відомий «Автопортрет з подушками», що нині знаходиться у «Метрополітен Мюзеум». Є відомості про місцезнаходження ще 25 малюнків Дюрера. Також до Німеччини вивезено відомий Фірлеївський список Першого Литовського статуту 1529 р., який є важливою історичною і науковою пам’яткою. Подальша його доля невідома.

Після капітуляції Німеччини доведена незаконність відчуження творів мистецтва, які належать місту Львову за заповітом їхнього колишнього власника – князя Генріха Любомирського. Крім цього наявне порушення з боку нинішніх “власників” вивезених пограбованих цінностей та урядів країн, де вони знаходяться, положень Декларації про недійсність будь-якої передачі або угоди щодо пограбованої власності, підписаної 5 січня 1945 р. урядами 18 країн антигітлерівської коаліції, у тому числі СРСР і США.

Питання повернення в Україну національної культурної спадщини, які розв’язує Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, реалізується шляхом виконання державних програм “Повернуті імена” та “Культурні цінності України: втрати, шляхи повернення”.

Відбувається діалог зацікавлених відомств України і Росії про повернення в Україну мозаїк і фресок Михайлівського Золотоверхого собору. Їх частину ще до Великої Вітчизняної війни було передано до Москви на виставку; решту загарбали фашисти, і після капітуляції Німеччини ці скарби мистецтва опинилися на території Росії. Таким чином, до Росії були переміщені 27 фрагментів внутрішнього оздоблення Михайлівського собору. Історична справедливість полягає у тому, щоб національні скарби повернулися в Україну і зайняли належне місце у нині відбудованому храмі. За сприяння Президента України святині – чотири фрагменти фресок було повернуто у листопаді 2001 р. до Києва. Так перші з михайлівських раритетів у процесі реалізації урядових програм повернулися на Батьківщину.

Повернена також до Уманської картинної галереї картина голландського майстра XVIII ст., яку під час війни було вивезено до Німеччини. Подібні акти доброї волі мають двосторонній характер, адже добре відомий факт передачі

Німеччині Україною збірки партитур і хоралів Й.-С.Баха.

Переговорні процеси України з Росією, ФРН, Польщею, Угорщиною підтверджують зацікавленість сторін у ширих двосторонніх відносинах у галузі реституції культурних цінностей. Але процес має бути двостороннім.

Уповноважений з прав людини вважає, що повернення в Україну творів мистецтва та інших цінностей, вивезених у різні часи, особливо під час Другої світової війни, є обов'язком уряду щодо забезпечення культурних прав свого народу.

З набуттям незалежності інформаційний простір в Україні став більш відкритим. Це є нашим безперечним досягненням. Поряд з позитивним явищем безперешкодного обміну думками, культурними цінностями, наша країна зіткнулася також з негативними наслідками цього процесу, зокрема у сфері телебачення і кіно. Типовим стало засилля на наших телеекранах та у кінотеатрах зарубіжних, не кращого ґатунку фільмів, що ніяк не сприяють розвитку української культури. Не випадково у своїх зверненнях до Уповноваженого громадяни вказують на засилля іноземної низькопробної теле- і кінопродукції в інформаційному просторі України та витіснення вітчизняних фільмів, телепередач як на порушення своїх культурних прав.

Прикладом цього є звернення до Уповноваженого членів Спілки захисту багатодітних матерів з м.Лубен Полтавської області (П.Гузь, В.Данильченко, Н.Кагарлик, Є.Погоріла, Є.Авдеева, Н.Радчук, Н.Кондратюк), в якому вони зазначають: "Вітчизна закрила очі на крик і плач її народу. Перше питання і прохання до високих посадових осіб держави – про заборону показу по телебаченню брудних, вульгарних, вкрай цинічних фільмів, де домінують насильство, вбивство, розпуста і все, що знищує мораль нашого народу... Про заборону випуску і розповсюдження порнографічних видань, з яких наші діти черпають гидоту злочинної зони. Хочеться запитати: "Хто за цим стоїть, хто хоче деморалізувати наш народ, хто хоче знищити майбутнє нації?"

Аналіз, здійснений Уповноваженим з прав людини, свідчить, що однією з причин цих явищ стало те, що у глибокій кризі опинилась економіка виробництва вітчизняного телебачення і кінематографії. Так, після 1990 р. разом з ввезенням в Україну величезної кількості іноземної фільмопродукції, показ якої не було врегульовано законодавчими рамками, відбулося скорочення у десять разів виробництва творів вітчизняного кіно. Це було пов'язано з обмеженістю фінансування з державного бюджету фільмів, які створювалися на умовах державного замовлення. Так, у 1997 р. кінотовиробництво було профінансоване на 45,2%, у 1998 р. – на 27,2, у 1999 р. – на 14, 2001 р. – 64% обсягів, затверджених державним бюджетом. За таких умов, маючи достатню виробничу базу, студіями України було створено: у 1997 р. — лише 6 художніх, 3 анімаційних, 4 хронікально-документальних фільми; у 1998 р. – 2 художні, 1 художньо-публіцистичний, 1 анімаційний, 5 хронікально-документальних; у 1999 р. – 6 художніх, 2 анімаційних, 4 хронікально-документальних; у 2000 р. – 8 повнометражних фільмів. У 2001 р. – 5 художніх, по 3 – анімаційних і документальних, 7 – науково-пізнавальних.

За обсягом власної кінопродукції Україна, яка десять років тому була на сьомому – восьмому місцях у світі, опинилася далеко позаду Великої Британії, Італії, Франції, Німеччини (у 10–20 разів менше), зрівнявшись з такими дрібними виробниками кінопродукції, як Фінляндія, Ісландія, Люксембург.

Уповноважений констатує, що у надзвичайно важкому стані опинилися також **кіномережа та кінопрокат**. Швидкими темпами скорочується і сама кіномережа, особливо у сільській місцевості. Фільмовий фонд, який давно не поповнюється, здебільшого морально застарілий і технічно зношений. У середньому фільми першої категорії становлять лише 2–10% наявного фонду, а третьої категорії, що підлягає списанню, – 70–80%. У деяких областях, наприклад у Волинській, він сягає 100%.

Такий стан для країни з розвиненою кінематографією є неприродним. У країнах Європи **закон захищає національну кінематографію як найбільш вразливу за умов існування світових кіномонополій галузь культури**. Форми і методи підтримки її різні: від бюджетного фінансування, податкових, митних пільг до жорсткого протекціонізму, квот і прямих податків на підтримку кіно.

Враховуючи це, протягом останніх років законодавчо задекларовані пріоритетні умови для створення, розповсюдження і демонстрування національної фільмопродукції. Встановлено 30-відсоткову екранну квоту демонстрування вітчизняних фільмів. Контроль за її дотриманням та достовірністю і своєчасністю подання інформації за встановленою формою звітності покладено на державні органи управління кінематографією, управління культури, Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення та її представників в областях (регіонах), органи у справах захисту прав споживачів. Ці вимоги закладені у постанові Кабінету Міністрів України від 14 вересня 1998 р. за №1436 “Про затвердження Положення про національний екранний час та його використання суб’єктами кінематографії та телебачення”. Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за невиконання екранної квоти. Однак, як свідчить аналіз, це не забезпечує виконання встановленої квоти. На сьогодні її дотримується в середньому третина кінотеатрів і кіноустановок і не виконує жодна телеорганізація. На жаль, представники Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на місцях стоять осторонь контролю за використанням національного ефіру.

Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. за №1070/2000 “Про Основні напрями розвитку кінематографії в Україні на період до 2005 року” визначено пріоритети розвитку цієї галузі. Крім того, вперше передбачено створення фінансових умов для збереження національної кінематографічної спадщини, введення державного замовлення на роботи по реставрації, відновленню фільмових матеріалів, що зберігаються в Національному центрі Олександра Довженка. За умови реалізації Програми кіновиробництва на 2002 р. у межах фінансування в сумі 20,5 млн. грн., у виробництві знаходиться 15 художніх, 10 хронікально-документальних, 5 анімаційних та 15 науково-

освітніх фільмів. На жаль, кіновиробництво за одинадцять місяців 2002 р. було профінансоване лише на 34,7% від бюджетних призначень, цих коштів вистачило лише на покриття боргів минулих років. Жодного нового кінопроєкту не запущено у виробництво, на всіх державних кіностудіях робота призупинена.

Не можна не погодитися з пріоритетними напрямками розвитку кінематографії. Це передусім реалізація великомасштабних кінопроєктів; орієнтація кіновиробництва на масового глядача, створення фільмів популярних жанрів; виробництво фільмів для дітей; підтримка молодих кінематографістів, створення умов для успішних дебютів.

Проте цього недостатньо. Уповноважений вважає, що вирішальним чинником відродження національної кінематографії України є належне виконання чинних законів України “Про кінематографію”, “Про телебачення і радіомовлення”, “Про авторські і суміжні права”, а також удосконалення законодавчої бази, що дасть змогу забезпечити як захист прав глядачів, так і захист прав на інтелектуальну власність авторів. Мають бути прийняті закони України “Про кабельне телебачення”, “Про збір на розвиток національної кінематографії”. Зокрема, впровадження в життя останнього законопроекту дасть змогу акумулювати частину грошових потоків кіно-, теле-, відеоринку України для забезпечення достатньої присутності вітчизняного фільму на екранах України. Також має бути розроблений Аудіовізуальний кодекс України.

На думку Уповноваженого, необхідно всебічно розв’язувати проблеми кінематографії в регіонах України. Ще сім–вісім років тому Україна мала власну розвинену кінематографію, зокрема найбільший у Європі структурований кінопрокат. У всіх містах і більшості сіл діяли понад 22 тис. кінотеатрів і кіноустановок.

У період реформування нових суспільно-економічних відносин в Україні єдину державну систему кінематографії було зруйновано. Останніми роками в результаті численних реорганізацій у сфері кіно, недостатнього державного фінансування та уваги до проблем кіногалузі з боку місцевих державних органів виконавчої влади вітчизняний кінематограф опинився у кризовому стані. Кількість кінотеатрів і кіноустановок зменшилася втриє.

Різке скорочення доходів від кінопоказу призвело до того, що державні прокатні організації не в змозі поповнювати наявний фільмофонд новими фільмами. З національного екрана витіснені вітчизняні кінотвори, в репертуарі кінотеатрів більша частина кінофільмів (до 90%) – виробництва США. Якщо у 1990 р. кожен мешканець України відвідував кінотеатри 10,6 раза на рік, то у 2000 р. – лише 0,13 раза, тобто у 81 раз (!) рідше. Ледь помітне поліпшення відбулося лише у 2001–2002 рр., а саме до 0,15 раза на рік.

Уповноважений з прав людини не може залишити поза увагою й таку проблему. За мовчазної згоди місцевих органів виконавчої влади, а часто навіть за їх ініціативою здійснюється фактично перепрофілювання кінотеатрів. На жаль, цей процес відбувається без належного аналізу діяльності кінотеатрів, без спроби створення відповідних умов для підвищення ефективності і

рентабельності цих закладів. Наслідками такого роду реорганізацій різноманітних культурно-освітніх, мистецьких центрів у багатьох областях України є створення численних кафе, дискотек та інших розважальних установ; кінопоказ не матиме там місця.

Не менш важливими, вважає Уповноважений, є проблеми, пов'язані з приватизацією у цій галузі. Приватизація підприємств кінопрокату в сучасних умовах, без урахування специфіки роботи таких закладів, призводить до згортання їхньої діяльності з фільмопостачання кіномережі, як це сталося, зокрема, у Дніпропетровській та Луганській областях, де були приватизовані державні підприємства “Кіновідеопрокату”. У місті Маріуполі Донецької області з ініціативи міської держадміністрації державний кінопрокат з фільмофондом 6300 фільмокопій у 1995 р. був переданий закритому акціонерному товариству “Маріупольське телебачення”, а у 2000 р. господарем виробничих приміщень кінопрокату став універмаг “Україна”, внаслідок чого під загрозою знищення опинився фільмофонд і кінообслуговування в місті.

Особливою “увагою” приватизаторів при таких реорганізаціях користуються приміщення і будівлі кінотеатрів, що розташовані в центральних районах великих міст. Ця ситуація призвела до ліквідації шляхом продажу з аукціону, передання комерційним структурам будівель кінотеатрів, передусім в обласних центрах. Так, останніми роками в Луганській області ліквідовано 22 кінотеатри з 38, Миколаївській – 11 з 29, Херсонській – 12 з 38, Сумській – 21 з 32. Лише за 1997–1999 рр. з ініціативи регіональних управлінь фонду державного майна продано або передано іншим структурам 184 постійно діючих міських кінотеатрів.

У більшості областей не виконано постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 563 “Про структурну перебудову в галузі кінематографії” в частині створення і належного функціонування базових кінотеатрів – центрів вітчизняного кіномистецтва, вдосконалення структури управління кінематографією на місцях, особливо на міському та районному рівнях.

Треба також наголосити, що Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. “Про Основні напрями розвитку кінематографії в Україні на період до 2005 року” було передбачено, зокрема, розробку та затвердження на місцевих рівнях регіональних програм поліпшення кінообслуговування населення, вдосконалення структури місцевих органів управління кінематографією, створення в обласних центрах базових кінотеатрів – центрів вітчизняного кіномистецтва і нових форм кінопоказу, проведення реконструкції кінозалів з метою створення комфортних умов для перегляду фільмів, оснащення кінотеатрів сучасним обладнанням, яке забезпечує високу якість показу і стереозвуквідтворення, а також інші заходи, спрямовані не на згортання мережі кінотеатрів, а на реформування діючої кіномережі на новій основі.

Уповноважений з прав людини вважає, що за умови реалізації цих напрямів такий підхід гарантуватиме підвищення ефективності кінопоказу та прибутковості цієї галузі культури. Але для цього необхідне розуміння

важливості цієї проблеми та належна підтримка з боку місцевих органів виконавчої влади.

На думку Уповноваженого з прав людини, для забезпечення культурних прав наших громадян та розв'язання проблем кінообслуговування населення на місцях необхідно:

- створити відповідні структури державного управління кінематографією на республіканському – Автономній Республіці Крим, обласних, міських і районних рівнях;
- виділити в бюджетах Автономної Республіки Крим, областей, міст та районів кошти на фінансування культури і мистецтва, на кінематографію (кіномережу і кінопрокат) як підгалузі культури;
- передбачити виділення до 30% коштів, що надходять до місцевих бюджетів від приватизації, передачі в оренду, продажу будівель кінотеатрів – на переоснащення, реконструкцію, ремонт діючої кіномережі, створення і забезпечення функціонування базових кінотеатрів – центрів вітчизняного кіномистецтва та нових форм показу;
- припинити практику перепрофілювання діючих кінотеатрів (особливо розташованих у центральних районах обласних центрів, міст обласного підпорядкування), а також продаж, закладання під заставу, передачу в оренду приміщень, цілісних майнових комплексів кінотеатрів іншим суб'єктам підприємницької діяльності;
- при розробці порядку приватизації кінотеатрів врахувати, що приватизація здійснюється лише за умов збереження профілю діяльності кінотеатру та збільшення обсягів кінообслуговування населення.

У складному становищі опинилася сьогодні і така важлива складова частина культурного життя народу, як театр. Поряд з типовими проблемами, які характерні загалом для культури, – недофінансуванням, зниженням відвідування глядачами і, як наслідок – браком коштів, у театральній сфері актуальною залишається проблема ставлення посадових осіб держави до забезпечення прав митців. Тобто питання захисту культурних прав безпосередньо пов'язане із захистом прав працівників культури.

Прикладом незадовільного ставлення державних органів влади до культури і мистецтва є проблема Київського державного театру оперети, з якою до Уповноваженого з прав людини звернулися народні артисти України В.Альошина-Костокова, О.Трофимчук, артист П.Бойнюк. Конфліктна ситуація, що склалася навколо цього культурного закладу, спричинена довготривалим протистоянням між керівництвом театру та значною частиною творчого колективу. Колектив лихоманить, це не дає можливості творчо працювати. Факти, наведені під час зустрічі Уповноваженого з артистами, та тривожні повідомлення у засобах масової інформації засвідчують, що у відомому не тільки в Україні, а й за її межами закладі культури, заснованому корифеями української сцени сто років тому, далеко не все гаразд.

Уповноважений не могла пройти повз факти руйнування перлини української культури, а тому Уповноваженим було надіслано листи до Прем'єр-

міністра України (тоді – В.Ющенко) та київського міського голови О.Омельченка з пропозицією особисто втрутитися у цю справу і допомогти покласти край негативним явищам, що мають місце у цьому славнозвісному колективі театру з великими національними традиціями та міжнародним авторитетом.

У відповіді, наданій Управлінням культури і мистецтв м.Києва Уповноваженому з прав людини, стверджується, що ситуація в театрі нормалізувалася, колектив плідно працює над постановкою прем'єрних вистав. Завдяки підтримці Київської міської державної адміністрації останніми роками значно поліпшено зовнішній вигляд театру оперети, інтер'єри, а в недалекій перспективі передбачається облаштування його закульсної частини. За рахунок коштів від оренди приміщення помітно поліпшилась фінансова ситуація в театрі: погашено заборгованість із заробітної плати, вкладаються кошти у створення нових вистав та поновлення діючого репертуару. Тобто з офіційно наданою Уповноваженому інформацією усе гаразд. Проте реальна ситуація в цьому колективі не додає оптимізму. Театр виживає як може, дійової підтримки з боку державних органів виконавчої влади явно недостатньо. Тому Уповноважений з прав людини продовжує своє провадження щодо поновлення прав митців цього театрального колективу та поліпшення його діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, Уповноважений з прав людини змушена констатувати, що останніми роками звичайним явищем стала байдужість владних структур усіх рівнів до мистецької освіти молодого покоління, задоволення культурних потреб широких верств населення, вільного розвитку особистості кожного громадянина. Через хронічне недофінансування заклади культури опинилися на межі виживання. А перепрофілювання і ліквідація кінотеатрів, клубів та інших культурних осередків призводить до непрестижності професії працівника культури, втрати кращих фахівців цієї галузі. Постійної підтримки з боку держави потребують бібліотеки, музеї, театральне мистецтво і кінематографія, а також пам'ятки містобудування і архітектури.

Недостатня увага з боку держави до національної духовної спадщини, сфери культури в цілому, “залишковий” принцип її фінансування і підтримки загрожує культурним занепадом країни. Власне, цей процес вже розпочався, що призводить до негативних соціальних наслідків, зокрема, пияцтва та наркоманії, особливо серед підлітків і молоді, а також до зростання злочинності.

На думку Уповноваженого, основними чинниками, від яких залежить забезпечення культурних прав громадян у майбутньому, є насамперед:

– збереження історико-культурної спадщини, унікальних архітектурних об'єктів України;

- подолання негативних тенденцій у сфері книговидавництва;**
- нормальне функціонування бібліотек та музеїв;**
- підтримання державою кращих театральних колективів;**
- повернення в Україну культурних цінностей, вивезених за її межі;**
- впорядкування концертно-гастрольної діяльності;**

- забезпечення державної підтримки високопрофесійної мистецької творчості діячів культури та виховання творчої молоді;
- відродження діяльності клубних закладів та шкіл естетичного виховання;
- здійснення структурної перебудови системи кінематографії з урахуванням умов ринкової економіки;
- інформаційне забезпечення питань культури на телебаченні та в інших засобах масової інформації;
- підтримка всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя;
- вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Уповноважений вважає, що головною метою державної політики у сфері культури має бути: збільшення духовно-інтелектуального потенціалу суспільства, збереження і примноження національної культурної спадщини та забезпечення доступу населення України до культурних цінностей і надбань нашого народу.

Анжела Масленнікова
головний хормейстер
Київського Муніципального академічного театру
опери та балету для дітей та юнацтва.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІЩЕННЯ ВИХОВНОГО ЗНАЧЕННЯ МИСТЕЦТВА ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

ДІТИ – МАЙБУТНЄ КРАЇНИ

Найважливішим завданням батьків, вчителів та всіх небайдужих людей щодо майбутнього нашої країни є виховання творчої, високодуховної особистості, здатної до самовдосконалення, до творчого переосмислення й перетворення життя на емоційно-позитивному ставленні до нього.

Покоління з відчуттям перспективи, з вірою в свій народ, духовно багате, яке вмiє співчувати, співпереживати, творити та має високий культурний рівень – чи це не є мрією всіх нас?

Спілкування з мистецтвом сприяє всебічному розвитку людини, розвиває художні здібності (які є у кожного!), інтелект, гарний смак. Поза впливом мистецтва, поза художньою освітою підростаючого покоління практично неможливо вирішити нагальні проблеми сучасного буття моралі, культуротворення, творчої активності, духовності.

«МИСТЕЦТВО ВРЯТУЄ СВІТ»

Художній розвиток – передусім розвиток здатності сприймання мистецтва – виявляється однаково необхідним для всіх вікових та професійних категорій населення. Тим більше, що, безумовно, має місце безпосередня залежність між рівнем естетичної культури батьків і духовними запитами дітей. Але існують далеко не втішні статистичні дослідження, які провели педагоги КМАТОБ для дітей та юнацтва в м. Києві.

* Лише 8% дорослих бувають на театральних виставах 2-3 рази на рік за власним прагненням.

* Бажаючих піти в театр, слідкуючих за театральними афішами міста, переглядаючих передачі про мистецькі події, але відвідуючи театр лише раз на рік – 22%.

* Людей, які потрапили в театр «випадково» – 58%.

* І ті, хто ніколи в театрі не були і не бажають – 12%.

- У випадку, коли похід до театру влаштовує школа – до 70% батьків зацікавлено підтримують та організаційно допомагають вчителям. Але, на жаль,

більше половини навіть таких активних дорослих не вважають за потрібне дивитись дитячі вистави зі своїми дітьми.

- Досить багато дорослих (26%!) демонструють повну байдужість до даної сфери діяльності школи.

- Майже 6% батьків висловлюють упереджено-зневажливе ставлення до театрального мистецтва. Вони вважають, що це тільки відбирає у дитини час для навчання, занять спортом або прогулянок на свіжому повітрі. Нажаль, такі дорослі активно протидіють пропозиціям вчителя не тільки самим побувати в театрі, але й повести туди учнів!

Це – жахлива статистика! Тому вся культурна еліта нашого суспільства, і, звичайно, ДЕРЖАВА – мають негайно виправляти становище.

«ЩЕ РАНО – ВЖЕ ПІЗНО...»

Характерне для сучасності прагматичне ставлення до освіти, завантаження дітей із початку шкільного життя «корисними» для них дисциплінами та гуртками, додатковими заняттями (комп'ютер, іноземні мови, економіка, право тощо) викликає негативні зрушення і в так званій художньо-естетичній позиції багатьох родин. Театрально-естетичне виховання власної дитини «відкладається на потім». А «потім» - буває пізно... Безперечно: любов до мистецтва, естетичний смак, знайомство з шедеврами світової класики та фольклором необхідно починати з самого раннього дитинства.

Наприклад, в Південній Кореї в театр на балети П.І.Чайковського «Лускунчик» та «Лебедине озеро» приводять повні зали 3-5 річних діток. А на вечірні вистави батьки приходять і з 2-річними дітками. І ніхто не вважає і не говорить, що 3 дії та «доросла» вистава – це важко для маленьких дітей, це не зрозуміло, це непотрібно і т.д. Просто і батьки, і держава розуміють, що починати духовно збагачуватись чим раніше – тим краще. І мають рацію. Вони виховують духовно та естетично багатих нащадків.

ТЕАТР – ВИХОВАТЕЛЬ

Дитина, яка ходить до театру, знайома з елементарними правилами глядацької етики, обізнана культурі поведінки в театрі. Її словарний запас збагачується театральними термінами, виховуються загальнолюдські позитивні риси: пунктуальність-на виставу не можна запізнюватись; охайність - похід в театр – це свято; чемність, ввічливість з оточуючими – в театрі не прийнято голосно розмовляти і т.д.

Є навіть театри, які готують спеціальні «книжечки глядачів», «пам'ятки глядачів», які даруються кожному глядачу. Це маленькі сходинки розвитку людини, але саме так і відбувається процес розвитку та вдосконалення особистості.

Тому школа і батьки, завдяки яким дитина вперше вступає в Храм мистецтва – ТЕАТР, повинні осмислити власну відповідальність за кожен її крок, бути

активними у взаємозв'язках з тими, хто творить мистецтво, навчати цієї активності юного глядача, переконати його в тому, що він – важливий член широкого художнього простору. Пригадаємо К.Станіславського, який стверджував, що половину (!) вистави творить саме глядач. Готуючись до перегляду, дитина має виявити також своєрідний «артистичний» талант – перевтілитись у глядача!

Як це зробити, які традиції можуть підказати сучасні шляхи введення дитини у світ сцени? Звичайно, це – створення перших театрів для дітей, які з'явилися в домашніх театрах, мистецьких салонах родин прогресивної інтелігенції, у виставах яких брали участь й самі діти.

Вже в 1887 році на першому Всеросійському з'їзді сценічних діячів, що відбувався в Москві, стверджувалась необхідність не тільки час від часу давати окремі вистави, але й відкрити спеціальні театри для дітей, розгорілась дискусія про підготовку учителів для грамотного і вмілого знайомства дітей із театральним мистецтвом.

У бурхливі 20-ті роки минулого століття один за одним народжуються театри для дітей. Різноманітна та цікава структура ТЮГу (1924р., називався Київський держтеатр ім.І.Франка для дітей) була у Києві. До нього входили - ляльковий театр, кіно для дітей, відбувались ранки (музичні та літературні), ТРОМ (театр робітничої молоді), працювала бібліотека, давали вечірні вистави для юнацтва, студентів. Репертуар та стилістику театрів активно обговорювали на зборах та у пресі.

Всі були НЕБАЙДУЖИМИ!

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МИСТЕЦТВА

Театр – це саме той вид мистецтва, який необхідно вже сьогодні ефективно протиставити навалі «кіч-культури» та низькопробної поп-музики. В усьому світі існують великі державні програми по популяризації творів світової класики (опер, балетів, камерної та симфонічної музики тощо), розвитку та підтримки народного фольклору. А в нашій, такій багатій на талановитих людей країні, спонсори і держава витрачають величезні гроші на концерти під фонограму, які, м'яко кажучи, не можна назвати культурним надбанням нації.

В такій маленькій країні, як Голландія, неабияк відчувається зацікавленість держави у високому культурному рівні своєї нації. На державному рівні постійно досліджуються запити та інтереси публіки, голландський глядач – дуже освічений та вихований. В театрах Голландії дають концерти кращі оркестри, знамениті диригенти, прекрасні співаки, блискучі хори з усього світу. І саме державна програма забезпечує запрошення та оплату гонорарів кращих виконавців світу. Тому голландська публіка – одна з найвимогливіших та обізнаних. І вони цим заслужено пишуться.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. На державному рівні розробити програму духовного та культурного розвитку країни. Враховуючи досвід культурно розвинених країн, а також вітчизняний історичний досвід.

2. Розробити державний план підтримки **ВИСОКОГО МИСТЕЦТВА** (класичної музики та фольклору). Запрошувати в Україну кращих виконавців та митців світу.

3. Прийняти закон про меценатство.

4. Залучати пресу, громадян, психологів, педагогів для обговорення репертуару театрів та концертних залів.

5. Проводити соціологічні дослідження для розуміння реальної ситуації з розвитком культури та духовності громадян нашої **КРАЇНИ**.

«ТОЙ, ХТО ХОЧЕ ЩОСЬ ЗРОБИТИ – ШУКАЄ МОЖЛИВОСТІ, А ХТО НЕ ХОЧЕ – ШУКАЄ ПРИЧИНИ».

В доповіді використані матеріали з книги педагога театру, кандидата педагогічних наук Оксани Комаровської «ТЕАТР і ШКОЛА: виховують одnodумці».

РОЛЬ ФАНТАСТИКИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ

Що робить людину людиною?

Прагнення до пізнання світу.

Бажання відслонити завісу часу і зазирнути в майбутнє.

Древні елліни залишили нам чудовий міф про Прометея, який приніс людям вогонь. Це – символ. Вогонь, що його приніс титан з Олімпу – це вогонь прагнення до пізнання. А ім'я «Прометей» означає «Той, хто передбачає».

Говорячи образно, не людина створила фантастику, а фантастика – людину. Адже «гомо салієнс», людина мисляча сформувалася тоді, коли вперше захотіла закарбувати в неолітичних печерах Старої Європи свої мрії і свої уявлення про світ видимий і невидимий. В ті часи прогностична думка формувалася у міфі, у казці, у былинні. Фольклорні традиції народів світу донесли до нас героїко-фантастичні казки, яка виховувала, розвивала і надихала на мрії про майбутнє. Казкарство – невід'ємна складова народної філософії. Ще в середині ХХ століття майже в кожному українському селі жили люди, чиїм покликанням і професією були казки; саме казкарі зберігали народну сакральну творчість, формували її, переказували та передавали наступним поколінням. І ці ж люди виконували прогностичну функцію для наших предків...

ХІХ століття озброїло мрійників спорядженням наукового передбачення; так народилася наукова фантастика, а в ХХ столітті – і футурологія, наука про прогнозування майбутнього.

Футурологи минулого століття передбачали, що ХХІ вік житиме в Космічній Ері. Однак, як показав наш час, нашу епоху слід назвати Ерою Інформаційною. І це зв'язано не тільки з глобальною комп'ютеризацією суспільства, але й з тією лавиною інформації, яка збільшується майже з геометричною прогресією. Потік інформації, що впливає на наш мозок щодня, настільки могутній, що його, за даними вчених, не встигають опрацьовувати навіть суперсучасні комп'ютери в НАСА.

Зараз фантастика, як література мрії та передбачення, отримує особливе призначення і особливу роль. Адже прийшов час, коли мисляча істота Землі має покинути планетарну колицку і стати, за висловом Ціолковського, «громадянином Всесвіту».

Вчені прийшли до висновку: ноосфера, сфера розуму й думки, про яку писали Ціолковський та Тейяр де Шарден, вже відбулася, вона діє й розвивається. І підходить час, коли ми або зуміємо вижити в ноосфері, прийнявши її закони, або ж зникнемо, як вид...

Звісно, є фантастика – і фантастика. На полицях книгарень повно одноденок, написаних фантастичним методом, і вони такими й залишаться. Але поговоримо про твори, що надихають і сповнюють серце й свідомість сенсами і тим прагненням до пізнання, про який було сказано спочатку.

Якщо говорити про фантастичну літературу, яка розширює свідомість, то тут можна назвати «Маленького принца» Екзюпері та «Майстра і Маргариту» Булгакова, філософсько-фантастичні романи Бернарда Вербера і Дена Сіммонса, книги Роджера Желязні і трилогію Толкієна «Володар перснів». Це твори, написані за тією ж «формою», що нею творилися казки й міфи. Це – твори-архетипи.

І до них же, на думку дослідників, можна віднести й твори нашого співвітчизника Олеса Бердника.

Що було у творах цього письменника такого, що притягувало, ніби вогник в ночі, молоді уми і серця – і водночас лякало цілу систему могутньої держави? Лякало настільки, що ця система кинула всю потугу своєї державної машини супроти ПИСЬМЕННИКА-ФАНТАСТА?

Чому була така пагічна реакція режиму на фантастичні романи, які жодним чином не піднімали соціальних проблем радянського тогодня і тим більше – проблем політичних, а змальовували фантастичні світи? Та тому, що автор – усього лише! – закликав до створення самого себе – заради сенсу буття не сьогоденного, а вічного. Тому, що ці книги змушували, на відміну від більшості тогочасної літератури, ДУМАТИ і ШУКАТИ ВІДПОВІДЬ.

Основна сутність Бердникових книжок – це впевненість у космічній цінності людської особистості, у глибинному значенні людського люблячого серця (що, до речі, цілком вписується в українську філософську традицію). Українська філософія від Феофана Прокоповича та Григорія Сковороди починаючи, відверто чи приховано стверджує: серце – це місток від людини до Всесвіту, ворота в трансцендентність. У цьому сенсі ідеї, закладені в творах Олеса Бердника, є квінтесенцією філософських пошуків, є вираженням українського духу і відповіддю на питання про місію України – місію не історичну, а надісторичну, не соціальну, а космічну. Можливо, саме тому в середині 70-х країна зарясніла багаттями, розкладеними з вилучених з бібліотек книжок...

Споконвічну муку і мрію людства – пошук і знаходження самого себе – він, автор, творець прийняв у своє серце. І відлив її в книгу-заклик, книгу-біль, книгу-програму, книгу-енергетичний спалах. Так вважає доктор філософії Тетяна Метельова, «Найукраїнська книга з усього українського, “Зоряний Корсар” є водночас і найкосмополітичнішим твором – у кращому розумінні цього слова, вселюдським твором на віки», — пише вона у своїй роботі «Українська ідея Олеса Бердника: всесвітній вимір».

Можна не вірити в гармонійне майбутнє Землі. Можна назвати фантастику «вигадкою». Але я спитаю: чи не Словом був створений світ? І чи не думка створила людину мислячу? Можливо, хтось, прочитавши твори Бердника (чи іншу фантастику, подібну), відшукає чи знайде реальний шлях до реалізації того майбутнього, що його вимріяли фантасти усіх віків...

Саме опираючись на прогнозику, футурологію, необхідно формувати зараз педагогічні програми, шукати гармонійних шляхів виховання, які допоможуть дітям збагнути своє призначення. В одній із статей О. Бердник написав: «Яка чарівна доля – бути фантастом, щоб дарувати дітям співучасть у будівництві Майбутнього». І це – найкраща відповідь на питання: яку ж роль відіграє фантастика у формування світогляду?

Не тільки юнацтва, а й усіх мислячих людей...

Наталія Моцак

*художник-графік і педагог,
науковий кореспондент Інституту психології ім. Г.С.Костюка
лауреат конкурсів "Вчитель року - 2003",
"Таланти твої, Україна" (I премія - 2004 р., Гран при - 2005 р.)
та конкурсу "Хайку японською мовою" (2006 р.)*

ВПЛИВ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ЗА АВТОРСЬКОЮ ПРОГРАМОЮ ІНТЕГРАЛЬНОГО КУРСУ "КУЛЬТУРА І ЧАС" НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ

8-9 жовтня 2001р. в Києві відбувся II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. Найважливішим предметом обговорення на з'їзді був проект Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, де зосереджені стратегічні напрями реформування освіти.

У проєкті Національної доктрини, який був схвалений з'їздом, визначено як складову головної мети національного і громадянського виховання "... формування в молоді особистісних рис громадян української держави, розвиненої духовності... моральної, художньо-естетичної культури".

Як відомо, формування художньо-естетичної культури як складової національного і громадянського виховання молоді реалізується в загальноосвітніх навчальних закладах за допомогою дисциплін художньо-естетичного циклу. Не менш відомо, однак, що, на жаль, досі існує проблема перервності у викладанні мистецьких дисциплін (8-9 класи), а у школі III ступеня художньо-естетична освіта обмежується лише гуманітарним профілем. Крім цього, в державних загальноосвітніх навчальних закладах взагалі так і не подолана певна диспропорція у викладанні так званих "точних" дисциплін і дисциплін гуманітарного профілю. Гуманізація освіти залишається, таким чином, все ще однією з найактуальніших проблем сьогодення. Досить своєрідною спробою зробити крок у вирішенні цієї проблеми є культурологічно-орієнтована програма інтегрального курсу з образотворчого мистецтва "Культура і Час", яка розрахована на учнів з 1-го по 12-й класи та передбачає збільшення часу на її викладання як мінімум до 2-х, а бажано - до 4-х навчальних годин на тиждень. Також, необхідним є поділ класу на групи.

Програма "Культура і Час" спрямована на те, щоб навчити дітей бачити і розуміти світ краси як в природі, так і в мистецтві, відчути свою єдність із Всесвітом взагалі і своєю рідною землею зокрема, а також познайомити їх із розвитком культури людства від найдавніших часів до сьогодення, приділяючи особливу увагу при цьому світоглядним засадам формування тієї чи іншої культури, і зробити, таким чином, близькими і зрозумілими для дітей прояви культури різних часів і народів. Програма будується на засадах ідеї Діалогу Культури та Філософії Єдності, згідно з якими світова культура розглядається як єдиний живий організм, а окремі культури - як невід'ємні частки цілого.

Таким чином, головний акцент в роботі за цією програмою ставиться на

формуванні здатності адекватно сприймати культуру будь-якого народу, шанувати його здобутки і розуміти їх цінність для всіх людей, незалежно від їхньої національної та релігійної приналежності. Оскільки побіжне ознайомлення з історією мистецтв шляхом пасивного сприймання інформації не дає потрібного результату, програма "Культура і Час" передбачає послідовне заглиблення дитини в світ культури певної епохи того чи іншого регіону (відповідно до історичного розвитку людства). Характерною рисою інтегрального курсу "Культура і Час" є комплексний підхід і циклічність, що дозволяє створити системи логічно пов'язаних між собою уроків, які завершуються великою підсумковою роботою (індивідуальною чи колективною). Кожна велика тема починається з уроку-відкриття, на якому учням пропонується візуальний ряд, пов'язаний з новою темою, і вони мають можливість у вільній формі висловити своє сприйняття та певні гіпотези щодо нової для них культури, відповідаючи на питання: Що? Де? Коли? Як? Чому? В програмі "Культура і Час" особлива увага приділяється розвитку культури на території України від прадавніх часів до сьогодення, її зв'язкам з культурами інших народів.

На підтримку ідеї про можливість формування художньо-естетичного ставлення до дійсності, розвитку художньо-образного мислення та здатності до художнього пізнання світу через практичне засвоєння "художньої спадщини всіх віків і народів", наведемо думки про мистецтво Михайла Бойчука (одного з фундаторів вищої художньої освіти в Україні, творця власної творчої школи в українському мистецтві):

"Митець сучасності буде справжнім майстром і творцем великого майбутнього тоді, коли він з позачасовим (завжди сушим) світовим мистецтвом зіллється не поверхневим літературним знайомством (ознайомленням), а практичним проникненням (розумінням) і всебічним вивченням творчості художніх культур, беручись до цієї справи не як археолог, котрий пояснює, класифікує, встановлює термінологію, описує - ні, але як митець, майстер, котрий своїми руками творить в матеріалі - створює матеріальні цінності бачить в творчості попередніх побратимів не цінності старовини (старовинні цінності), а живу цінність творчості".

За М. Бойчуком, в художньо-творчому розвитку особистості можна і треба "...шукати справжнього - правильного - шляху, ... орієнтуючись за тими віхами, що розкидані на довгі шляху мистецтва від первісних часів по величезних і розмаїтих культурах". Легко зрозуміти, що цей шлях є нелегким, бо вимагає постійної дослідницької пошукової діяльності з метою глибокого усвідомлення витоків та найхарактерніших особливостей та ознак тієї чи іншої культури, але він веде до справжнього духовного збагачення особистостей і вчителів, і його учнів.

Автори програми "Культура і Час" вважають, що підхід, запропонований в ній, дозволяє ставити і вирішувати як виховні завдання, спрямовані на досягнення головної мети, про яку мова йшла вище, так і суто навчальні завдання, що притаманні традиційним програмам з образотворчого мистецтва.

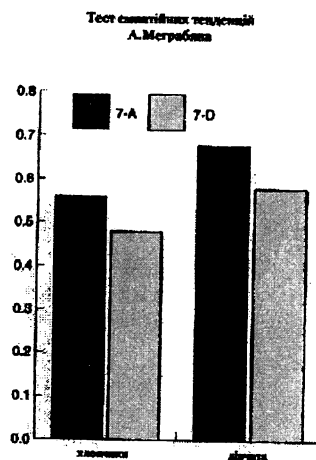
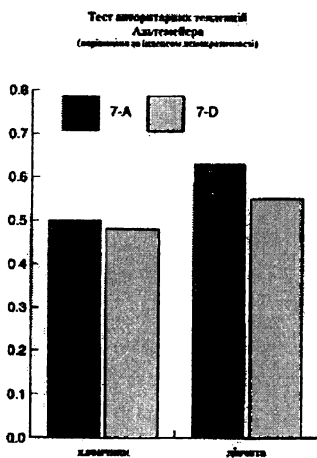
Але слід ще раз підкреслити, що ці навчальні завдання не є самоціллю, вони також підпорядковані головній меті, яка власне і визначає основні напрями в роботі за цією програмою:

1. Усвідомлення світоглядних засад формування тієї чи іншої культури.
2. Сприйняття мистецтва як однієї з форм, в якій відбувається втілення світогляду людей тієї чи іншої епохи.
3. Естетичне сприйняття дійсності, збагачене досвідом спілкування з надбанням художньої спадщини людства.
4. Практична художня діяльність.

Діагностичні методики

Під час моніторингу програми "Культура і Час", яка носить розвиваючий характер і спрямована перш за все на більш гармонійний розвиток особистості учнів, було проведено тестування за наступними методиками:

- 1) тест емпатійних тенденцій А.Меграбяна;
- 2) тест Роттера на визначення локус-контролю (інтернальності чи екстернальності);
- 3) тест авторитарних тенденцій Альтемейера;
- 4) модифікація тесту "Неіснуюча істота";
- 5) тест альтернативного вибору цінностей Завгородньої О.В., докторанта Інституту психології ім.Г.С.Костюка АПН України.

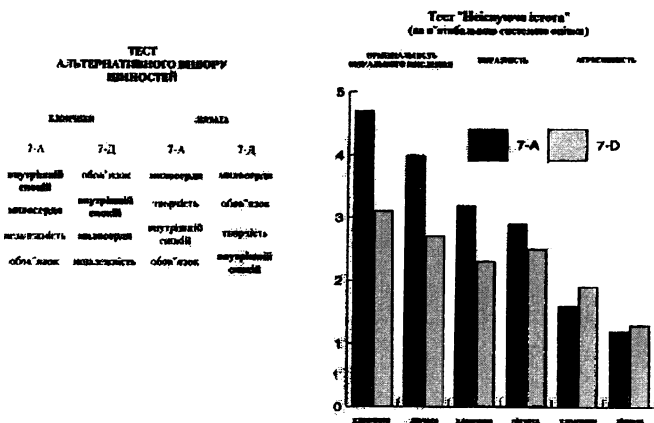

Порівняння проводилося, враховуючи істотні гендерні відмінності у дітей цього віку, окремо в групах хлопців та дівчаток. Результати моніторингу свідчать про те, що учні, які навчаються за програмою "Культура і час", більш здатні до емпатії (співчуття), при цьому цей показник вищий як у дівчаток, так і у хлопців.

За тестом Роттера особливих відмінностей між тестованою та контрольною групою не виявлено, тоді як тест авторитарних тенденцій Альтемейера показав, що індекс демократичності більш високий в учнів, які навчаються за програмою "Культура і час", особливо у дівчаток.

Щодо тесту "Неснуюча істота", то при його опрацюванні був використаний метод експертної оцінки за трьома показниками :

- 1) оригінальність візуального мислення;
- 2) виразність;
- 3) агресивність.

Найбільш значні відмінності помічені за першими двома показниками, що є цілком природнім, враховуючи спеціалізацію тестованих класів. Можливо, більш цікавим є те, що індекс агресивності у дітей з класів, спеціалізованих з образотворчого мистецтва, нижчий, ніж у контрольних класах, при цьому ця різниця більш значна у хлопчиків, що є, на наш погляд важливим і досить несподіваним результатом.

Також цікаві результати дав тест альтернативного вибору цінностей. Особливо цікавим є те, що для учнів тестованого класу в цілому така цінність, як внутрішній спокій, є більш актуалізованою, особливо це стосується хлопців,

для яких вона посідає перше місце. Враховуючи складний віковий період цих дітей, це є, на думку психолога, досить значущим моментом у їхньому розвитку. Найбільш актуалізованою цінністю у дівчат обох класів (тестованого і контрольного) є милосердя, але для хлопців тестованого класу ця цінність теж має досить високий ранг (2-й), більш високий, ніж у контрольній групі.

Результати роботи за програмою "Культура і Час" доповідалися і обговорювалися семінарі "Психолого-педагогічні проблеми гуманізації освіти в Україні" (Ін-т психології ім.Г.С.Костюка АПН України, 2000 р.); на секції "Психолого-педагогічні проблеми формування особистості у контексті діалогу культур" на III Всеукраїнській науково-практичній конференції "Україна - країни Сходу в XXI столітті: діалог мов, культур, цивілізацій"; на міжнародній конференції "Діалог цивілізацій" (2002 р., Москва-Чорноголовка); на VI-IX Міжнародних фестивалях "Педагогіка XXI століття" (2002-2005 р., м. Одеса, програма пройшла громадську експертизу і отримала диплом і сертифікат фестивалю); на I-му та II-му Кримському міжнародному симпозиумі з тілесно-орієнтованої та арт-терапії; на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Гуманістичні універсали освітнього простору: можливості для самореалізації особистості" (Ін-т психології ім. Г.С.Костюка), а також на численних авторських семінарах для вчителів та директорів шкіл за сприяння Святошинського управління освіти м.Киева та КМУВ ім. Б. Грінченка.

Валерій Гайдабура

*доктор мистецтвознавства,
член-кореспондент Академії мистецтв України*

МОЛОДЬ ІДЕ ЗА ЛЮДЬМИ ЖЕРТОВНОЇ ВДАЧІ (з історії театру української діаспори)

Українська діаспора уважна до фіксації подій свого мистецького життя. Тому й про „театр у вигнанні” написано тут чимало. Йдеться про таборові сцени на терені Німеччини (1945-1950) та найбільш виразні театральні колективи від 1950 року в США, Канаді, Австралії, Франції тощо. Саме вони утвердили поняття „театр доброї волі” – творчо жертвне явище української національної свідомості за межами Батьківщини. Цей театр поєднав митців і amatorів у рішенні творити українське мистецтво поза природними умовами професійної роботи. Вірі Ке належать слова: „У нас на еміграції театр – це доривочне заняття, по головній праці на хліб насущний, це тільки переходова хвилька.”

Зараз в Україні настав „гарячий час” вивчення і узагальнення досвіду театру діаспори, його специфіки, настанов, репертуару, естетики, впливу на національну психологію. Гадаю, це потрібно не тільки для відновлення об’єктивної історичної картини світового розвою української сцени. Подібне має сьогодні ще й практичний смисл. Театр на Батьківщині в силу ідеолого-політичних та соціальних пертурбацій (суспільна ейфорія початку 90-х років змінилася на десятирічну слизьку буденщину) тривалий час знаходиться у стані латентної кризи. Бракує і сміливих талантів, і державних коштів, щоб забезпечити гідне життя і творчість митців. Перекоаний, історія театру діаспори подає нам яскравий морально-етичний урок витривалості і мужності. Його генетична енергія супротиву всіляким перешкодам, „вітрила” патріотизму виховали у художників сцени несхибний кодекс професійної честі, непідкупність громадянських принципів. Цих митців можна назвати великими Дон Кіхотами ...

Коли у Філадельфії помер Богдан Паздрій, знаменитий своїм талантом і працелюбністю, на його банківському рахунку лишилося ... півтори тисячі доларів...

Літописець театру української діаспори Олег Лисяк із властивим йому гумором писав про себе акторові Романові Тимчуку: „Моя нянька, Горпина Марець з дому Павлишин з Горуцька коло Медини, так про мене говорила: „Наш панич такі мудрі, такі мудрі – що аж дурні...” І тому, мабуть, я почав помагати акторам і відновляв ОМУС.”

У Києві я був свідком, як вісімдесятидворічний Ростислав Василенко, одержавши почесне звання заслуженого артиста України, не відпочиваючи після перельоту із Нью-Йорку та кількаденогого симпозіуму, буквально пірнув у подорож з творчими виступами до Дніпропетровська, Черкас, Сімферополя. І, безумовно ж, безкоштовно.

Така професія. Такі традиції – збагачуєшся лише любов’ю тих, кому віддаєш свій Божий хист, енергію таланту. На незлагоди і „каскад тиранства” (А. Міцкевич) митець відповідає добротворчістю...

На тому ж симпозіумі, присвяченому театру діаспори, що відбувся в листопаді 2002 року в Києві, я із захопленням вивчав „феномен Лідії Крушельницької”. Простіше сказати, з цікавістю та симпатією спостерігав за актрисою, яка разом із Р. Василенком змогла приїхати до України - у Києві її теж віншували з присвоєнням почесного звання заслуженого діяча мистецтв України. Почесні звання Батьківщини тоді одержали також найяскравіші зірки театру діаспори з „гнізда Блавацького” - Віра Левицька, Ліза Шашаровська, а також театрознавець Валеріян Ревуцький. І ми, і вони жалкували, що не судилося зустрітися на рідній землі.

Чим вразила пані Лідія? Передусім, „геном молодості”, духовною та фізичною красою, жіночістю і артистизмом. Пригадалася фраза з роману фінського письменника Марті Ларні „Четвертий хребець”: „Двері відчинилися, і до кімнати увійшла дівчина років шістнадцяти – шістдесяти”...

Тоді почув від неї цікаві речі. Одна з перших актрис, яких юна Ліда побачила на сцені у рідній Галичині, була Леся Кривицька. Квартирувала у них під час гастролей. Вразила красою, природною поведінкою в житті, талантом на сцені. Подарувала Ліді віночок. Мабуть, то був символ її майбутнього входження в мистецтво. Або про інше. Перші 10 років життя в США тяжко працювала на фабриці пошиття. Щораз по закінченню роботи о 5-й вечора бігла додому на короткий час – їла чи не їла – і до Гірняка на проби, котрі закінчувалися поночі – о 2-й чи 3-й годині. Вдома – батьки і чоловік – мліли від хвилювання. Чекали біля відчинених вікон...

Коли 1989 року Лідію Крушельницьку вшанували у Філадельфії з нагоди 25-річчя роботи керованої нею Студії Мистецького Слова, в репортажі газети „Свобода” промайнув такий штрих: „Того вечора на Л. Крушельницькій була стилізована українська сукня срібного кольору. Це й створило епітет „Срібна пані”, „Срібна фея”...”

Ловлю себе на думці, що європейський шарм цієї видатної українки, як і ролі, зіграні нею в Театрі-Студії в Америці та в Українському театрі в Америці під керівництвом Йосипа Гірняка і Олімпії Добровольської, як і десятки видатних вистав, створених нею за 40 років керівництва Студією Мистецького Слова (СМС), у сукупній мірі характеризують ту волю і непросту духовно-естетичну еволюцію, набуту українськими митцями у їхньому просуванні до європейського рівня життя і творчості.

Сьогодні, коли з природних причин згасло більшість театральних осередків діаспори (здаймо, що В. Блавацький називав очолюваний ним Львівський Оперний Театр, як і театр у вигнанні в цілому, „мистецьким метеором”), із класичним часом їх розквіту поодиноким поєднує нас Студія Мистецького Слова, виплекана Лідією Крушельницькою. Тут історія вибудувала лінію спадкоємності: Леся Курбас був вчителем Йосипа Гірняка та Олімпії Добровольської, а вони, в свою чергу, гартували волю до творчості Лідії

Крушельницької. Головне, що було їй передано, - любов до українських дітей в діаспорі, до молоді, відповідальність за те, щоб вони не втратили на чужині рідну мову.

„Летючий корабель” – так називалася перша вистава СМС за п”есою А.Шияна, створена 1956 року. Вже в ній чітко вирізнялися педагогічні та естетичні підвалини, на яких житимуть всі творіння Л.Крушельницької впродовж 40 років. У них закладена фантастично копітка праця по оволодінню студійцями українською мовою (спеціальні уроки в різновікових групах). В них полонить вишукана естетика режисера-постановника Л.Крушельницької - широка поліфонія художньо поданого СЛОВА, драматичної ГРИ, сценічно естетизованої ПЛАСТИКИ, емоційного світу МУЗИКИ і ВОКАЛУ.

Одна з характерних рис режисерсько-естетичного мислення Л.Крушельницької полягає у сміливому поєднанні аматорського виконавського світовиявлення на сцені із обов”язковим високопрофесійним суголоссям сценографа, композитора, диригента, балетмейстера, з можливим виходом на сцену поруч із студійцями професійних акторів. Цей театр давав глядачам можливість не тільки милуватися успіхами дітей, підлітків, юнаків українського роду, але й відчувати високу насолоду від мистецтва таких обдарувань, як Йосип Гірняк, співак Андрій Добрянський, професор Іван Недільський, композитор Ігор Соневицький, диригент Лев Стругацький, сценограф Владислав Клах, хореографи Рома Прийма-Богачевська, Ольга Ковальчук-Івасівка та ін.

Дивує талант пані Лідії як будівничого театру, точність обраної нею в цьому стратегії і тактики. Почавши закладати по суті Театр юного глядача, вона змогла трансформувати, ускладнити його мистецтво на Театр тотальної національної уваги, давши власне неповторне художнє трактування творам Т.Шевченка, Лесі Українки, І Франка, Л.Глібова, Б.Грінченка, М.Старицького, С.Черкасенка, К.Гольдони, Е.Скріба, Г.-К. Андерсена, В.Винниченка, І.Кочерги, М.Куліша, С.Маршака, Н.Забіли, Ліни Костенко, Б.Бойчука, Віри Вовк, О.Сацюка та ін.

Сотні студійців за цей час виходили під світло софітів у виставах та різних імпрезах, академіях не тільки в Нью-Йорку, але і в багатьох інших містах США, Канади, а також України. Серед учнів Л.Крушельницької були обдарування, гідні професійної сцени.

Почавши, говорячи образно, з Букваря, театр плавно перейшов до висот Академії. Назву лише три п”еси, втілення яких ставить Лідію Крушельницьку в ряд сміливих і непересічних режисерів: анонімна середньовічна містерія „Дійство про чоловіка” у перекладі З.Тарнавського, „Ярослав Мудрий” І.Кочерги (у виставі діють біля ста осіб!), „Патетична соната” М.Куліша (остання річ - нездійснена мрія Л.Курбаса, Й.Гірняка, В.Блавацького). Тут ця тендітна жінка виконувала найтяжчу чоловічу роботу, якщо згадати, що до такої психологи зараховують працю шахтарів, журналістів і режисерів.

„Це їхній успіх і тріумф!” – написав Іларіон Чолган про „Патетичну сонату” в Театрі-студії, - Уявляю собі, що стиль нових вистав за цією п”есою тепер, в Україні, буде урочисто-патетичний... Стиль вистави Студії інший. Було в нім

щось із трагізму нашої історії, баченого крізь призму магії театру й музики Бетховена. Це позареалістичний стиль. Глядачі були заворожені.”

І хоч в цілому мистецтво Театру-студії мажорне і променисте, згадані твори у постановці Л.Крушельницької підтверджують моє спостереження про „напоєність” сцени української світової діаспори трагічними нотами філософії екзистенціалізму. Підстави для такого висновку дає філадельфійська „Медея” Ж.Ануїя режисера В.Шашаровського з епіко-трагедійною Вірою Левицькою в заголовній ролі, „Жанна д’Арк” того ж автора в театрі „Заграва” (Торонто) режисера С. Теліжина із щемливо пульсуючим юним серцем Жанны, натхненно прожитою Валентиною Орловською. Патріотизм – стрижневий мотив театру діаспори - виявлено тут з екзистенційно гострою тугою. Пам’ятаєте, як в „Іфігенії в Тавриді” Лесі Українки (постановку цього твору здійснила в Клівленді Олена Бенцаль-Карп”як):

А в серці тільки ти,
Єдиний мій, коханий рідний краю!
Все, все, чим красен людський вік короткий,
Лишила я в тобі...

Іван Дзюба влучно визначив: „Екзистування – пізнання істини через „мучення” власної душі.”

І естетику художник творить „із себе”, користуючись своїм духовним скарбом. Завжди жило й живе в Лідії Крушельницькій, а тому перетікає в її вистави мислення музично-пластичними образами (у молодості - навчання у Львівській консерваторії, практика у славетних світових педагогів з вокалу). Музика і „магія театру”, знання високих професійних секретів Йосипа Гірняка і Олімпії Добровольської, а головне – власна Божа посвяченість дали можливість „срібній феї” виткати на сцені узорі власного чарівно делікатного, жіночно елегантного стилю-фантазі, вписати своє ім’я в когорту митців діаспори - найоригінальніших, найталановитіших, найвірніших.

Я вже згадував, що театрові діаспори важко боротися за довголіття. Але чи варто тужити, якщо до продовження його життя ти доклав так багато сил, загартувавши сотні юних сердець патріотичним настроєм, любов”ю до театру, української мови!

Віват оптимізму пані Лідії! Приклад цієї жінки вчить і митців України не забувати, що мистецтво –поле жертвності. Тільки за такими поводирями йде молодь.

МИТТЄВІ ПРОСВІТЛЕННЯ, ДАРОВАНІ МИСТЕЦТВОМ

Увагу сучасника привертає багатотілове захоплення людей нашої планети творіннями образу тілесно здорової та вродливої людини як стародавніх, так і сучасних митців, які сприймаються, як символи мужності, сили, здоров'я. Але ніякі барви, пензлі, стеки навіть у руках геніальних художників, скульпторів не спроможні відобразити всю палітру душі та духу творіння Божого.

Між тим, термін «духовність» вперше з'явився в нашому словнику лише в 1993 році та й зміст у нього вкладався досить обмежений – віра, релігія. Тому не доводиться дивуватися, що ще й сьогодні кожен викладач вищої школи чи то науковець розуміє цей термін по-різному.

Спроби внести духовний елемент у систему „Здоров'я – через освіту” мають місце, але часто обмежуються лише деклараціями або пропагандою далеких від духовних або навіть суперечливих ідей чи викладанням вказівок знахарів, прозорливців, екстрасенсів та інших „лікарів” без будь-якого наукового обґрунтування. Внаслідок цього, а також багаторічного витравлювання віри тоталітарним режимом в недалекому минулому, ми виявились відкритими до сприйняття різних ідей релігійного, частіше білярелігійного толку, як правило, чужих нашому менталітету, чим негайно скористалися численні „цілителі душ”. При цьому засоби масової інформації активно сприяли цьому процесу, фактично рекламуючи сумнівних лікарів, пропагуючи насилля, аморальність та інші пороки. Ця тенденція зберігається і сьогодні.

Можливо, ми схильні до перебільшень і слід спокійно очікувати більш переконливих показників економічного зросту, та на цій основі духовне відродження відбудеться само по собі (про це нерідко доводиться чути)? Вважаємо доречним навести відповідь директора інституту світової економіки та міжнародних відносин Ю.М.Пахомова на аналогічне запитання журналіста „МК” в № 5, 2002р.: „Саме духовно-моральний занепад лежить в основі не тільки згасання енергії, яка необхідна суспільству для проведення ринково-демократичних реформ, але й згасання життєвого потенціалу нації як такої”. Далі після ілюстрації сказаного відповідними демографічними показниками Ю.М.Пахомов констатує відсутність опору в суспільстві, „хоча всі знають, що духовність у країні пригноблена й знаходиться в занепаді, а катастрофа моралі стала тотальною”. До речі, події 11 вересня 2001 р. в Америці продемонстрували, що високий рівень економіки і технічної оснащеності - ще не гарантія безпеки. А, здавалося б, абсолютно нематеріальні духовно-моральні та релігійно-ідеологічні проблеми, наприклад, етнічної, конфесійної чи то цивілізаційної несумісності (а вони всі нам притаманні), будучи невіршеними, стають грізним дестабілізуючим фактором.

Отже, досягти якихось сталих результатів без духовної складової вважаємо за неможливе, тому що всі складові нашого життя залежні від першої. Мабуть, немає навіть в педагогічній науці та практиці, вік яких обчислюється двома тисячоліттями, явища такого неоднозначного, яке викликає сьогодні стільки суперечок і розбіжностей, як духовне виховання. Якщо узагальнити чисельні дослідження щодо останнього, то все розмаїття уявлень можна звести до чотирьох основних стереотипів (використовуємо цей термін без негативного забарвлення).

1. Духовне виховання – це передусім виховання моральне. Цей стереотип є, мабуть, найбільш поширений і базується на уявленні про те, що духовна сфера – це виключно сфера моральних почуттів (альтруїзм, справедливість, чуйність, милосердя). Інколи за основу духовності беруть біблійні заповіді.

2. Духовне виховання – це залучення дитини до духовної культури: глибокі пізнання в галузі мистецтва (образотворчого, музичного та ін.), міфології, вітчизняної та світової літератури. Рідше – враховується інтерес, прихильність до філософських та релігійних учень. Окремо виділяють при цьому інтерес до національної культури, особливо до її релігійної складової (іконопис, храмова архітектура, духовна музика).

3. Духовне виховання – це в першу чергу виховання патріотизму та громадянськості (знання історії та традицій свого народу, почуття гордості його історичними досягненнями, глибокий інтерес до національної історії, в т.ч. до свого родоводу, знання про історичну роль релігії в становленні держави та духовності як частини національного менталітету). Цей стереотип все більш декларується, але поки що недостатньо прищеплюється.

4. Духовне виховання – це дещо із галузі релігійного виховання. Виникнення цього стереотипу пов'язано з отождненням понять «духовна освіта» (як процес підготовки священників) та «духовне виховання». Окрім того, духовне становлення та удосконалення людини потім стало частиною «світської» педагогіки. Але й тоді духовне виховання передбачало релігійний компонент. Розуміння духовного виховання як виховання релігійного викликає у деяких педагогів насторожене відношення до словосполучення «духовне виховання», прагнення замінити його іншим, більш «світським» та «зрозумілим», хоча й не зовсім органічним (наприклад, «духовно-моральне виховання»), а організацію духовного виховання віднесли до компетенції Церкви та закладів додаткової освіти дітей, що неминуче збіднює зміст, форми та методи виховної роботи в загальноосвітній школі. Введення в середньоосвітню школу християнської етики при відсутності підготовлених кадрів і науково – методичного забезпечення навчального процесу та багатоетнічності, - конфесійності нашого суспільства навряд чи вирішить проблему, а дискредитувати хорошу ідею зможе.

Все викладене в рівній мірі віддзеркалює й уявлення про духовне виховання в вищій школі. На жаль, на практиці дуже часто залучення до культурних цінностей уявляє собою виключно культурологічну просвіту, де основна увага приділяється знанням, а не становленню в свідомості школяра чи студента

цілісної картини світу культури, світу цінностей, внутрішнього світу людини, як органічної частини певного культурно-історичного часу і простору.

В цьому сенсі ми привертаємо увагу до художньої самодіяльності студентів як одного із дійових засобів формування духовної культури молоді, який набув широкого поширення в студентському середовищі. Зазвичай, для більшості її учасників цей процес починається зі школи, а то й – дитячого садка. На питання автора, що для студента є мистецтво, за браком обсягу тез, наводимо типову відповідь однієї студентки (1 курсу спеціальності «Українська мова. Психологія») Вілюжаніної Д., яка, до речі, всього десять років тому приїздила з батьками із Росії до України.

«На перший погляд, може здатися, що це дуже просте питання, і на нього легко відповісти. Але це не так, адже важко викласти на аркуші все те, що відчуваєш. Неможливо передати всі емоції стосовно побаченого, почутого. Мистецтво – не просто картини чи літературні твори, не просто балет чи опера. Воно не просто виконує естетичну роль. Мистецтво є певним засобом самовдосконалення: адже ми, захоплюючись ним, не тільки отримуємо задоволення, ми підіймаємо свій культурний рівень, що має величезне значення. Дуже часто трапляється: на вигляд мила людина, стильний одяг, приємна посмішка – все привертає до спілкування. Але коли починаєш розмову... Про що можна говорити з людиною, якщо вона не знає навіть найвідоміших художників, акторів театру та інших! Вона навіть не читає книжок! Невже можуть не подобатись вистави Гришковця, книжки Вербера, балет Чайковського? Невже можна не цікавитися новинками у сфері мистецтва? На мій погляд, без мистецтва неможливо існування людини. Та навіть якщо йде мова про освіту, то, я вважаю, тут не можна без мистецтва, бо, на мою думку, людина, що не знається на мистецтві, не може бути освіченою. Тому для мене мистецтво – частинка життя. І я завжди намагатимусь присвячувати час цій невід'ємній частинці».

Викладачу цієї дівчинки нічого додати, бо наші погляди цілком співпадають, а узагальнити їх одним словом, рядком, спроможна, можливо, лише Л. Костенко – дороговказна зірка, легенда сучасної української поезії.

А ось практичне втілення теоретичних викладок тієї ж студентки виглядає так.

«Художня самодіяльність – можливість виразити себе, показати, на що ти здатен, відкрити в собі якісь здібності, таланти. Як-то кажуть: «Показати себе і на інших подивитися». Це - для тих, хто не може просто вчитися, працювати, кому потрібні щоразу нові емоції, переживання. За допомогою художньої самодіяльності можна відкрити нових людей. Адже нерідко людина розкривається лише на сцені, бо тут можна увійти в образ і дозволити собі, що завгодно. Художня самодіяльність – це дуже цікаво. Тут ти можеш знайти дуже багато друзів, інтереси яких майже на сто відсотків будуть співпадати з твоїми, що дуже важливо: ви зможете годинами розмовляти, сперечатись чи просто ділитись ідеями. Тут аж ніяк не може бути сумно: багато різносторонніх, талановитих, цікавих людей».

А які емоції виникають, коли написана вашим гуртком п'єса, поставлена на сцені палацу і викликає бурхливі овації глядачів! Як приємно, коли на вас глядачі дивляться із захопленням! Це неможливо описати, це потрібно відчувати. (Можливо, звичайно, але знову – рукою Ліни Василівни – прим. автора).

Я вважаю, що ця самодіяльність насамперед необхідна у житті учнів та студентів. На мій погляд, художню самодіяльність можна вважати першою сходинкою до великого мистецтва. Адже саме тут відкриваються таланти...

Як викладач - лікар можу лише додати, що все викладене є необхідною умовою формування духовного здоров'я, найважливішої, на наш погляд, його складової. До того ж танці, хореографія, сприяють зміцненню і фізичного (соматичного) здоров'я. Отже, вважаємо за доцільне вже сьогодні консолидувати зусилля всіх зацікавлених осіб із метою відродження духовності в усіх сферах життя та збереження здоров'я нації. Можливо, й не варто винаходити іншу національну ідею, бо при відсутності здоров'я і, як наслідок, - повноцінного життя, все інше втрачає сенс. Адже останній синергійний поняттю сенсу життя, а головний принцип здоров'я не в тому, щоб лише мати міцне здоров'я, а в тому, щоб реалізувати за його допомогою свою місію, досягти високого ступеню самореалізації, в т.ч. і в мистецтві.

Навчання студентської молоді через розкриття творчого потенціалу особистості

В Україні третину населення становлять молоді громадяни. Студентська молодь, з одного боку, знаходиться в центрі соціальних, культурних подій, а з іншого – стоїть перед проблемами майбутнього розвитку країни, мистецтва.

У Миколаєві розроблена міська комплексна програма „Молодь” на 2007-2011 роки, метою якої є проведення цілісної молодіжної політики для створення сприятливих умов життєвого самовизначення та самореалізації молодих громадян. В комплексних заходах приділяється увага і сприянню розвитку та змістовному дозвіллю студентів, підтримці творчої та обдарованої молоді.

Миколаївське державне вище училище культури готує кадри працівників культури і мистецтва з 1954 року, займаючи середню ланку в ступеневій мистецькій освіті в області. Майбутні директори і художні керівники закладів культури і мистецтва, працівники бібліотек і позашкільних закладів, організатори дозвілля і керівники художніх аматорських колективів, артисти, викладачі, режисери, хореографи, секретарі-референти і художники навчаються висококваліфікованим викладацьким колективом з великим творчим потенціалом через розвиток творчих здібностей студентів, диференційований підхід у навчальному процесі. Прийшовши оволодіти професією, малопrestiжною в державі через остатковий принцип фінансування, молоді люди, переважно з сільської місцевості, прагнуть пізнати історію культури та мистецтва, розвиток суспільства і народної творчості, розуміння процесів розвитку природи і людини, вчаться любити Україну через твори мистецтва. Студенти не тільки оволодівають теоретичними основами своєї професії, а проходять велику практичну школу мистецької діяльності, займаються творчою, науково-дослідницькою роботою, беруть участь в історико-краєзнавчих, культурологічних та етнографічних експедиціях, фольклорних та мистецьких фестивалях, конкурсах, виставках міжнародного, Всеукраїнського та місцевих рівнів, є членами творчих студентських клубів та гуртків училища і міста. Понад 200 концертів на рік – норма творчої діяльності художніх колективів.

Навчально-виховний процес відбувається у тісному тандемі „викладач-студент”, взаємній повазі і розумінні завдань, що в кінцевому результаті приводить до виховання молодшого спеціаліста галузі „Культура” і „Мистецтво”.

Підтримку дирекції на ініціативу студентського активу отримує студентський парламент училища. Нема такої сфери діяльності, яка не

стосувалась би менеджерів спеціалізацій: навчальна чи творча, соціальна чи художня. Саме студентський парламент висуває своїх кандидатів на присвоєння іменних стипендій облдержадміністрації обдарованим студентам, стипендії мера м. Миколаєва, премії „Кращий студент року”, „Краща академічна група”. Разом зі студентським профспілковим комітетом піклується про студентів – інвалідів, сиріт, студентів із малозабезпечених сімей, чорнобильців. Ці категорії студентів мають можливості нарівні з усіма розкрити свої творчі можливості, опанувати мистецтвом танцю чи акторської майстерності, живопису чи бібліографії, музики чи сценічної мови, пісенної творчості чи менеджерської діяльності.

Педагогічний колектив Миколаївського державного вищого училища культури особливий, понад сорок відсотків викладачів мають педагогічний стаж 30 років і більше, пропрацювавши майже все життя на одному місці. Це політика директора училища, заслуженого працівника культури України, доцента В. В. П'ятигорського, який 22 роки очолює МДВУК. Це всебічно обдарована, талановита, творча людина. Його музичні твори, пісні на вірші миколаївського поета, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Дмитра Кременя „Карпатська рапсодія”, „Смерекова замана”, інші виховують любов до рідного краю, розуміння і пошану до людей, оспівдчення в коханні. Директор піклується і про молоде покоління викладацького складу: як правило, це талановиті випускники нашого навчального закладу. Вони продовжують традиції старшого покоління, досягають більших вершин творчості, навчаючи студентів через душу і серце кожного любити українську культуру та культуру національних меншин, що проживають на Миколаївщині (понад 130 національностей), відроджувати та берегти національні традиції, національне мистецтво.

З 1985 р. викладачами-методистами училища Дрізо В.Я. Царельник О.О. розпочато цикл етнографічних експедицій, основна мета яких - збір етнографічного та фольклорного матеріалу, предметів побуту та декоративно-прикладного мистецтва. Результатом цієї діяльності стало створення на базі училища спочатку навчального етнографічного кабінету-музею, а з 2000 року - музею етнографії Півдня України, який у 2004 р. отримав звання „народний”. При музеї створено фольклорно-етнографічний гурт „Оберіг”, основна мета якого – популяризація української обрядової культури Миколаївщини. Так, в репертуарі колективу чимало обрядових дійств та народних гулянь, сценарії яких побудовані на основі етнографічного власнозібраного матеріалу Миколаївщини: шедрівки, колядки „Три празника в гості”, „Грудневі свята”, „Свято Покрови”, „Троїцькі святки”, „Вулиця”, „Масляна невмируша”, «Колодка», обряд „Вінікоплетіння” тощо.

На основі польових досліджень викладачів та студентів училища було видано два навчальні посібники для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації, затвердженні Міністерством культури і мистецтв України: „Козацькі поселення Миколаївщини: Історія та легенди” та „Козацька веселка над Бугом: Свята та обряди за народним календарем у козацьких поселеннях Миколаївщини”.

Пропагуючи українську пісню, майже 40 років працює Прибузький народний хор, який організовано при народно-хоровій спеціалізації училища. Незмінним керівником хору є випускник училища, заслужений працівник культури України, викладач-методист Анатолій Ілліч Затурян. Свою діяльність А.І. Затурян спрямував на відродження та збереження пісенної культури Півдня України, а саме Миколаївщини. Сьогодні хор є лауреатом Всеукраїнських та міжнародних конкурсів та фестивалів в Ірландії(1986 р.), Індії(1987 р.), Греції(1997 р.), Болгарії(1998 р.), Туреччині(2000р., 2006), Франції(2002 р.), де хор отримав дипломи I та II ступенів, почесні призи, золоті та срібні медалі.

Любов до класичної української хорової пісні прививає студентам і жіночий академічний хор училища (художній керівник та диригент хору - лауреат національної премії ім. Т.Г. Шевченка, обласної премії ім. М. Аркаса, залужений працівник культури України, кавалер ордену „За заслуги” II і III ступенів, доцент Світлана Григорівна Фоміних). Його виступи отримали найвищу оцінку на фестивалях і конкурсах у Югославії(1987 р.), Болгарії (1988, 1989 рр.), Німеччині (1991 р.), Москві (1994 р.), Франції (1995 р.), Угорщині (1996 р.), Польщі (2002 р.), Іспанії (2006 р.), де студенти та викладачі посідали перші міста серед колективів Європи.

Розуміння і втілення національної інструментальної музики – надзавдання двох інструментальних колективів училища, які діють при цикловій комісії народно-інструментального мистецтва: лауреат міжнародних та Всеукраїнських конкурсів та фестивалів, молодіжний оркестр народних інструментів (керівник – викладач-методист О.В.Комінарець) та лауреат обласних та регіональних конкурсів та фестивалів, ансамбль народних інструментів (керівник - старший викладач Л.О. Васкан).

Пошуком, відродженням та популяризацією національного хореографічного мистецтва Півдня України займається циклова комісія хореографічних дисциплін. Так, в репертуарі ансамблю народного танцю „Вітражі” (художній керівник, старший викладач училища С.М. Краснова) є композиції, створені на етнографічному матеріалі Миколаївщини, це „Парутинські козаки”, „Чумаки” тощо.

Репертуарна політика на заняттях з режисури театралізованих заходів, сценічної мови, сценарної майстерності, фольклорного театру переслідує мету прищепити любов студентів до національних звичаїв та класичної української літератури, створити атмосферу українського національного театрального дійства. І як результат – перемоги на міжнародних і Всеукраїнських конкурсах студентського театру «Бриз» (керівник – викладач-методист В.М. Сандул), «Маска» (керівник - старший викладач Трофименко Б.С.), звання лауреатів і дипломантів Всеукраїнського конкурсу читців, присвяченого пам'яті Т.Г. Шевченка в м. Києві (клас викладача-методиста Л.В. Рури).

Викладачі циклової комісії образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (голова – член Національної спілки художників України О.Б. Гоголь) вважають своїм основним завданням - відродження та популяризацію національного декоративно-прикладного мистецтва Півдня України. Старшим

викладачем МДВУК Л.О. Лістуною (член Національної спілки народних майстрів України) започатковано програму відродження традиційного ткацького мистецтва Миколаївщини. Курсові та дипломні роботи студентів виховують любов до українських традиційних ремесел, формування світогляду майбутніх митців декоративно-прикладного мистецтва.

Пам'ятаючи крилатий вислів „Кадри вирішують все”, педагогічний колектив Миколаївського державного вищого училища культури понад 50 років виховує працівників культури і мистецтва для відродження духовності та моральності нашого суспільства, обдарованої молоді, яка потребує розуміння і підтримки держави.

Чи любите ви театр?

Таким запитанням я щороку зустрічаю тих, хто записується до театральної студії „Юнь” при школі № 1 м. Іллічівська. Своєрідним філіалом основного колективу „Юнь” є у нас група 7-8 чоловік з назвою „Сцена”, і в міському Палаці культури, де тричі на тиждень ми маємо сцену для закріплення уже напрацьованого уривку з майбутньої вистави, яку готуємо до концерту в одній із шкіл міста, в дитячій або центральній бібліотеці, чи перед виступаючими одного з профілакторіїв, куди нашу „Юнь” запрошують ветерани праці, портовики і управлінці нашого порту.

Наше місто над морем молоде, компактне (70 тисяч). Беззмінний мер міста Хмельнюк В.Я., щоразу виступаючи по місцевому телебаченню, оперує цифрами 30 000, які Іллічівськ віддає Києву. Тут нема безробітних, бомжів. Це зауваження моє до того, що пора б і побудувати для тисячі дітей, що розкидані по школах, де танцюють, співають, грають, витинають, малюють, але місця для театру досі не було. І це кидається у очі. На першому ж фестивалі (а вони щорічні) було представлено все розмаїття дитячої різнобарвної творчості. Перші роботи театральної студії „Юнь” при школі № 1 зацікавили журі і дітей. Проня Прокопівна, Мавка і Лукаш, баби Палажка і Параска, ансамбльове читання О. Блока – уривки з поеми „Дванадцять” переконливо заявили про те, що драматична студія в Іллічівську є. Талант проб’ється, але розум, думання дітей (8-10 класи) про їхнє ставлення до Слова, до ідеї твору, до всього багатства, що закладено в художній твір – це Театр. Він примушує, крім зовнішнього зображення, нести і формувати свою позицію, своє осмислення дійсності.

В постійних звертаннях до мера міста разом з освітою і просвітою: заяви, пропозиції, розгорнуті плани на майбутній театр-студію, ми мали підтримку громадськості. І після багаторазових обіцянок, аж через шість років, було збудовано невеличке приміщення так званого Палацу культури на сто глядачів. Але радості не було меж, з’явилася перша сценка та перші глядачі – міські жителі. Започаткований 4 роки тому „День театру”, великі ювілейні вечори, присвячені Івану Франку, Лесю Курбасу, Лесі Українці, влили в серця юних артистів віру в потребу їх мистецтва і творчу відвагу, щоб приступити до Б.Шоу „Цезар і Клеопатра”, відкрити глядачам Іллічівська „Татуйовану Розу” У.Вільямса, „Марію Стюарт” Р.Шніллера. Свої вистави студія „Юнь” показувала в Одесі і в Криму, до Києва привозили на конкурс-фестиваль - „Світоч наш єдиний”, потоваришували з ялтинським музеєм Л. Українки і брали участь 4 роки підряд у „Лесиних читаннях”: „Ізольда Білорука”, „Лісова пісня”, „Кам’яний господар”, „Іфігенія в Тавриді”, „Аїше і Мохамед”. Ці високі

драматичні проби геніальної письменниці перевернули свідомість юнаків та дівчат, що брали участь у цих творах, але перевернули вони і свідомість глядацьку.

Не всі, звичайно, учасники студії пішли в театр, але 16 з них (їх більше 300 за 10 років існування студії) вже працюють у театрах Одеси і Києва, на телебаченні і в кіно.

Феномен впливу театру на духовне виховання молоді полягає в тому, що це не теоретичні викладки, не загальні знання основ акторської школи, а пропущені через себе ролі, через свої роздуми, через „кров і шкуру” пропущені токи авторських задумів, трепетне хвилювання перед виходом на сцену, висока відповідальність за сказане слово і дію – назавжди перереформовує спосіб мислення збагаченої юнацької душі. Невипадково ж найдревніші філософи в першу чергу були драматургами. Бо тільки театр і саме він у стислій, динамічній формі діалогів розкриває перед людством гострі проблеми і їх вирішення у будь-якій сфері суспільства. Ото ж глядач дивиться на шире виконання ролей юними акторами і проникається довірою, близько до серця приймає побачене. Високі моральні подвиги героїв, боротьба за справедливість, інтелектуальна відточеність думки, якої так не вистачає в нашому буденному житті, приваблює юних виконавців до найскладніших ролей світової драматургії. Ото ж і ми взяли за постановку уривків Еврипідової „Медеї”.

Хотілось би ще сказати про хлопців та дівчат, які пішли після школи в медичні, педагогічні, економічні та інші ВУЗи, які забігають до Палацу культури, обіцяючи в своїй подальшій діяльності обов’язково повернутися до студії „Юнь”, до свіжих замислів і думок, до свіжих почуттів і благородних переживань, а дехто з тих, хто виїхав за кордон на постійне проживання, таких як Максим Остапенко, Михайло Штольц, вже встигли зробити для україномовної діаспори в Землі Баварії свій театр з репертуаром, зіграним в студії „Юнь”.

Вже не на собі особисто, а на учнях студії „Юнь” я роблю категоричний висновок, що для культури людини, вірніше для її довершення, для того вічного, омріяного, гармонійного розвитку людини, для самоутвердження особистості в житті найнеобхіднішим є в нашій культурі – це культура театральна. Вона так потрібна в офіційних учбових закладах! Знання театру потрібні і медикам, і юристам, а найбільше вони потрібні нашим парламентарям. Уміння розібратися в собі, уміння знайти вихід з будь-яких гострих ситуацій, і завжди коректно, дипломатично, з доступною для розуміння цитатою з драматичного твору може завжди роззброїти співбесідника, пом’якшити напруту в рішенні будь-якої справи.

Отже, взявши слово на Першій Всеукраїнській конференції „Вплив мистецтва на процес формування світогляду молоді”, я хотіла б звернутися і до Міністерства освіти переглянути свої програмні настанови, заклавши в обов’язкову освітню програму – освоєння мистецтва театру.

Ідіть в театр, любіть театр, навчайтеся в ньому і збагачуйте себе театром!!!

Тетяна Крешешна

*Доктор філософії в галузі політології
Академік Міжнародної Кадрової Академії*

Повернути Україні забуте ім'я славного українця Пилипа Морачевського

5 грудня 2007 р. за ініціативи голови Всеукраїнської громадської організації «Олеся» в приміщенні Великої зали Українського фонду культури відбулася її науково-літературна конференція до Дня народження видатного українського педагога та поета, першого в історії України перекладача Євангелії Пилипа Морачевського. Учасникам конференції надійшло привітання від віцепрезидента Національної академії наук України Володимира Михайловича Литвина. Зокрема, В. Литвин пише: «Спостерігаючи падіння моралі в суспільстві, в першу чергу серед тих, хто називає себе політичною елітою, питання підтримки духовності в Україні набувають особливої актуальності. Наочним прикладом високої духовності для нащадків є життя та творчість Пилипа Морачевського має велику наукову та історичну цінність для нашої держави».

Пилип Семенович Морачевський народився 1806 року в родині чернігівських дворян. 1828 закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. До 1842 викладав математику і російську словесність у Сумському повіті, училищі, Луцькій та Кам'янець-Подільській гімназіях. Згодом працював інспектором у Кам'янець-Подільській гімназії (1842-1849) та Ніжинському ліцеї (1849-1859). Поетичні твори почав писати у 1830-х. В «Украинском альманасе» 1831 було вміщено кілька його перших літературних спроб («Первое мая», «Дорога», «Монастырь»). Окремим виданням у Києві вийшла поема «До чумака, або Война янгло-хранцузотурецька у 1853 і 1854 роках». 1863р. у журналі «Вечерниці» було опубліковано його поезію «На Вкраїну».

Найвизначніший твір Морачевського - лірико-епічна поема «Чумаки, або Україна з 1768 року», яка була вперше надрукована окремою книгою 1864р. у Чернігові. Твір яскраво патріотичний, перейнятий пафосом духу національно-визвольної боротьби. Визначальною в житті стала зустріч П.Морачевського з Тарасом Шевченком.

Морачевський переклав Євангелію українською мовою (завершено переклад у листопаді 1861 р.), пізніше - «Діяння Аполостолів», «Апокаліпсис», «Псалтир».

Академія Наук визнала переклад Морачевського найкращим з-поміж усіх аналогічних слов'янських перекладів, але жоден з них не був виданий при житті автора. Лише 1905р. за підтримки Президента Російської академії наук Великого Князя Костянтина та академіків Срезневського та Востокова Синод дав дозвіл на публікацію українського перекладу Св.Письма. Вперше надрукована 1906р.

Євангелія в перекладі Морачевського українською мовою дозволена для використання у церковних відправах лише у період Української Центральної Ради за розпорядженням Всеукраїнської православної церковної ради. За думкою першого президента України Михайла Грушевського, переклад Пилипа Морачевського є не тільки першим, але й найдосконалішим в сенсі релігійного, наукового,

літературного та морально-етичного сприйняття. Нажаль, ім'я видатного перекладача було несправедливо забуте за радянських часів - і тільки сьогодні повертається до українського народу.

Під час Першої світової війни, коли відбувалася перша хвиля еміграції з України, наші співвітчизники брали з собою на згадку до Америки та Канади найсвятіші речі - жменю рідної землі та святу книгу - Євангелію у перекладі П.Морачевського. І до цього часу вона вважається найдорожчим подарунком, що передається на весіллі старшим поколінням до молодшого.

Твори Морачевського були неодноразово перевидані у Канаді і США. Нажаль, за де - яких історичних обставин ім'я видатного українця П.Морачевського було невідомо широкому загалу в Україні. Лише декілька вчених намагалися пролити світло на повернення цього несправедливо забутого імені.

І трапилося справжнє диво. Два роки тому історія про життя та діяльність П.Морачевського була випадково знайдена його пра-пра-правнучкою відомою киянкою Тетяною Кремешною.

Це сталося в грудні 2005 року. Був звичайний зимовий ранок. М'який пухнастий сніг ніжно вкривав землю. І саме тоді Тетяна Кремешна відчула, як далекі дитячі спогади раптом сплинули в її пам'яті.

Все нагадувало той день її дитинства, коли вона отримала завдання написати вірш про Леся Українку під час уроку української літератури. Тоді їй, школярці четвертого класу, здалося що янгол ледь-ледь торкнувся волосся своїми крилами. І в цю хвилину високі слова про велику поетесу лягли рівними рядками на папір без єдиного виправлення:

«... І Леся не помре,
І через роки буде жити,
Бо в серці вона мала те,
Що смерть і та
не може вбити! »

Збентежена вчителька домагалась, звідки взявся вірш, що вмістився на цілій сторінці зошита, чи не був підготовлений батьками заздалегідь. Чесно кажучи, Тетяна не зовсім розуміла й сама.

Потім поетичні рядки вже часто, вночі, почали з'являтися в її уяві. Крім них Тетяні в дитинстві подобалось писати статті до газет (серед них були навіть всеукраїнські та всесоюзні), сценарії до всіх класних та шкільних свят.

Звідки взявся літературний талан у Тетяни Кремешної, правнучки відомого київського художника Федора Ходакова ? Це питання хвилювало неодноразово. Пояснення прийшло саме того грудневого дня, коли

троюрідна сестра Тетяни Кремешної, також Тетяна, запросила її на виставку до Печерської Лаври!»

Це було неможливо увявити! За склом знаходились дві книжечки сторічної давнини - «Євангеліє» в перекладі Пилипа Морачевського 1906 р. та опис його життя, виданий в Одесі 1913 р.

Для більшого розуміння вважаємо за доцільне пояснити, що дружиною Федора Ходакова була Наталя Морачевська, представниця відомого українського дворянського роду. Разом з чоловіком і багатьма друзями вона ініціювала створення в 1904 р. в м.Києві на вул. Рогнедінський першого українського літературно-художнього товариства, що сприяло розвитку української літератури, мистецтва і театру. Саме це товариство займалось зборами пожертв для того, щоб артисти професійного українського театру Саксаганського мали змогу грати на сцені українські п'єси. За тих часів в будинку прабабусі Тетяни Кремешної на Хрещатику частою гостею була Марія Заньковецька.

І от виявляється, Наталя Морачевська - онучка Пилипа Морачевського. І саме вона з чоловіком завдяки друзям домоглася, що в 1906 р. вперше в світовій історії офіційно була видана Біблія українською мовою за дозволом Синода.

Доречі, 1902 р., у Відні, в Австрії, було видано невеликим тиражем «Біблію» в перекладі Куліша, але це було зроблено без дозволу Синоду. Саме тому цензура не допустила цієї книги до Російської імперії, частиною якої в ті часи була Україна.

Переклад був здійснений ще 1859 р. Пилипом Морачевським. 46 років цей рукопис мандрував по церковних кабінетах. Сам пан Пилип не дожив до цієї знаменної події. Навіть його ім'я загубилось в буремних хвилях безглуздої боротьби різних сил, що намагалися заволодіти Україною протягом всього ХХ сторіччя. Тільки цим можна пояснити, що ми, українці, навіть не пам'ятаємо ім'я першого офіційного українського перекладача Біблії, якому в 2006 році виповнилося 200 років з дня народження, а самому перекладу - 100 років з дня надрукування.

Вважаємо, що сьогодні ми не в праві не віддати шани такій великій людині, незаслужено забутій громадою.

Ім'я Пилипа Морачевського, що є безумовно національною гордістю, повинно стати відомим кожному громадянину України.

Життя його має в собі чимало повчального. Він нам подав великий приклад широкій, невсипучій праці, котрою в кожному справедливому ділі, рано чи пізно, можна досягнути доброго кінця, бо, як казав Морачевський: «Все минеться, одна правда зостанеться!».

Все своє життя він мріяв про світле майбутнє своєї Батьківщини, бачив Україну незалежною, вільною, заможною, де будуть панувати порозуміння, поміркованість, патріотизм та правдивість.

За час, коли Тетяна Кремешна вперше дізналася про видатного пращура, в справі повернення славетного ім'я першого перекладача Євангелії українською мовою зроблено не мало: до 200-х річчя з дня народження та 100 - річчя з дня

виходу першої офіційної Евангелії українською мовою світ побачили десятки літературних статей на шпальтах ЗМІ, телевізійні та радіо передачі, надруковані поштові конверти з портретом Морачевського, відкрито пам'ятний хрест на могилі видатного перекладача, встановлено меморіальну дошку в селі, де він народився, підготовлено експозицію у Чернігівському історичному музеї, вперше була надрукована (після 1916 року) Евангелія в перекладі П.Морачевського, проводяться зустрічі з учнями середньої школи села Шестовиця, де народився П.Морачевський.

Приємно відзначити, що вже другий рік поспіль збираються науковці та громадські діячі з різних міст України. От і цього разу на другій літературно-науковій конференції в Українському фонді культури серед присутніх були: відомий фольклорист Михайло Малюк, заступник голови Ніжинської райдержадміністрації Михайло Примаченко, керівник видавництва Медобори з м. Кам'янець-Подільський Мирослав Мишак, зав кафедрою Національного педагогічного університету ім. Драгоманова Володимир Погребенник, голова Шняківської селищної ради Василь Лисенко, представники наукових та громадських кіл м.Киева. Оплесками супроводжувався виступ провідного артиста Національний драматичного театру ім. Франко, Заслуженого артиста України Назара Задніпровського. З великим натхненням учнями школи с.Шестовиця виконувалися вірші П.С.Морачевського. Неодноразово у виступах висловлювалася думка, що ім'я Пилипа Морачевського гідно присутності в списку великих українців, обговорення якого проходить сьогодні в Україні.

На думку присутніх, для того, щоб кожен в Україні дізнався про дійсно великого українця Пилипа Морачевського, зробити треба ще дуже багато. Насамперед, за ініціативи депутатів обласних, міських, районних та селищних рад подати клопотання до державних установ про надання імені П.Морачевського вулицям та навчальним закладам, про зведення каплиці на місці поховання перекладача Евангелії, про встановлення пам'ятних меморіальних дощок та пам'ятників в місцях, пов'язаних з життям та творчістю Пилипа Семеновича. Доречно було б видати збірку поезій П.Морачевського, тим паче що за два роки будемо відзначати 130 - річчя з дня його смерті.

ЗМІ як засіб криміналізації молодіжної культури

Мета роботи: висвітити негативний вплив матеріалів у засобах масової інформації, які спрямовані на популяризацію кримінальних структур. Показати, що саме ЗМІ є основним джерелом формування «менталітету шпани» у сучасної молоді.

Актуальність роботи: Злиття політичних і кримінальних структур в 80х – 90х роках привела до того, що почалася масова популяризація кримінального способу життя. І на сьогоднішній день 80% населення на території пострадянських держав живе «по поняттям», сама того не підозрюючи. Кілька поколінь із дитинства засвоїли, що якщо ти авторитет, якщо ти обертаєшся «по ту сторону закону» - у тебе є все. Отже, саме до цього потрібно прагнути. На сьогоднішній день у молодіжних колах культура загальнолюдська перебуває під твердим пресингом так званої культури „блатної”.

Способи й методи дослідження: Дана робота є результатом власного дослідження. Теоретичною основою стала інформація, отримана на курсах лекцій по криміналістиці й кримінології й підручники з цих дисципліна.

Практична частина була зібрана в результаті спілкування із представниками кримінальних структур, які розкрили деякі традиції тюремного побуту й вказали на ті особливості тюремної мови, які зараз плавно перекочовують у молодіжний сленг. У тому числі з акторами театру «Постскриптум», що були ув'язненими, які ставлять свої спектаклі в пенітенціарних установах. А також з «класиком» радянського шахрайства Миколою Конотопським.

Результати:

На основі проробленої роботи можна зробити наступні висновки:

1. Багато тюремних традицій давно стали повсякденними для багатьох з нас. Ми автоматично дотримуємося їх, не замислюючись, про їхнє походження. Так, наприклад, заборона тримати порожню пляшку на столі під час святкування має саме тюремне походження.

2. У нашій лексиці міцно вкорінилися слова й вирази, які прийшли з місць позбавлення волі. Їх можна розділити на три групи:

а) слова з яскравим експресивним і інвективним забарвленням;
б) слова, які становлять основу сучасного молодіжного сленгу (чувак, криса і т.д.);

в) звичайні слова, які під впливом популяризації тюремної „культури” знайшли нове трактування (сидіти, прописка, авторитет і т.д.);

г) слова, які є споконвіку блатними, вживаються сьогодні в широкому побутовому просторіччі (беспредел, тусовка і т.д.).

3. Сьогодні в ЗМІ культивується образ «шляхетного» злочинця. При цьому, опускається той факт, що людина, яка переступила закон, вчинила злочин - апріорі не настільки позитивна, якою хоче здаватися.

4. Створюється ілюзія «романтики» злочинного світу, своєрідного шику в'язниці. Якщо хлопчина відбував покарання в колонії, він автоматично стає популярним у колі своїх товаришів.

5. Популяризація образу хорошого «поганого хлопчика» (наприклад - у серіалі «Бригада») стала причиною того, що сучасна молодь не має чітких моральних орієнтирів. Сучасна „кроха” не буде замислюватися над тим, що таке «добре», а що таке «погано». Вона знайде обхідний шлях. На жаль, не факт, що цей шлях буде законним.

Висновки.

Криміналізація культури на території пострадянських держав досягла своєї критичної межі. Сьогодні всі ЗМІ, а за ними і більша частина молоді, вільно «ботають по фене», навіть не підозрюючи про це.

У сучасній молоді змістилось багато морально-етичних установок, грань між добром і злом практично стерта.

Висока популярність кримінальної тематики в засобах масової інформації стала причиною того, що у свідомості населення не формується поважне відношення до законодавства й до представників влади.

Крім того, таке положення речей сприяє тому, що в людей руйнується почуття прекрасного й бажання підтримувати й культивувати це прекрасне у всьому, що людину оточує.

Пропозиції.

1. Впровадити в діяльність ЗМІ програму, яка буде спрямована на рйунацію ілюзорної романтики кримінального світу та на відновлення престижу морально-етичних норм спілкування сучасної української молоді.

2. Скорегувати діяльність ЗМІ на популяризацію сучасної української літературної мови.

Максим Маурітссон

Професор

(Швеція)

Як ставити Україну на ноги?

Дозвольте мені дати пораду на цю тему.

Я сам швед, але й український патріот. Я був першим, хто більше 60 років тому часто писав про Україну у ватиканському щоденнику „L'Osservatore Romano”. Потім працював душпастиром наших греко-католицьких українців у Скандинавії. А з 1994р. я тут до смерті й після смерті.

За кордоном питають мене: Чому ти в Україні, а не в якійсь іншій країні, де можна краще жити? Я просто відповідаю ось так: в Україні процвітає культура всупереч бідності й великим труднощам. Інші народи розвиваються поступово, а Україна 1000 років тому відразу досягла найвищого ступіня культури в усіх галузях: архітектури (Софійський собор у Києві – перша церква у світі, що мала 12 бань, навіть у Царгороді токої церкви не було, малярстві, літературі, богослов'ї тощо. І я переконаний в тому, що розкопки у кожному квадратному метрі в Україні можуть відкрити так багато знахідок, як у Греції та Італії.

Однак тепер наша економічна ситуація жалюгідна. А що можемо робити щоб поліпшити її? На жаль, у нас ще панує радянська ментальність: ніщо нікому непотрібно. Де я раніше мешкав, сходи до входу неправильні: один великий камінь відсутній. Але повірте мені: протягом чимало років і ще тепер порожнину там видно, бо ніхто нічого не зробив.

Одного разу ректор Інституту нафти й газу в Івіно-Франківську запросив мене мати розмову із студентами. Я говорив на тему: „Як ставити Україну на ноги?” і сказав: „Не чекайте на манну з неба, тобто указ Президента чи постанову з Верховної ради! Ви повинні самі брати свої власні ініціативи.”

Це також порада, що її постійно дам усім в Україні. Тут, на жаль, люди звикли „шукати спонсора”. Це не годиться. Треба насамперед починати, а потім шукати спонсора. Ватикан має принцип: якщо єпископ просить гроші для певного проекту, Ватикан відповідає: „Починай (*наприклад*) будувати церкву, а потім ми дамо гроші”.

Це також мій принцип. Я видав книжки шведською, німецькою й українською, а сам платив їхнє друкування, працюючи перекладачем, виконуючи концерти тощо. У Швеції є багато фондів для фінансування різних проектів, але треба робити прохання – там панує теж бюрократія – і не завжди отримаєш (я сам отримав гроші тільки два рази від приватного фонду шведського короля). Тому краще самому працювати й таким чином фінансувати свої проекти.

Я наводжу один приклад. Я бачив у Німеччині книжечку, яка мені сподобалась. Упродовж чотирьох днів переклав її на шведську в Німеччині, приїхав додому й відразу до друкарні й сказав: „Друкуй!”. Я так постійно дію

й в Україні, так що постало гасло: Максим розв'язує питання в три хвилини, інколи в півхвилину, та: Коли у Верховній Раді ще не скінчили сперечатися своїми балачками, то Максим уже виконав три обов'язки.

Моя таємниця дуже проста: я завжди беру свої власні ініціативий не чекаю на поміч від інших людей чи, ще гірше, від державних структур (жартома кажуть у Німеччині, що заповезли в календарі нового святого: Св. Burocratius!). А ще одна таємниця: я начеб склав таємний договір із Богом: я починаю, а ти завершуєш. Це відповідає італійському прислів'ю: "Aiutati che Ciel ti aiuta!", тобто: „Допоможі собі, а Небо (=Бог) допомагатиме тобі!”

Отже, головне – це почати.

Вплив мистецтва на процес формування світогляду молоді

«Геній і сучасність». Під такою промовистою назвою на Конкурсі аматорських шкільних театральних колективів відбулася вистава у приміщенні Київського театру юного глядача на Липках. Дивилася і думала: «Як цим гарним молодим виконавцям вдається так широко відтворити сторінки життя нашого генія Тараса Григоровича (а це була саме вистава про Шевченка), з таким натхненням читати вірші зі справжніми (підкреслюю) сльозами на чарівному дівочому личку промовляти монологи, що йдуть із самого серця?»

І прийшла несподівана відповідь: - «Бо наша молодь по своїй суті набагато людяніша, чистіша і мудріша, ніж деякі дорослі думають. Нашій молоді потрібно тільки створити умови на шляху в доросле життя. Треба, щоб дорослі, які мають можливість (владу, кошти) були відповідальнішими перед майбутнім і не псували психіку дітей сумнівними цінностями (споживацтвом, розпустою, корстокістю), щоб цей бумеранг через роки не вдарив винуватців.»

Ми все чомусь боремось із наслідками. Весь час чуємо, що поширюється СНІД (чума століть), дивимось із жахом на безпритульних дітей із їх локалізованою психікою і невиліковними тяжкими хворобами. Боремось із наслідками прорахунків виховання. А чому ніхто не кричить про те, що треба попереджувати трагедію. Це гуманніше, це навіть, якщо хочете, дешевше!

Розумні, порядні люди в такі часи, як нині, не можуть бути байдужими. Виправляти ситуацію беруться також талановиті працівники культури. Вони краще від інших розуміють, що тільки культурна, духовно багата нація спроможна побудувати сильну справді незалежну державу.

В авангарді таких людей і народна артистка України Галина Яблонська. За багато років творчого життя, зігравши велику кількість ролей у виставах на сцені Київського академічного театру імені І. Франка, спілкуючись із видатними акторами минулого і сучасного, пані Галина здобула неоцінений досвід. І тепер своєю душою, знання вкладає у справу, якою займається понад 15 років, вона – президент громадської організації Міжнародна Ліга «Матері і сестри – молоді України», за що має Урядові нагороди.

Дивуюсь (і не тільки я) її енергії, завзяттю, і радію з того, що сили вона витрачає не даремно. Прекрасно, що знаходяться і однодумці в справі збереження духовного потенціалу України.

На міському Конкурсі аматорських театральних колективів, де була представлена вистава «Геній і сучасність», Галина Яблонська виступила як режисер і сценарист, а також як талановитий педагог. Акторами були ліцеїсти Київського військового ліцею імені Івана Богуна, студенти і гімназисти Київської гімназії № 109 імені Т. Шевченка.

Треба було докласти чимало зусиль щоб цей склад виконавців діяв як єдиний ансамбль.

Усе справляло враження: в оздобленні старовинних рушників портрет Тараса Шевченка, костюми, гарно підібраний музичний супровід. Цікавий сюжет з монологами і танцями. Прологом до вистави став гарний вірш про Україну, прочитаний юним автором, випускником Київського військового ліцею імені І. Богуна.

Після перегляду в душі було багато вдячності до тих сподвижників культури, які доклали сили, досвід і натхнення до проведення конкурсу. Приємно також, що «Геній і сучасність» була серед шкільних вистав відзначена журі.

Варто наголосити і на такому – вистава цінна тим, що в ній закладено не тільки естетичне начало, а й виховне, що особливо важливо в наш час, коли телебачення, кіно, радіо ФМ і деякі театральні дійства забувають, нажаль, своє призначення: розважаючи – виховуй!

А вихована, культурна особистість не покине своїх дітей напризволяще. А вихований, культурний державний службовець не буде розмовляти мовою не своєї країни. А вихований, розумний можновладець не дозволить закривати музичні школи, бібліотеки, книгарні, сільські школи..., відкриваючи казино, пітейні заклади і т. і.

Мені по роду своєї діяльності часто доводиться зустрічатися і з представниками іноземних делегацій. Ні для кого не секрет досягнення в різних галузях науки такої країни, як Японія. Можливо нам треба повчитися у них тому, як виховує держава свою націю від народження дитини до становлення її, як особистості. Закінчуючи школу дитина знає 300 пісень своєї країни. А що вже нам казати, якщо народних пісень в Україні понад 600.

Часто згадую геніальний вислів Г. Гейне в перекладі М. Рильського «Мистецтво народи з рабства визволяє, а вільним – велич додає».

Мистецтво – це складова культури, а без культури нема ні економіки, ні політики, ні взагалі цивілізації.

Чи може МАУГЛП побудувати державу?

Тому звертаюсь до всіх із запитанням: «То з чого потрібно нам починати.»

Олеся Богданова-Борець

*доктор технічних наук,
директор науково-виробничого об'єднання
„Академістечко Оріяна”*

Відродження древніх знаків і символів нашого народу

Відродження „Фабрики художніх виробів ім. Т.Г.Шевченка” на всеукраїнському рівні (в кожному селі, селищі, місті, районі, області нашої України) дозволить сформувати цілісну систему відродження древніх знаків і символів нашого народу, а також побудувати стабільну вертикаль фінансування, поширення, збереження та реалізації виробів (витворів) мистецтва як на території всієї України (з метою єднання Сходу і Заходу нашої держави), так і за кордоном в світових державах древніх культур та Європи (для пізнання світом нашої древньої культури).

Поширення древніх знаків і символів України буде здійснюватися методами вишиванки (всіма існуючими методами та древніми технологіями на полотні, сукні, шкірі), а також дивовижними орнаментами писанки з допомогою бджолиного воску, різьбою по дереву, виготовленням екологічно-чистої глиняної кераміки з нанесенням геометричних орнаментів Гуцульщини, трипільських знаків і символів Черкащини, ранньотрипільської кераміки Буковини (с. Щепинці), сучасних художніх мотивів в модерній одязі для молоді, іграшок для дітей, прикрасах для жінок, ткацтву (килімів, ліжників, доріжок, рушників, одязі, покривал, серветок та інше), виробів із шкіри (кептарі, кожухи з елементами вишивки на шкірі) та створення комп'ютерних баз даних всіх видів мистецтв України, відродження древніх музичних інструментів (від сопілки, трембіти, цимбалів, кобзи, бандури, ліри до сучасних видів).

Відродження древніх знаків і символів України методами прикладного мистецтва, що реалізовуватиметься митцями, народними умільцями, молоддю „Фабрики художніх виробів ім. Т.Г.Шевченка”, дозволить також:

- працевлаштувати 1,5 – 2 млн. Осіб, зменшивши потік заробітчан за кордон, зберегти сім'ю від руйнування, належним материнським вихованням дітей та їх працевлаштуванням уберегти від еміграції талановитої молоді, без якої немає майбутнього у нашій державі.

- створити при всіх осередках фабрики відділення „Фонду підтримки науки, освіти, культури та охорони здоров'я”, відкривши для них окремі рахунки в банках для акумуляції коштів (3% відчислень від заробленого митцями фабрики), що вкрай потрібно Україні для виконання Державної програми відродження культури, освіти, науки та охорони здоров'я на всіх рівнях нашого суспільства.

Татьяна Авдеенко
заслуженная артистка Украины

Уважаемая председатель, уважаемые гости!

Прежде всего разрешите выразить признательность за приглашение на конференцию. Я приехала с открытым сердцем, с поклонами души.

Я знаю Киев, люблю свои студенческие годы, вспоминаю с благодарностью всё, что связано с Украиной.

Дорогую Галину Яблонскую знаю с детства, даже играла её дочь в «Марусе Богуславке».

Эта талантливая актриса, прекрасный общественный деятель вызывает только восторг и восхищение.

Я считаю, что нам нужно выйти с ходатайством перед руководством Украины о присвоении высокого звания Героя Украины Галине Яблонской.

Тем более, что это представление может быть подано в юбилейный год. Галина Яблонская – достойная дочь своей страны – она его заслужила.

Министерство культуры и массовых коммуникаций Российской Федерации с большим вниманием относится к театрам, музеям, библиотекам. Принято Постановление, которое запрещает певцам исполнять вокальные произведения под фонограмму.

35 лет я живу в России, в Москве. В Москве, в центре города расположен Культурный центр Украины, открыта украинская библиотека, работает много землячеств – представителей Украины.

От души хочу, чтобы мы были в мире и согласии.

С поклонами души, от чистого сердца.

